

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Rundskriv Veileder til hvitvaskingsloven

RUNDSKRIV:
8/2019

DATO:
Publisert 31.05.2019. Korrigert 27.06.2019.

RUNDSKRIVET GJELDER FOR:

Banker
Kredittforetak
Finansieringsforetak
E-pengeforetak
Låneformidlere
Foretak som driver valutavirksomhet
Betalingsforetak og andre som har rett
til å yte betalingstjenester
Agenter for utenlandske betalingsforetak
Vekslere- og oppbevaringstjenester
av virtuell valuta
Forsikringsforetak
Forsikringsformidlere
Verdipapirforetak
Forvaltningsselskaper for verdipapirfond
Forvaltere av alternative investeringsfond
Verdipapirsentraler
Eksterne kontoførere

FINANSTILSYNET
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Innhold

1	Innledning	6
1.1	Hvitvaskingslov av 2018	7
1.2	Nye rapporteringspliktige	7
1.2.1	Agenter av betalingsforetak	7
1.2.2	Vekslings- og oppbevaringstjenester av virtuell valuta	8
2	Risikobasert tilnærming, risikovurdering og rutiner	9
2.1	Risikobasert tilnærming	9
2.2	Risikovurdering	9
2.2.1	Omfang og innretning	9
2.2.2	Nærmere om innholdet	10
2.2.3	Særlig om risikovurderinger i større foretak og konsern	11
2.2.4	Risikovurderingens forankring	11
2.2.5	Forventninger til kildebruk	11
2.3	Rutiner	12
2.3.1	Krav til foretakets hvitvaskingsrutiner	12
2.3.2	Rutinenes innhold	12
2.3.3	Overordnede rutiner vs. operative rutiner	13
2.4	Risikoklassifisering	13
3	Organisering	14
3.1	Internkontroll	14
3.2	Hvitvaskingsansvarlig	14
3.2.1	Hvitvaskingsansvarliges ansvar og organisering	14
3.2.2	Konsernforhold og filialer	15
3.2.3	Utkontraktering av hvitvaskingsansvarlig	16
3.2.4	Hvitvaskingsansvarliges skikkethet	16
3.3	Etterlevelsesansvarlig	16
3.4	Internrevisjon	17
4	Kundetiltak	17
4.1	Plikt til å gjennomføre kundetiltak	17
4.1.1	Når kundetiltak skal gjennomføres	17
4.1.2	Etablering av kundeforhold	17
4.1.3	Gjennomføring av enkeltstående transaksjoner	18
4.1.4	Mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering	18
4.1.5	Tidspunkt for gjennomføring av kundetiltak	19
4.2	Kundeforholdets formål og tilsiktede art	19
4.2.1	Innledning	19
4.2.2	Kundeforholdets formål	19
4.2.3	Kundeforholdets tilsiktede art	20
4.2.4	Vurdering og bekreftelse av opplysningene	20
4.2.5	Nærmere om midlenes opprinnelse	21
4.3	Bekreftelse av identitet – fysiske personer	22
4.3.1	Kunden	22
4.3.1.1	Fysisk legitimasjon	22
4.3.1.2	Elektronisk legitimasjon	23
4.3.1.3	Bekreftelse av identitet uten personlig fremmøte	23
4.3.1.4	Personer som ikke har gyldig legitimasjon – mindreårige	24

4.3.1.5	Personer som ikke har gyldig legitimasjon – personer under vergemål	24
4.3.1.6	Eldre og svært syke personer uten gyldig legitimasjon	24
4.3.1.7	Personer som ikke har gyldig legitimasjon – utenlandske statsborgere	25
4.3.1.8	Tilgang til grunnleggende tjenester – finansiell inkludering	26
4.3.2	Personer som handler eller disponerer på vegne av kunden	26
4.3.2.1	Bekreftelse av identitet	26
4.3.2.2	Bekreftelse av retten til å handle på vegne av kunden	26
4.3.2.3	Plikt til å bekrefte rett kopi av mottatte legitimasjonsdokumenter	27
4.4	Bekreftelse av identitet – juridiske personer	27
4.4.1	Oppslag mot eller utskrift fra register eller firmaattest	27
4.4.2	Plikt til å bekrefte rett kopi av legitimasjonsdokumenter	28
4.4.3	Krav til organisasjonsnummer og registreringsplikt	28
4.4.3.1	Enheter og foretak med registreringsrett, men ikke registreringsplikt	29
4.4.3.2	Selskap under stiftelse	29
4.4.3.3	Foretak uten organisasjonsnummer	29
4.4.3.4	Styremedlemmer og daglige leder	29
4.4.4	Fysiske personer som handler på vegne av kunden eller har disposisjonsrett	30
4.5	Bekreftelse av identitet – reelle rettighetshavere	30
4.5.1	Formål	30
4.5.2	Definisjon av reelle rettighetshavere	30
4.5.3	Risikobasert tilnærming	30
4.5.4	Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden er en fysisk person	31
4.5.5	Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden ikke er en fysisk person	31
4.5.5.1	Forståelse for eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden	32
4.5.5.2	Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden er en juridisk person eller sammenslutning	32
4.5.5.3	Identifikasjon av reelle rettighetshavere ved indirekte kontroll	34
4.5.5.4	Når det ikke finnes reelle rettighetshavere, eller det er tvil om de identifiserte er reelle rettighetshavere	36
4.5.5.5	Unntak for børsnoterte selskaper	36
4.5.5.6	Identifikasjon av reelle rettighetshavere i en stiftelse eller et utenlandsk juridisk arrangement	37
4.5.5.7	Reelle rettighetshavere – noen eksempler	37
4.5.6	Register over reelle rettighetshavere	37
4.5.7	Bekreftelse av identiteten	38
4.5.8	Dokumentasjon	38
4.6	Forenklede kundetiltak	38
4.6.1	Innledning	38
4.6.2	Nærmere om forenklede kundetiltak	39
4.6.3	Risikomomenter i hvitvaskingsforskriften § 4-6	40
4.6.3.1	Risikomomenter knyttet til typen kunde	40
4.6.4	Risikomomenter knyttet til produkt, transaksjon, tjenesteytelse eller leveringskanal	41
4.6.4.1	Geografiske risikomomenter	42
4.7	Kundetiltak i skadeforsikring og livsforsikring	42
4.7.1	Skadeforsikring – unntak fra krav om kundetiltak	42
4.7.2	Livsforsikring	43
4.8	Forsterkede kundetiltak	43
4.8.1	Innledning	43
4.8.2	Hvilke tiltak skal gjennomføres?	43

4.8.3	Risikofaktorer	44
4.8.3.1	Risikomomenter knyttet til kunde	45
4.8.3.2	Risikomomenter knyttet til produkt, transaksjon, tjenesteytelse eller leveringskanal	45
4.8.3.3	Geografiske risikomomenter	45
4.9	Forsterkede kundetiltak – politisk eksponerte personer (PEP)	46
4.9.1	Formål	46
4.9.2	Hvem er PEP?	46
4.9.3	Nasjonale stillinger som anses som PEP	47
4.9.4	Håndtering av PEP	48
4.9.5	Systemer for å avgjøre om kundeforholdet involverer PEP	50
4.9.6	Forsterkede kundetiltak ved kundeforhold der PEP er involvert	51
4.9.6.1	Informasjon som skal innhentes om PEP	51
4.9.6.2	Informasjon som skal innhentes om PEP der kunden er nærstående, kjent medarbeider eller en juridisk person	51
4.9.6.3	Forsterkede kundetiltak	52
4.9.7	Løpende oppfølging av PEP	52
4.9.8	De-risking av PEP-er	52
4.10	Forsterkede kundetiltak – korrespondentforbindelser	53
4.10.1	Generelt	53
4.10.2	Korrespondentforbindelser utenfor EØS	53
4.10.3	Korrespondentforbindelse innenfor EØS	54
4.10.4	RMA-nøkler	54
4.10.5	Respondentforbindelser	54
4.10.6	Underliggende korrespondentforhold ("nested accounts" / "downstream banking")	54
4.11	Løpende oppfølging	54
5	Avvisning og avvikling av kundeforhold	56
5.1	Avvisning av kunde eller transaksjon	56
5.2	Avvikling av løpende kundeforhold	58
5.3	Forholdet til rapporteringsplikten	59
5.4	Håndtering av kundens innskudd ved avvikling	59
6	Undersøkelse og rapportering	59
6.1	Undersøkelsesplikt	59
6.2	Rapporteringsplikt	61
6.2.1	Plikt til å gi Økokrim ytterligere opplysninger på forespørsel	62
6.2.2	Ansvarsfrihet	62
6.3	Avsløringsforbudet	62
6.3.1	Avsløringsforbudets innhold	62
6.3.2	Avsløringsforbudets formål	63
6.3.3	Hvem er underlagt avsløringsforbudet?	63
6.3.4	Unntak fra avsløringsforbudet	63
6.3.5	Meddelelse til påtalemyndigheten og tilsynsmyndigheten	64
6.3.6	Konsernforhold	64
6.3.7	Unntak for banker, kreditt-, finansierings- og forsikringsforetak	64
6.3.8	Unntak for rapporteringspliktige vedrørende felles kunde mv.	64
6.4	Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner	66
6.4.1	Stans av mistenkelig transaksjon – underretning til Økokrim	66
6.4.2	Gjennomføring av mistenkelig transaksjon før melding til Økokrim	67

6.4.3	Etterfølgende melding til Økokrim	67
7	Krav til systemer som muliggjør raske og fullstendige svar til myndigheter	68
8	Bruk av tredjeparter	68
8.1	Støtteverktøy	69
8.2	Kundetiltak utført av tredjepart	69
8.2.1	Generelt	69
8.2.2	Kundetiltak utført av utenlandske tredjeparter	70
8.2.3	Tredjepartskontroll i konsern	70
8.3	Utkontraktering	71
8.3.1	Hva kan utkontrakteres?	71
8.3.2	Hvem kan det utkontrakteres til?	71
8.3.3	Kontroll av leverandøren	72
8.3.4	Ansvar ved utkontraktering	72
9	Behandling av opplysninger	72
9.1	Informasjonsdeling	72
9.1.1	Rett til utveksling innen samme juridiske enhet	73
9.1.2	Utteksling av opplysninger i konsern	73
9.1.2.1	Vilkår for utveksling av opplysninger i konsern	73
9.1.2.2	Felles kunderegister	74
9.1.2.3	Sentralisert funksjon for informasjonsdeling	74
9.1.2.4	Plikt til utveksling av opplysninger i konsern	75
9.1.2.5	Utteksling av opplysninger mellom rapporteringspliktige	75
9.2	Registrering og oppbevaring av opplysninger	76
9.2.1	Innledning	76
9.3	Sletting av opplysninger	76
10	Øvrige plikter	77
10.1	Opplæring	77
10.2	Vern av ansatte – varslingsystemer	78
10.2.1	Vern mot negative reaksjoner ved undersøkelser og rapportering	78
10.2.2	System for varslings	78
10.3	Elektronisk overvåkingssystem	78
10.3.1	Innledning	78
10.3.2	Krav til bruk av elektronisk overvåkingssystem	79
10.3.3	Krav til det elektroniske overvåkingssystemet	79
10.3.4	Særlig om screening mot sanksjonslister	80
10.4	Rapporteringspliktiges virksomhet i utlandet	80

Red. merkn. 27.06.2019:

Finanstilsynet har foretatt følgende korrigeringer i dette rundskrivet:

1. Punkt 4.3.1.1, side 22 og 4.3.1.2, side 23: Henvisningen til BankID som gyldig legitimasjon er endret til å gjelde elektronisk legitimasjon i henhold til hvitvaskingsforskriften § 4-3 fjerde ledd. Dette er for å påse at all elektronisk legitimasjon som oppfyller kravene, omfattes.
2. Punkt 4.11, nederst på side 55: Følgende setning er satt inn: "*Ved kontant innbetaling på klientkonto skal betalingsmåten registreres i tillegg til betalers navn.*" Kravet var presisert i rundskriv 24/2016, men falt ut av herværende rundskriv ved en inkurie.
3. Punkt 5.3, side 59: Følgende setning er endret: "*Rapportering til Økokrim, eller kjennskap til at Økokrim har tatt en rapportert sak inn til analyse, vil i seg selv ikke danne grunnlag for å avvikle et kundeforhold.*" Ordet "ikke" hadde falt ut ved en inkurie, og på den måten endret meningsinnholdet av kravet.
4. Enkelte mindre presiseringer og presentasjonsmessige justeringer.

1 Innledning

Hvitvasking er all befatning med utbytte fra straffbare handlinger. Terrorfinansiering er finansiering av terrorhandlinger, terrororganisasjoner eller individuelle terrorister. Foretak under tilsyn skal forebygge og avdekke forhold med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorfinansiering. Nærmere regler om dette følger av hvitvaskingsregelverket. Tiltakene i hvitvaskingsregelverket skal beskytte det finansielle og økonomiske systemet og samfunnet som helhet.

Dette rundskrivet er en veileder som gir uttrykk for Finanstilsynets vurderinger av hvordan hvitvaskingsregelverket er å forstå. Rundskrivet gjelder for rapporteringspliktige under Finanstilsynets tilsyn. For eiendomsmeglingsforetak og advokater som driver eiendomsmegling, revisorer og regnskapsførere, vil det publiseres særskilte rundskriv som gjelder for disse. Dette rundskrivet erstatter rundskriv 24/2016.

1.1 Hvitvaskingslov av 2018

I 2018 trådte en ny hvitvaskingslov i kraft (lov av 1. juni 2018 nr. 23). Loven bygger på Financial Action Task Force (FATF) sine anbefalinger, samt EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, og gir enkelte endringer og presiseringer i forhold til tidligere lovverk. Eksempelvis er gruppen rapporteringspliktige utvidet, politisk eksponerte personer (PEP) er utvidet til også å omfatte nasjonale PEP-er, og foretakene kan ilegges overtredelsesgebyr ved manglende etterlevelse av loven. Det er gitt en forskrift til loven, forskrift av 14. september 2018 nr. 1324 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften). Lov og forskrift trådte i kraft 15. oktober 2018.

1.2 Nye rapporteringspliktige

1.2.1 Agenter av betalingsforetak

Det følger av hvitvaskingsforskriften § 1-2 første ledd at hvitvaskingsloven kapittel 4 om kundetiltak og løpende oppfølging, kapittel 5 om nærmere undersøkelser og rapportering, samt §§ 40 og 52, gjelder for agenter av betalingsforetak fra andre EØS-land ("agenter"). Agenter kan gis pålegg og tvangsmulkt etter hvitvaskingsloven § 47, og det kan pålegges midlertidig stans av virksomhet i Norge.

I enkelte tilfeller har en agent og det prinsipale utenlandske betalingsforetaket ("prinsipalen") en avtalt oppgavedeling når det gjelder etterlevelse av hvitvaskingsloven kapittel 4 og 5. Hvitvaskingsforskriften § 1-2 er ikke til hinder for en oppgavedeling mellom prinsipalt foretak og agent, men oppgavefordelingen må beskrives tydelig i avtale mellom partene. Eksempelvis har enkelte aktører løsninger der prinsipalen håndterer mange av pliktene i hvitvaskingsforskriften kapittel 4 og 5 sentralisert, mens agentene fungerer som en utvidet førstelinjerolle med begrenset autonomi. Hos andre aktører er det motsatte tilfellet, der agentene utfører flere av oppgavene og har større frihet til selv å foreta relevante vurderinger og avgjørelser tilknyttet kapittel 4 og 5.

Prinsipalen er forpliktet til å etterleve vertsstatens hvitvaskingsregelverk, samt ansvar for at deres agenter gjør det samme. Etter hvitvaskingsforskriften § 1-2 har agentene et selvstendig ansvar for at pliktene etter hvitvaskingsloven kapittel 4 og 5 er ivarettatt på en forsvarlig måte. En oppgavefordeling mellom partene der prinsipalen gjennomfører en eller flere oppgaver som er underlagt agenten etter norsk regelverk, fritar ikke agenten fra ansvar.

Agenten vil kunne ilegges pålegg og tvangsmulkt etter hvitvaskingslovens § 47 selv om mangelen skulle være knyttet til utførelse av en oppgave som håndteres av prinsipalen.

1.2.2 Vekslings- og oppbevaringstjenester av virtuell valuta

Pliktene etter hvitvaskingsloven gjelder tilbydere av vekslingstjenester mellom virtuell valuta og offisiell valuta, samt oppbevaringstjenester for virtuell valuta. Dette omfatter plattformer og tjenester som tilbyr kunder å handle eller veksle en type virtuell valuta for en offisiell valuta, herunder plattformer som tilrettelegger for handel og vekslinger ved å koble kjøpere og selgere. Alle vekslinger mellom virtuell valuta og offisielle valutaer fra alle land, er omfattet. Dette gjelder uavhengig av betalingsform, altså om det kjøpes/selges virtuell valuta med kredittkort, kontanter, e-penger etc. Vekslinger mellom forskjellige typer virtuell valuta, eksempelvis Bitcoin til Ethereum, er ikke omfattet.

Virtuell valuta er ifølge hvitvaskingsforskriften § 1-3 definert som "[...] et digitalt uttrykk for verdi, som ikke er utstedt av en sentralbank eller offentlig myndighet, som ikke nødvendigvis er knyttet til en offisiell valuta, og som ikke har rettslig status som valuta eller penger, men som aksepteres som betalingsmiddel, og som kan overføres, lagres eller handles elektronisk." Lojalitetsprogrammer og lignende, som for eksempel bonuspoeng, omfattes ikke av definisjonen.

Videre omfattes oppbevaring av private kryptografiske nøkler på vegne av kundene, for å overføre, lagre eller handle virtuell valuta. Oppbevaringsløsninger som ikke lagrer private kryptografiske nøkler, ofte omtalt som "non-custodial wallets", omfattes ikke av regelverket.

Tjenestetilbydere av oppbevarings- og vekslingstjenester er omfattet av regelverket i kraft av tjenestene de tilbyr, uavhengig av hvordan tjenesten organiseres. Dette dekker også tjenestetilbydere som for øyeblikket driver uten å være registrert i foretaksregisteret, og som driver virksomhet over privatkonto.

Tjenestetilbydere er underlagt en registreringsplikt for å utøve sin virksomhet. Nærmere informasjon om krav til dokumentasjon for å bli registrert og hvordan denne skal sendes inn, er å finne på Finanstilsynets nettsted, se <https://www.finanstilsynet.no/konsesjon/virtuelle-valutatjenester/>.

Det følger av kravene til hva som skal registreres, at tjenestetilbydere må være registrert i foretaksregisteret, og det legges til grunn at driften av tjenestene skjer over egen bedriftskonto.

Dersom informasjonen som følger registreringsanmodningen er ufullstendig, vil Finanstilsynet ikke registrere foretaket.

2 Risikobasert tilnærming, risikovurdering og rutiner

2.1 Risikobasert tilnærming

Etter hvitvaskingsloven § 6 skal rapporteringspliktige etablere tiltak basert på en vurdering av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Bestemmelsen er av særlig betydning i relasjon til lovens § 7 og 9.

Det forventes at den rapporteringspliktige benytter ressursene der den identifiserte hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisiko er størst. Det er ikke anledning til å fravike regelverket hvis risikoen er vurdert som liten, men ressursinnsatsen kan tilpasses risikoen. Når den rapporteringspliktige vurderer handlingsalternativer i en situasjon forbundet med høyere hvitvaskingsrisiko, skal den konkrete risikoen påvirke vurderingen av hva som utgjør tilstrekkelige tiltak.

2.2 Risikovurdering

Rapporteringspliktige må identifisere og forstå risikoen foretaket er eksponert for. Alle rapporteringspliktige må ha en overordnet risikovurdering, jf. hvitvaskingsloven § 7. Risikovurderingen skal identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering tilknyttet egen virksomhet og er utgangspunktet for den rapporteringspliktiges implementering av hvitvaskingsregelverket.

Formålet med risikovurderingen er å kartlegge og beskrive foretakets risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, og på den måten danne grunnlag for rutineene som foretaket må etablere for utførelsen av tiltakene for å forebygge hvitvasking og terrorfinansiering. Videre vil det normalt være nødvendig for den rapporteringspliktige å iverksette risikoreduserende tiltak for å adressere risikoene som er identifisert.

Risikovurderingen må dokumenteres og den overordnede risikovurderingen skal fastsettes av foretakets øverste ledelse.

2.2.1 Omfang og innretning

Kravet til risikovurderingens omfang vil variere ut fra den rapporteringspliktiges størrelse, risikoeksponering og kompleksitet, jf. hvitvaskingsloven § 7 fjerde ledd. For mindre foretak i med et enkelt og oversiktlig produkt- og kundesegment vil kravene til risikovurderingen være proporsjonale med dette, ved at flere risikoindikatorer kan behandles mer summarisk. Større foretak, og foretak med produkter, kunder og eksponering mot ulike geografiske områder, vil måtte dokumentere mer dyptgående og grundige risikovurderinger.

Det kan være nyttig å se hen til maler for risikovurderinger, utarbeidet av eksempelvis bransjeorganisasjoner. Finanstilsynet understreker imidlertid at det skal være foretakets egne vurderinger av den konkrete risikoen virksomheten er eksponert for som skal ligge til grunn for risikovurderingen.

2.2.2 Nærmere om innholdet

Som et minimum må alle rapporteringspliktige ha en risikovurdering som viser forståelse for og vurderinger av virksomhetens risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, herunder:

- Foretakets egen virksomhet
- Virksomhetens produkter, tjenester og kundeforhold
- Type kunder og kundegrupper
- Geografiske forhold

Terrorfinansieringsrisikoen skal alltid vurderes, også der konklusjonen er at risikoen er marginal.

Gjennomføringen av risikovurderinger består av minimum fire komponenter:

1. Rapporteringspliktige må ha kunnskap om hva hvitvasking og terrorfinansiering er. Uten kunnskap om hvitvasking og terrorfinansiering vil det ikke være mulig for den rapporteringspliktige å vurdere risikoen for at egen virksomhet kan misbrukes av kriminelle til disse formålene.
2. Rapporteringspliktige må kjenne sin egen virksomhet. Risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering vil kunne variere mellom ulike produkter, tjenester og transaksjoner, og rapporteringspliktige må identifisere og vurdere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til de enkelte produktene og tjenestene som virksomheten tilbyr, uavhengig av om det representerer høy eller lav risiko.

Nye produkter og tjenester, samt ny teknologi må risikovurderes før de lanseres. Risikoen ved slike er potensielt høyere fordi den rapporteringspliktige har manglende erfaring med produktets eller tjenestens sårbarheter.

3. De rapporteringspliktige må også vurdere sine distribusjonskanaler, eksempelvis der den rapporteringspliktige lar foretak som for øvrig ikke har befatning med hvitvaskingsregelverket distribuere produktene sine og gjennomføre innledende kundetiltak. Et annet eksempel er der foretakene benytter nettbaserte løsninger for kundeopprettelse og kundekontakt. Foretakene må vurdere hvilken risiko den aktuelle løsningen utgjør for foretaket.
4. Den rapporteringspliktige må kjenne hvem de forholder seg til og handler med. Dette omfatter kunder, reelle rettighetshavere og de som handler på vegne av kunden. Den rapporteringspliktige bør således innhente informasjon om kundene, herunder deres bransjetilknytning og geografiske tilknytning. Det knytter seg eksempelvis annen risiko til privatpersoner uten noen form for tilknytning til utlandet enn bedriftskunder som er del av større selskapsstrukturer med forbindelser til ulike jurisdiksjoner både innenfor og utenfor EØS-området. Dette kan ha betydning for vurderingen av risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering.

Om en rapporteringspliktig har en stor kundemasse som driver virksomhet i et av landene FATF har pekt ut som land uten tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, tilsier det at kundemassen innebærer en høyere risiko (se også omtale av dette under kapitlet

om kundetiltak under). Det samme gjelder om reelle rettighetshavere viser seg å være etablert i slike høyrisikoland.

I tillegg må den rapporteringspliktige vurdere annen geografisk risiko kunder, reelle rettighetshavere eller andre kunden har tilknytning til eller er eksponert mot. Dette gjelder eksempelvis land som er identifisert med betydelig omfang av korrupsjon og annen kriminalitet, eller som er gjenstand for internasjonale sanksjoner og/eller restriktive tiltak. Rapporteringspliktiges egen lokalisering nasjonalt kan også være relevant, eksempelvis ved kjente konsentrasjoner av ulike kriminelle miljøer eller i områder med høyt tilfang av kunder i høyrisikobrancher.

I tillegg må øvrige momenter tilknyttet kunden vurderes, eksempelvis kundeforholds varighet.

Rapporteringspliktige som gjennomfører transaksjoner etter hvitvaskingsloven § 10 annet ledd bokstav b, uten å opprette kundeforhold etter samme bestemmelse i bokstav a, må foreta en særskilt risikovurdering av dette.

Risikovurderingen må oppdateres jevnlig for å kunne være et praktisk verktøy for rapporteringspliktige. En fornyet vurdering bør gjøres minimum årlig, eller hyppigere når det er behov for dette. Relevante momenter vil være ny kunnskap om metoder og trender for hvitvasking og terrorfinansiering som tas i bruk av kriminelle, enten oppdaterte erfaringer fra den rapporteringspliktige selv eller fra eksterne kilder. Andre momenter er dersom den rapporteringspliktige lanserer nye produkter og tjenester. Ved publisering av nye risikovurderinger utarbeidet av myndigheter, tilsynsmyndigheten eller bransjeorgan, må rapporteringspliktige vurdere behovet for å revidere sin virksomhetsinnrettede risikovurdering.

2.2.3 Særlig om risikovurderinger i større foretak og konsern

Kravet til virksomhetsinnrettede risikovurderinger innebærer at det i større foretak vanligvis vil måtte utarbeides risikovurderinger for flere forretningsområder. Disse vil igjen kunne variere i omfang og kompleksitet, avhengig av forretningsområdet. For konsern forventes det at de forskjellige konsernselskapene har egne risikovurderinger, samt at konsernspissen har en overordnet risikovurdering, basert på risikovurderingene i hele konsernet.

2.2.4 Risikovurderingens forankring

I henhold til hvitvaskingsloven § 8, skal den risikobaserte rutinen fastsettes på øverste nivå hos den rapporteringspliktige. Dette innebærer at det samme nivået må behandle grunnlaget for en slik rutine. Det betyr ikke nødvendigvis at øverste nivå må godkjenne eller vedta risikovurdering(e) i sin helhet, men at det som et minimum må behandle et overordnet dokument som oppsummerer arbeidet og hovedpunktene i risikovurderingene, slik at de er kjent med og har gitt tilslutning til grunnlaget for de risikobaserte rutinene.

For underliggende risikovurderinger, eksempelvis av bestemte forretningsområder, forventes det at risikovurderingene er godkjent på ledelsesnivået i foretaket som har ansvar for forretningsområdet.

2.2.5 Forventninger til kildebruk

Sentrale kilder i risikovurderingen vil være erfaringene den rapporteringspliktige gjør seg gjennom virksomheten, herunder kunnskap fra undersøkelser og rapportering om

mistenkelige forhold. Av eksterne kilder forventer Finanstilsynet at alle rapporteringspliktige som et minimum benytter gjeldende Nasjonal risikovurdering av hvitvasking og terrorfinansiering samt Finanstilsynets risikovurdering. Det forventes at den rapporteringspliktige er kjent med egne bransjeorganisasjoners vurderinger av risiko, om slike finnes. Det forventes videre at trussel- og risikovurderinger relevante for bestemte typer produkter/tjenester, eksempelvis rapporter fra Økokrim, Kripos og Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) benyttes i utarbeidelse og oppdatering av risikovurderingen.

For finansforetak og mellomstore og store institusjoner forventer Finanstilsynet at foretaket som del av risikovurderingen konsulterer autoritative internasjonale kilder, som for eksempel EU-kommisjonens overnasjonale risikovurdering, den europeiske banktilsynsmyndighetens (EBA) veiledning om risikofaktorer, og relevante FATF-typologier og rapporter. Avhengig av foretakets geografiske risiko, forventes det også at risikovurderingen er informert av relevante internasjonale kilder om hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisikoene forbundet med enkeltland, basert på kilder som for eksempel FATF-evalueringer, herunder evalueringsrapporter fra FATFs regionale organisasjoner, relevante nyhetsartikler fra troverdige medier, informasjon fra troverdige indikatorer og lister som Basel AML Index og Verdensbankens Governance Indicators. Finanstilsynet understreker at det også kan være øvrige relevante kilder, og at den rapporteringspliktige plikter å holde seg oppdatert på slike.

2.3 Rutiner

2.3.1 Krav til foretakets hvitvaskingsrutiner

Rapporteringspliktige virksomheter plikter å ha oppdaterte rutiner for å sikre at virksomheten håndterer identifisert risiko og oppfyller plikter etter bestemmelser gitt i eller i medhold av hvitvaskingsloven, jf. hvitvaskingsloven § 8. Hvitvaskingsrutinene skal beskrive hvordan foretaket skal praktisere etterlevelsen av regelverket hos den rapporteringspliktige. Rutinene skal være skriftlige. I *konsernforhold* skal rutiner fastsettes på konsernnivå, jf. hvitvaskingsloven § 8 sjette ledd.

Det må være en tydelig sammenheng mellom den rapporteringspliktiges risikovurdering og rutinene.

Foretakene kan anvende standardiserte rutineverk fra for eksempel bransjeorganisasjoner, men disse må tilpasses den konkrete virksomheten for å sikre at rutinene er risikobaserte for den enkelte virksomhet, og tilpasset dennes produkter, kunder, med videre.

Rutinene skal holdes oppdaterte. Hvilken hyppighet som ligger i slike oppdateringer avhenger av virksomhetens type og omfang. Det vil generelt være nødvendig å revidere rutinene når risikovurderingen er revidert, og ellers ved nye regulatoriske krav, ved utvikling av nye produkter, eller andre endringer i risikobildet eller virksomheten. I alle tilfeller forventes det at det gjøres en vurdering av om det er behov for justeringer i rutineverket ved et jevnlig intervall, minimum årlig.

2.3.2 Rutinenes innhold

Rutinene skal redegjøre for hvordan foretaket og dets ansatte skal gjennomføre tiltakene som er nødvendige for å oppfylle hvitvaskingsregelverket og de identifiserte risikoene i

virksomheten. Dette betyr at foretaket minimum må ha rutiner for hvordan vurdere og håndtere:

- Forenklede, alminnelige og forsterkede kundetiltak, herunder eventuelle korrespondentforbindelser og håndtering av politisk eksponerte personer.
- Risikoklassifisering av kunder.
- Løpende oppfølging.
- Håndtering for avvikling og avvisning av kundeforhold og transaksjoner.
- Når og hvordan det skal gjennomføres av undersøkelser av mistenkelige forhold, herunder gjennomføring av mistenkelige transaksjoner.
- Rapportering til Økokrim.
- Bruk og håndtering av eventuelle støtteverktøy, herunder risikoscoringsmodeller, PEP-lister og elektronisk overvåkingssystem.
- Håndtering og oppfølging av utkontrakterte oppgaver etter § 23 og tilfeller der foretaket bygger på kundetiltak etter § 22, der dette er aktuelt.
- Informasjonshåndtering, herunder delingsadgang og avsløringsforbud.
- Behandling og lagring av opplysninger.
- Opplæring.
- Internkontroll.

For en rekke rapporteringspliktige vil det i tillegg være nødvendig med rutiner for hvordan vurderer og håndtere andre risikoer og ytterligere lovkrav enn de som er presisert over, eksempelvis for rapporteringspliktige som har korrespondentforbindelser.

2.3.3 Overordnede rutiner vs. operative rutiner

For mange rapporteringspliktige vil det være tilstrekkelig å ha ett rutineverk, som beskriver både de overordnede føringene og de mer detaljerte handlingene som skal gjennomføres. Dette rutineverket skal fastsettes av styret. Hvis foretaket ikke har et styre, skal den fastsettes av øverste ledelse i virksomheten.

En del rapporteringspliktige vil på grunn av virksomhetens størrelse og kompleksitet utarbeide flere dokumenter for å implementere kravet om hvitvaskingsrutiner. Dersom den rapporteringspliktige har flere dokumenter som angir hvitvaskingsrutinene, vil overordnede rutiner måtte fastsettes på øverste nivå. I slike tilfeller forventes det at de overordnede rutinene angir hovedføringene for etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. Dokumentet må være egnet som utgangspunkt for utarbeidelse av operative rutiner (instrukser/retningslinjer) for virksomheten. Operative rutiner, som angir i mer detalj hvordan etterlevelsen av regelverket skal gjennomføres, må ha en klar forankring i den overordnede rutinen. Operative rutiner kan fastsettes på øverste nivå i enheten den gjelder for, eksempelvis ved at den fastsettes av en avdelingsledelse når rutinen er avgrenset til å gjelde en bestemt avdeling.

2.4 Risikoklassifisering

For å gjennomføre de korrekte kundetiltakene på den enkelte kunde, må alle kunder risikoklassifiseres. For enkelte rapporteringspliktige som skal gjennomføre kundetiltak på kundens medkontrahent, skal også disse risikoklassifiseres.

Risikoklassifiseringen må bygge på generelle vurderinger fra virksomhetens risikovurdering og konkrete forhold tilknyttet den enkelte kunde.

Risikoen skal vurderes ut fra blant annet det kunden har oppgitt om kundeforholdets formål og tilsktede art, mengden kundemidler som skal inngå i kundeforholdet, kundens samlede kontoer og engasjementer, transaksjoners størrelse og regelmessighet, og varigheten på kundeforholdet. Til grunn for risikoklassifiseringen kan det også ligge andre forhold, basert på identifiserte risikoer i virksomhetens risikovurdering.

Det er anledning til å anvende standardiserte og automatiserte modeller og risikoprofiler for kundemassen, men disse må tilpasses virksomhetens konkrete risikoer. Systemet for risikoklassifisering må kunne dokumentere hvorfor en kunde er klassifisert i en bestemt risikokategori. Rapporteringspliktige må påse at kundenes risikoprofiler er oppdaterte, slik at kundene endrer risikokategori ved endringer som tilsier det. Rapporteringspliktige må jevnlig gjennomgå og tilpasse risikoklassifiseringssystemet, blant annet i forbindelse med justeringer i risikovurderingen.

3 Organisering

3.1 Internkontroll

Alle rapporteringspliktige foretak plikter å gjennomføre internkontroll for å påse at lovens krav overholdes, jf. hvitvaskingsloven § 35 første ledd. Hyppigheten og omfanget av internkontrollen vil bero på en vurdering av foretakets art og omfang.

Internkontrollen skal gjøre rapporteringspliktige i stand til å avdekke svakheter og identifisere forbedringspotensial ved eget arbeid med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Formålet med å identifisere eventuelle svakheter er at rapporteringspliktige iverksette nødvendige tiltak for å forhindre at manglende etterlevelse fortsetter, samt gjøre endringer i virksomhetens rutiner for overholdelse av hvitvaskingsloven. Internkontroll er en forutsetning for at rutinene effektivt skal kunne oppdateres av øverste ledelse.

3.2 Hvitvaskingsansvarlig

3.2.1 Hvitvaskingsansvarliges ansvar og organisering

Foretakets øverste ansvarlige for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er foretakets øverste ledelse, det vil si styret og daglig leder for aksjeselskap.

Det skal utpekes en person i ledelsen som skal ha et særskilt ansvar for å følge opp rutinene, jf. hvitvaskingsloven § 8 femte ledd. Denne rollen er alminnelig omtalt som "hvitvaskingsansvarlig". Hvitvaskingsansvarlig har et ansvar for at rutinene implementeres og etterlevs i virksomheten. Hvitvaskingsansvarlig har i tillegg ansvaret for oversendelse av opplysninger om mistenkelige forhold til Økokrim.

Virksomhetene har fleksibilitet i hvordan de konkrete pliktene i hvitvaskingsloven skal gjennomføres. Minimumskravet er at hvitvaskingsansvarlig er en leder med tilstrekkelig

kunnskap om hvitvaskingsregelverket, samt virksomhetens eksponering mot risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Hvitvaskingsansvarlig må også ha tilstrekkelig erfaring, kompetanse og gjennomføringskraft til å fatte avgjørelser tilknyttet virksomhetens tiltak mot risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Den hvitvaskingsansvarlige skal ha rapporteringslinje direkte til styret og den øverste ledelsen når den hvitvaskingsansvarlige finner det nødvendig.

For mindre foretak legger Finanstilsynet til grunn at hvitvaskingsansvarlig må sitte i den øverste ledelsen for at kravene skal kunne oppfylles. Hva som anses som mindre foretak, må sees i sammenheng med andre rapporteringspliktige av samme type. Dersom hvitvaskingsansvarlig ikke er plassert i øverste ledelse må foretaket ha en dokumentert, risikobasert begrunnelse for dette.

For rapporteringspliktige som har krav om andrelinjeforsvar (compliance) etter annet regelverk, er utgangspunktet at hvitvaskingsansvarlig må være plassert i førstelinje. Små foretak med slikt krav, og begrensede ressurser, vil kunne ønske å samle kompetansen i andrelinjen og derfor plassere hvitvaskingsansvarlig her. I slike unntakstilfeller må foretaket ha en dokumentert, risikobasert begrunnelse for dette, herunder med vurderinger av risikoene som kan oppstå ved at andrelinjen følgelig vil kontrollere eget arbeid. Rapporteringspliktige som er av en slik art og omfang at det utløser krav om etterlevelsansvarlig etter hvitvaskingsloven § 35 annet ledd, skal hvitvaskingsansvarlig alltid være plassert i førstelinje.

Hvitvaskingsansvarliges arbeidsoppgaver kan delegeres til andre i foretaket, der dette er hensiktsmessig. Det er imidlertid ikke anledning til å delegerer *ansvaret* som hvitvaskingsansvarlig. Finanstilsynet anser det nødvendig at virksomhetene som delegerer oppgavene har tilstrekkelige instruksjer og rutiner til å håndtere dette. En eventuell delegering skal omfatte en eller flere navngitte personer eller navngitte stillinger. Det skal ikke kunne oppstå tvil om hvilken person eller stilling som en oppgave er delegert til. Oppgaver kan ikke delegeres til de som har etterlevels- eller internrevisjonsansvar etter hvitvaskingsloven § 35 annet ledd. Hvitvaskingsansvarlig kan ikke være samme person som etterlevelsansvarlig, eller utføre internrevisjonsoppgaver.

3.2.2 Konsernforhold og filialer

Hvert rapporteringspliktige foretak i et konsern er pliktig å ha en hvitvaskingsansvarlig. Det er imidlertid som utgangspunkt anledning for et datterforetak å utkontraktere oppgaven som hvitvaskingsansvarlig til morforetaket, slik at det i prinsippet kun er en fungerende hvitvaskingsansvarlig innad i et konsern, med mindre annet regelverk er til hinder for dette. Ved en utkontraktering forutsettes det at hvitvaskingsansvarlig har tilstrekkelig erfaring, kompetanse og gjennomføringskraft på konsernnivå. Det er i alle tilfeller ikke anledning til å utkontraktere rollen som hvitvaskingsansvarlig mellom datterforetak.

Norske foretak med morselskap etablert i et annet EØS-land har et selvstendig ansvar for at norsk hvitvaskingsregelverk følges. Dersom hvitvaskingsansvarlig kun opprettes på konsernnivå, skal det være en eller flere personer med delegerede oppgaver i den norsk etablerte delen av virksomheten. Dersom den utenlandske konsernspissen ikke har hvitvaskingsansvarlig med tilsvarende oppgaver som etter norsk lovgivning, skal den norsk etablerte delen av virksomheten utpeker en hvitvaskingsansvarlig.

For *filialer* av utenlandske foretak etablert i et annet EØS-land underlagt hvitvaskingsregelverket, er det ikke påkrevd at det er en egen hvitvaskingsansvarlig i den norsketablerte delen av virksomheten. Filialer av utenlandske foretak har imidlertid også et selvstendig ansvar for at den norsketablerte delen av virksomheten følger norsk hvitvaskingsregelverk, og det bør utpekes en eller flere personer med delegerede oppgaver i den norske delen av virksomheten. Dersom det ikke finnes hvitvaskingsansvarlig i foretaket, må det opprettes en hvitvaskingsansvarlig i filialen.

3.2.3 Utkontraktering av hvitvaskingsansvarlig

Rollen som hvitvaskingsansvarlig kan ikke utkontrakteres utover fra datterforetak til morforetak i konsern, jf. omtale over.

3.2.4 Hvitvaskingsansvarliges skikkethet

Hvitvaskingsansvarliges skikkethet skal vurderes av virksomheten, jf. hvitvaskingsloven § 35 annet ledd bokstav b. For foretak som er omfattet av reglene om egnethetsvurderinger, se Finanstilsynets rundskriv 14/2015, vil hvitvaskingsansvarlig anses som en av foretakets nøkkelfunksjoner. I disse tilfellene anser man hvitvaskingsansvarlig egnethetsvurderes i tråd med kravene fastsatt for foretakstypen. Endringer i nøkkelpersoner skal rapporteres til Finanstilsynet.

For foretak som ikke er underlagt krav om egnethet av personer i nøkkelfunksjoner, skal minimum hvitvaskingsansvarliges kompetanse, erfaring og personlig skikkethet vurderes.

3.3 Etterlevelsesansvarlig

Hvitvaskingsloven § 35 annet ledd forplikter rapporteringspliktige til å utnevne en etterlevelsesansvarlig dersom virksomhetens art og omfang tilsier det.

Det må foretas en konkret vurdering av hvorvidt virksomhetens art og omfang tilsier at det utpekes en etterlevelsesansvarlig. Eksempelvis vil virksomhetstyper med en høy iboende risiko for hvitvasking og/eller terrorfinansiering, der virksomheten har et komplekst produkt- eller tjenestetilbud og/eller der virksomheten er av en viss størrelse, være relevante momenter for om virksomheten må utpeke en etterlevelsesansvarlig.

Finanstilsynet påpeker at alle rapporteringspliktige skal foreta interne kontroller for å sørge for at hvitvaskingsregelverket overholdes. I virksomheter med krav til å utnevne en etterlevelsesansvarlig, må opprettes en annenlinjefunksjon med tilstrekkelig grad av uavhengighet til arbeidet som utføres i førstelinjen.

Etterlevelsesansvarlig skal gjennomføre uavhengige kontroller og vurderinger for å påse at virksomheten overholder hvitvaskingsregelverket og om tiltakene som iverksettes for å avhjelpe eventuelle mangler er effektive. Virksomheten plikter å påse at den etterlevelsesansvarlige har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre oppgavene på en betryggende måte. Etterlevelsesansvarlig bør rapportere til øverste ledelse. Etterlevelsesansvarlig skal ha tilstrekkelig kunnskap om virksomhetens eksponering mot risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, samt ha tilstrekkelig erfaring og kompetanse til å ivareta oppgaven. Der det er påkrevd etter § 35 annet ledd bokstav b, skal den rapporteringspliktige foreta skikkethetsvurdering av etterlevelsesansvarlig. For virksomheter

omfattet av reglene om egnethetsvurderinger, jf. Finanstilsynets rundskriv 14/2015, vil etterlevelsesansvarlig anses som en av virksomhetens nøkkelfunksjoner. I disse tilfellene må hvitvaskingsansvarlig egnethetsvurderes i tråd med kravene fastsatt for foretakstypen.

Rollen som etterlevelsesansvarlig kan utkontrakteres til eksterne aktører.

3.4 Internrevisjon

Foretakets art og/eller omfang kan tilsi at det må opprettes en uavhengig kontroll med at virksomhetens rutiner overholdes, jf. hvitvaskingsloven § 35 annet ledd bokstav c.

Dersom virksomheten er pålagt internrevisjon gjennom annen lovgivning eller av annen grunn har opprettet en internrevisjon, skal virksomheten sikre at denne også fører uavhengig kontroll etter hvitvaskingsregelverket. Dette betyr at instruksen til internrevisjonen skal inneholde bestemmelser om internrevisjonens sikring av virksomhetens overholdelse av rutiner, retningslinjer og kontrollmekanismer på hvitvaskings- og terrorfinansieringsområdet.

Rollen som internrevisor kan utkontrakteres til eksterne aktører.

4 Kundetiltak

4.1 Plikt til å gjennomføre kundetiltak

4.1.1 Når kundetiltak skal gjennomføres

Plikt til å gjennomføre kundetiltak etter hvitvaskingsloven § 10 oppstår ved a) etablering av kundeforhold, b) gjennomføring av transaksjoner over gitte beløpsgrenser for kunder som den rapporteringspliktige ikke har etablert et kundeforhold til, eller c) når det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

Kundetiltakene skal gjennomføres før etablering av kundeforholdet eller gjennomføring av den enkeltstående transaksjonen, jf. hvitvaskingsloven § 11.

4.1.2 Etablering av kundeforhold

Et kundeforhold anses etablert når kunden kan benytte den rapporteringspliktiges tjenester, jf. hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav a. Kundeforhold anses etablert eksempelvis ved:

- opprettelse av bankkonto, selv om kontoen bare skal benyttes i et enkeltstående tilfelle, og avsluttes etter kort tid
- opprettelse av verdipapirsentralkonto, selv om kontoen bare skal benyttes i et enkeltstående tilfelle, og avsluttes etter kort tid
- utstedelse av finansieringsbevis
- utstedelse av betalingskort
- overføring av penger gjennom betalingsforetak
- inngåelse av avtaler, herunder:
 - forsikringsavtaler

- låneavtaler (Der det er flere låntakere i en avtale, skal det gjennomføres kundekontroll på alle.)
- corporate-, rådgivningsavtaler mv. for verdipapirforetak
- leasingavtaler
- enkeltstående transaksjoner som gjennomføres på regelmessig basis, eller er færre transaksjoner tilknyttet samme avsender eller mottaker, men totalt sett med et høyere beløp enn beløpsgrensene i hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav b
- eiendomsmeglingstjenester

Ved vergemål anses vergen for å handle på vegne av kunden. Kunden er den mindreårige eller vedkommende som det er opprettet vergemål for.

Der flere personer er part i en kundeavtale, som eksempelvis med innehaver på konto eller lån, etableres kundeforhold med alle parter som forpliktes etter avtalen. Tilsvarende, ved opprettelse av depositumskonto i husleieforhold, anses både leier og utleier å etablere et kundeforhold.

Kausjonister og garantister anses ikke som kunder og omfattes ikke av kravene til kundekontroll. Kundekontroll bør imidlertid gjennomføres ved utbetaling av beløp dekket under kausjon eller garanti, eller tidligere der det foreligger indikasjoner på hvitvasking eller terrorfinansiering.

4.1.3 Gjennomføring av enkeltstående transaksjoner

Den rapporteringspliktige skal også gjennomføre kundetiltak ved transaksjoner for kunder som det ikke er etablert et kundeforhold til, når transaksjonen utgjør minst 100 000 kroner. Finanstilsynet understreker at beløpene beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner, som ser ut til å ha sammenheng med hverandre. Dersom den rapporteringspliktige først oppdager sammenhengen etter at transaksjonene er gjennomført, skal kundetiltakene gjennomføres så snart den rapporteringspliktige blir kjent med at beløpsgrensen er oversteget. Som utgangspunkt skal transaksjonene sees i sammenheng når de overstiger grensen i løpet av en tolv månedersperiode. For å kunne gjøre en vurdering av om transaksjonene bør sees i sammenheng, er det nødvendig å identifisere kunden. Dette innebærer at det også for enkeltstående transaksjoner må gjennomføres identifikasjonskontroll, med mindre det dreier seg som bagatellmessige beløp.

Loven oppstiller også en grense på 8000 kroner når transaksjonen utgjør nærmere definerte pengeoverføringer, jf. hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav b.

4.1.4 Mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering

Når foretaket skal vurdere om det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering etter hvitvaskingsloven § 10 bokstav c, kan dette eksempelvis gjøres ved å vurdere momenter som er oppstilt i forskriftens §§ 4-9 og 4-10. Lister over indikatorer på mistenkelige forhold gir ytterligere momenter. Plikt til å gjennomføre kundetiltak med bakgrunn i mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering vil også innebære en plikt til å foreta nærmere undersøkelser etter hvitvaskingsloven § 25.

4.1.5 Tidspunkt for gjennomføring av kundetiltak

Som hovedregel skal kundetiltakene gjennomføres før etablering av kundeforholdet eller gjennomføring av den enkeltstående transaksjonen, jf. hvitvaskingsloven § 11 første ledd.

Hvitvaskingsloven § 11 har enkelte unntak fra kravet til å gjennomføre visse kundetiltak før etablering av kundeforholdet.

Det er anledning til å bekrefte identiteten til kunder og reelle rettighetshavere «under etablering av kundeforholdet». En forutsetning for å bruke unntaket, er at etablering er nødvendig for ikke å hindre den alminnelige forretningsdriften og det er lav risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er en høy terskel for å benytte dette unntaket. Eksempelvis er det krav om innbetaling av aksjekapital for å bli registrert som aksjeselskap. I slike tilfeller skal bekreftelse av identiteten til vedkommende selskap gjøres så raskt som mulig, og normal bruk av kundeforholdet sperres inntil alminnelige kundekundetiltak kan gjennomføres. Det må vurderes om det er nødvendig å gjøre andre tiltak for å kompensere for risikoen – som eksempelvis å gjennomføre kundekontroll på stifterne ved etablering av aksjeselskap.

4.2 Kundeforholdets formål og tilsiktede art

4.2.1 Innledning

Rapporteringspliktige skal innhente og vurdere nødvendige opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art for å få tilstrekkelig informasjon til å bedømme risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til kunden. De rapporteringspliktige må ut fra en risikobasert tilnærming vurdere hvilke opplysninger det er nødvendig å innhente for å forstå kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Den rapporteringspliktige må ha tilstrekkelig grunnlag for å bedømme hvordan kunden kan ventes å handle innen rammen av kundeforholdet. Forståelsen av kundeforholdets formål og tilsiktede art er avgjørende for å risikoklassifisere kunden. Det er særlig ved avklaringen av formål og art at det kan fremkomme forhold som taler for at det forhøyet risiko ved kundeforholdet.

Forståelsen av kundeforholdets formål og tilsiktede art er også avgjørende for den løpende oppfølgingen. Ved å vite hvilke aktiviteter og transaksjoner som kunden kan forventes å gjennomføre, skal rapporteringspliktige oppdage avvik fra forventet adferd, herunder uvanlige transaksjoner.

Rapporteringspliktige må registrere innhentede opplysninger om formål og tilsiktet art og lagre eventuell dokumentasjon som bekrefter opplysningene. Det må være en tilstrekkelig grundig beskrivelse til at formål og art, herunder midlenes og eventuelt formuens opprinnelse, fremgår tydelig og kan etterprøves.

4.2.2 Kundeforholdets formål

Kundeforholdets *formål* gjelder bakgrunnen for at kunden ønsker å opprette det aktuelle kundeforholdet, og hvorfor kunden vil benytte aktuelle produkter eller tjenester, eksempelvis opprette konto til utbetaling av lønn, investering i aksjer eller andre verdipapirer eller forsikre seg selv eller gjenstander.

I enkelte kundeforhold og i forbindelse med gjennomføring av enkelttransaksjoner vil formålet være avgrenset og klart, slik at det ikke vil være nødvendig å innhente ytterligere opplysninger om dette, eksempelvis opprettelse av depositumkonto i en bank, oppretting av konto i en verdipapirsentral eller kjøp av et forsikringsprodukt. Det vil i slike tilfeller også være tilsvarende strenge rammer for hva kundeforholdet faktisk kan benyttes til. Dersom kunden kjøper ytterligere produkter eller tjenester hos den rapporteringspliktige, må det vurderes hvorvidt produkt- og tjenestestrukturen gjør at formålet med det opprinnelige produktet eller tjenesten må oppdateres.

For kunder med lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering som har et regelmessig og forutsigbart transaksjonsmønster, er det tilstrekkelig at formålet med kundeforholdet angis generelt, for eksempel som brukskonto med betalingsformidling, lån og sparing, forsikring. Det er ikke krav til en detaljert og finmasket inndeling av disse kundegruppene, for eksempel etter spare- og forsikringsklasser, betalingsmønster, beløpsstørrelse med videre.

Dersom formålet ikke er selvforklarende er det nødvendig å få klarhet i hvorfor kunden ønsker å opprette kundeforholdet, ta i bruk en tjeneste eller produkt. Eksempelvis vil det ved opprettelse av lønnskonto i bank være relevant å få informasjon om formålet med kontoen kun er lønnsinn ganger og regningsbetaling eller om det eksempelvis også er å overføre penger til utlandet eller annet.

Rapporteringspliktige må dokumentere kundeforholdets formål uavhengig av om kunden spørres eller ikke, jf. hvitvaskingsloven § 30.

4.2.3 Kundeforholdets tilsiktede art

Kundeforholdets *tilsiktede art* gjelder karakteren av det spesifikke kundeforholdet, altså hvordan kunden skal bruke tjenestene og produktene. Relevante opplysninger er midlenes og formuens opprinnelse, opplysninger om juridiske personers forretningsmodell og hvordan kunden tenker å anvende midlene som inngår i kundeforholdet. Det er også relevant med opplysninger om hvem kunden skal handle med, forventet transaksjonsmønster, herunder typer transaksjoner, transaksjonshyppighet og -størrelse. Det er viktig å finne ut om det skal skje overførsler til eller fra utlandet, til hvilke land, og om det er bruk av kontanter som betalingsmiddel til drift i juridisk person. Kundens øvrige bank- og forsikringsforbindelser kan også være nødvendig å innhente opplysninger om.

For juridiske personer med potensiell høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, bør det fremskaffes utdypende opplysninger om næringsvirksomhetens art og omfang. Opplysningene kan blant annet baseres på informasjon fra kunden selv, selskapets nettsider, regnskap og ligningstall.

Dersom kunden er en fysisk person med potensiell høy risiko, må den rapporteringspliktige innhente mer informasjon om personen, for eksempel gjennom informasjon fra kunden selv, ligningstall og nettsøk mv.

4.2.4 Vurdering og bekreftelse av opplysningene

Rapporteringspliktige må vurdere og ta stilling til den informasjonen kunden oppgir. Det oppgitte formål og tilsiktede art må virke plausibelt og fornuftig sett i forhold til øvrig informasjon om kunden. Der informasjonen ikke fremstår som plausibel, eller der det er

forhold som tilsier høyere risiko tilknyttet kunden, må den rapporteringspliktige kontrollere informasjonen mot andre kilder, eksempelvis offentlige registre.

Dersom rapporteringspliktige mener informasjonen ikke gir en tilstrekkelig god forståelse av kundeforholdets formål og tilsiktede art, må rapporteringspliktige innhente ytterligere informasjon og kontrolltiltak. Eksempelvis kan det være relevant å be om prospekter, avtaler og kontakte eksterne aktører tilknyttet disse.

Den rapporteringspliktige må kontrollere om opplysningene som innhentes stemmer. Omfanget av kontrollen med kundens opplysninger beror på risikoen tilknyttet kunden.

Dersom kundeforholdets formål og tilsiktede art ikke kan avklares, må rapporteringspliktige vurdere om kunden må avvises eller kundeforholdet avvikles, jf. hvitvaskingsloven §§ 21 (1) og 24 (4). Dersom informasjonen tilsier at det foreligger mistenkelige forhold, må den rapporteringspliktige gjøre nærmere undersøkelser og eventuelt rapportere til Økokrim, jf. hvitvaskingsloven §§ 25 og 26.

4.2.5 Nærmere om midlenes opprinnelse

Midlenes opprinnelse er de midlene som inngår i kundeforholdet, og som rapporteringspliktige skal befatte seg med.

De rapporteringspliktige bør innhente informasjon om midlenes opprinnelse i forbindelse med kundetiltak tilknyttet kundeforholdets formål og tilsiktede art. For kundeforhold som har indikasjoner på høy risiko, skal informasjon om midlenes opprinnelse innhentes.

En forståelse av midlenes opprinnelse er viktig for den risikoklassifiseringen som skal gjøres av kunden, samt i den løpende oppfølgingen for å kontrollere at transaksjoner er i samsvar med innhentede opplysninger om midlenes opprinnelse.

Det er ikke tilstrekkelig å få informasjon om eksempelvis hvilken bankforbindelse e.l. pengene blir overført fra. Opplysningene om midlenes opprinnelse må være substansielle og redegjøre for hvordan disse ble ervervet.

For kunder med lav og middels risiko kan opplysninger om midlenes opprinnelse angis generelt i et kunderegistreringsskjema e.l. Eksempelvis kan det fremgå at midler som skal inngå i kundeforholdet vil innbefatte «lønn», «arv», «sosiale ytelser», «leieinntekter» e.l. Det forutsetter i slike tilfeller at den rapporteringspliktige har annen kunnskap som tilsier at det en slik angivelse er tilstrekkelig, eksempelvis antatt lønnsinntekt, arbeidsgiver mv.

For kunder som har indikasjoner på høy risiko, må rapporteringspliktige innhente mer detaljert informasjon basert på en konkret risikobasert vurdering som ledd i forsterkede kundetiltak.

Det kan etter en risikovurdering være nødvendig også å klarlegge *formuens* opprinnelse, det vil si kundens totale økonomiske situasjon/kundens formue som sådan, og ikke bare midlene som skal inngå i kundeforholdet. Det kan typisk gjelde for høyrisikokunder. Eksempler på kilder kan være nærmere opplysninger fra regnskap og selvangivelser.

4.3 Bekreftelse av identitet – fysiske personer

4.3.1 Kunden

Rapporteringspliktige skal som utgangspunkt innhente og bekrefte kundens identitet ved personlig fremmøte og fremvisning av gyldig legitimasjon, jf. hvitvaskingsloven § 12 annet ledd. Kravet om å bekrefte kundens identitet er ufravikelig. I tillegg til informasjon bekreftet ved identifikasjon, skal den rapporteringspliktige innhente kundens adresse. Omfanget og intensiteten av kundetiltaket, er imidlertid risikobasert.

I tilfelle hvor kunden møter personlig hos rapporteringspliktig, eller foretak rapporteringspliktige utkontrakterer legitimasjonskontrollen til, vil normalt bekreftelsen av kundens identitet skje samtidig med identifisering av kunden.

Dersom bekreftelse av identiteten skjer uten personlig fremmøte, skal det fremlegges ytterligere dokumentasjon eller gjennomføres ytterligere tiltak.

4.3.1.1 Fysisk legitimasjon

Hvitvaskingsforskriften § 4-3 regulerer kravene til gyldig legitimasjon for fysiske personer. Gyldig legitimasjon for fysiske personer ved personlig fremmøte er original av dokumenter som:

- er utstedt av offentlig myndighet eller av annet organ som har betryggende kontrollrutiner for dokumentutstedelse, og dokumentene har et tilfredsstillende sikkerhetsnivå,
- inneholder fullt navn, navnetrekk, fotografi, og
- fødselsnummer eller D-nummer.

For personer uten norsk fødselsnummer eller D-nummer skal legitimasjonsdokumentet i tillegg inneholde fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap.

Gyldig legitimasjon for fysiske personer er etter Finanstilsynets oppfatning:

- Norske og utenlandske pass (ikke nødpass)
- Norske førerkort
- Norske bankkort med bilde
- Nasjonale ID-kort utstedt av et EØS-land (en oversikt over disse fremgår av utlendingsforskriften vedlegg 4)
- Norsk utlendingspass (blått pass)
- Norsk reisebevis for flyktninger (grønt pass)
- Elektronisk legitimasjon i henhold til hvitvaskingsforskriften § 4-3 fjerde ledd.

Legitimasjonsdokumentet må være gyldig. Det vil si at den ikke kan være utgått på dato ved fremleggelsen. Ved personlig oppmøte må legitimasjonsdokumentet fremlegges i original.

Den rapporteringspliktige må kontrollere sikkerhetselementene i legitimasjonsdokumentet, herunder at det ikke er forfalsket, ansikts- og billedlikhet og vurdere riktigheten av dokumentets angitte persondata samt kontrollere disse mot eksterne kilder som eksempelvis Folkeregisteret.

4.3.1.2 Elektronisk legitimasjon

De nærmere bestemmelsene om elektronisk legitimasjon er gitt i hvitvaskingsforskriften § 4-3 fjerde ledd.

Elektronisk legitimasjon som angitt i § 4-3 fjerde ledd anses likestilt med personlig fremmøte og fremvisning av gyldig legitimasjon i original ved etablering av kundeforhold. Det må imidlertid foretas en risikobasert tilnærming om det er nødvendig å fremlegge ytterligere dokumentasjon.

Dersom en kunde bekrefter sin identitet ved bruk av elektronisk legitimasjon som angitt i § 4-3 fjerde ledd, skal den elektroniske identitetskoden og opplysninger om utstederens identitet lagres i tråd med hvitvaskingsloven kapittel 6.

4.3.1.3 Bekreftelse av identitet uten personlig fremmøte

Ved bekreftelse av kundens identitet uten dennes personlige fremmøte, skal det fremlegges ytterligere dokumentasjon eller gjennomføres ytterligere tiltak. Hvilke krav som vil stilles til innhenting av ytterligere dokumentasjon eller gjennomføring av ytterligere tiltak beror på hvilken risiko kunden kan utgjøre for hvitvasking og terrorfinansiering.

Kopi av legitimasjonsdokument

Kunden må fremlegge kopi av gyldig legitimasjonsdokument og den rapporteringspliktige må foreta de samme vurderingene som ved originalt legitimasjonsdokument. Det stilles ikke krav til kopi som er bekreftet av offentlige myndigheter eller andre som har myndighet til å attestere bekreftede kopier. Kunden må imidlertid fremlegge en papirbasert eller elektronisk kopi av legitimasjonsdokumentet som gir tilstrekkelig sikkerhet for at kopien er reell. Den rapporteringspliktige bør også dokumentere hvem som har vurdert legitimasjonskopiens ekthet.

Den rapporteringspliktige må vurdere riktigheten av kopien i hvert enkelt tilfelle, og hva som kreves for å bekrefte riktigheten. Dette innebærer at rapporteringspliktige etter en risikobasert vurdering kan akseptere å motta kopi av legitimasjonsdokument elektronisk uten at denne nødvendigvis må leveres hos den rapporteringspliktige eller sendes per post. Rapporteringspliktige må imidlertid foreta en konkret risikobasert vurdering av hva som anses som betryggende i slike tilfeller og det kan i visse tilfeller være at en risikovurdering tilsier at rapporteringspliktig bør kreve bekreftet kopi.

Ytterligere dokumentasjon og tiltak

Følgende konkrete ytterligere tiltak, enkeltvis eller i kombinasjon, kan bidra til å avhjelpe den forsterkede risikoen knyttet til fravær av personlig fremmøte:

- innhenting av kundens selvangivelse, lønnslipp, bekreftelse på utbetaling av trygd, stønad, studielån eller andre offentlige ytelser,
- bekreftelse på at kundens første betaling er foretatt fra konto i kundens navn hos bank eller kreditforetak etablert i EØS-området, eller jurisdiksjon med tilsvarende regulering og tilsyn,
- samtale med kunden på telefon som er registrert på kunden,
- videokommunikasjon med kunden,
- øvrige betryggende elektroniske løsninger,

- kommunikasjon med kunden via postadresse eller digital adresse som er registrert på kunden (kommunikasjonen bør inneholde kundens signatur som kan sjekkes mot kopien av legitimasjonsdokumentet).

Oppstillingen er ikke uttømmende og omfanget og arten av tiltakene må bero på en konkret risikobasert vurdering. Kundeopplysningene som innhentes, bør sjekkes mot offentlige registre.

4.3.1.4 Personer som ikke har gyldig legitimasjon – mindreårige

Ved etablering av kundeforhold for *mindreårige barn* som ikke har gyldig legitimasjon, kan det etter en konkret risikobasert tilnærming være tilstrekkelig å fremlegge fødselsattest eller utskrift fra Folkeregisteret som grunnlag for å bekrefte barnets identitet. Dette forutsetter at barnet ikke skal ha disposisjonsrett over produktet eller tjenesten. Barnets verger skal identifiseres med gyldig legitimasjon. Rapporteringspliktige må i alle tilfeller registrere nødvendige opplysninger om kunden og barnets verge(r). Dersom den mindreårige på et senere tidspunkt skal få disposisjonsrett til produktet eller tjenesten, må det fremlegges gyldig legitimasjon.

4.3.1.5 Personer som ikke har gyldig legitimasjon – personer under vergemål

Ved etablering av kundeforhold for *personer under vergemål* som ikke har gyldig legitimasjonsdokument, kan rapporteringspliktige legge til grunn uttalelse fra Fylkesmannen dersom denne minimum inneholder kundens navn, fødselsnummer eller D-nummer og adresse. Uttalelsen må også inneholde informasjon om hvem som er verge og hvorvidt denne forvalter midlene på vegne av personen med hjemmel i vergemålsloven. Informasjonen om vergen må være så utfyllende at banken kan sjekke at det er samsvar mellom Fylkesmannens bekreftelse og den legitimasjonen som vergen skal vise.

Fylkesmannen har ingen plikt til å utstede slik uttalelse. Rapporteringspliktige kan derfor ikke kreve at kunden fremlegger dette. Rapporteringspliktige kan imidlertid legge en slik uttalelse til grunn dersom det fremlegges av kunden.

Vergenes identitet må også bekreftes, se punkt 4.3.2.

4.3.1.6 Eldre og svært syke personer uten gyldig legitimasjon

I noen sjeldne tilfeller vil norske statsborgere og personer med permanent opphold, med behov for å inngå kundeforhold, mangle gyldig legitimasjon og være ute av stand til å skaffe seg dette. Det vil typisk være snakk om eldre og/eller svært syke personer som likevel ikke er under vergemål. Kunder i denne situasjonen vil gjerne ha hatt gyldig legitimasjon tidligere, som er utløpt, og med en helsesituasjon som gjør det umulig å fornye disse. Deres behov for å inngå kundeforhold vil typisk være i forbindelse med skifte av dødsbo eller lignende inngåelse av kundeforhold for å sikre at personen mottar verdier de har krav på, og de vil typisk ha kundeforhold hos annen rapporteringspliktig fra tidligere.

Helt unntaksvis vil rapporteringspliktige kunne godta annen dokumentasjon og tiltak for å identifisere og bekrefte identiteten for slike personer. Finanstilsynet understreker at det påhviler de rapporteringspliktige et strengt ansvar for å anvende denne adgangen som et særskilt unntak underlagt særlige prosedyrer og dokumentasjon. Kravene i slike tilfeller er at rapporteringspliktige innhenter:

- Dokumentasjon på at kundens helse er av en slik art at det er umulig å skaffe gyldig ID, for eksempel pass, førerkort e.l. Det er ikke tilstrekkelig med erklæring fra lege om at det vil være ubeleilig å skaffe gyldig ID, da det må være reelt umulig.
- Flere kilder som støtter konklusjonen om personens ID, for eksempel en kombinasjon av utgåtte identifikasjonspapirer (pass, førerkort etc.), brev fra offentlige myndigheter om trygd/pensjon/stønader og/eller tiltak, dokumentasjon på annet kundeforhold hos annen rapporteringspliktig, samt oppslag i folkeregisteret. Så vidt mulig bør representanter for den rapporteringspliktige møte kunden.
- Dokumentasjon på behovet for å inngå kundeforholdet. Det må være nødvendig å inngå kundeforholdet for å sikre personens krav på verdier e.l., for eksempel ved at personen er arving til et dødsbo som skiftes eller behov for å selge egen bolig. Det at personen kan finne det fordelaktig eller beleilig å bytte bankforbindelse eller benytte seg av produktene hos andre foretak vil aldri møte et slikt nødvendighetskrav.

Det overnevnte er en smal unntaksadgang, og anvendelsene av unntaket uten dokumentert etterlevelse av kravene vil ansees som lovbrudd.

4.3.1.7 Personer som ikke har gyldig legitimasjon – utenlandske statsborgere

Utenlandske statsborgere eller statsløse som har fått opphold etter utlendingsloven, men som ikke har gyldig legitimasjon

En del utenlandske statsborgere eller statsløse som har fått opphold etter utlendingsloven har ikke gyldig legitimasjon fra hjemlandet. En del i denne gruppen har heller ikke gyldig ID-dokumentasjon fra norske myndigheter, eksempelvis manglende reisedokumenter fra norske myndigheter, eller at de er i prosess med å søke om reisebevis for flyktninger eller utlendingspass.

Finansforetak har anledning til å gi slike kunder uten gyldig legitimasjon adgang til begrensede, grunnleggende bank- og forsikringstjenester uten at dette anses som brudd på hvitvaskingslovens regler. Hva som anses som grunnleggende banktjenester omtales i punkt 4.3.1.8. Finansforetaket skal i slike tilfeller bekrefte kundens identitet ved å innhente oppholdskort og foreta annen nødvendig kontroll av identiteten, eksempelvis:

- Arbeidskontrakt, der slik finnes.
- Bekreftelse på rett på offentlige ytelser eller stønadsbekreftelse.
- Leiekontrakt på bolig, der slik finnes.
- Innhente kopi av utenlandsk identitetskort, hvis personen innehar dette.
- Innhente bekreftelse på kundens identitet fra en nærstående med gyldig legitimasjon.
- Undersøke hvorvidt Utlendingsdirektoratet har utstedt oppholdskortet.

For personer som har søkt om utlendingspass eller reisebevis for flyktninger, kan finansforetak innhente dette som gyldig legitimasjon når det er mottatt.

Asylsøkere som ikke har fått avgjort asylsøknaden

Finansforetak har anledning til å gi asylsøkere som ikke har fått avgjort søknaden og som er uten gyldig legitimasjon, adgang til begrensede, grunnleggende bank- og forsikringstjenester uten at dette anses som brudd på hvitvaskingslovens regler. Hva som anses som grunnleggende banktjenester omtales i punkt 4.3.1.8. Eksempelvis vil asylsøkere med

midlertidig arbeidstillatelse fra UDI ha behov for bankkonto. Banken skal i slike tilfeller bekrefte kundens identitet ved å innhente asylsøkerbevis og foreta annen nødvendig kontroll av identiteten, eksempelvis:

- Innhente kopi av utenlandsk identitetskort, hvis det finnes.
- Ansettelseskontrakt for asylsøkere med arbeidstillatelse fra UDI.
- Innhente bekreftelse på kundens identitet fra en nærstående med gyldig legitimasjon.

4.3.1.8 Tilgang til grunnleggende tjenester – finansiell inkludering

Rapporteringspliktige som er finansforetak har ansvar for å legge til rette for finansiell inkludering. Disse foretakene har også kontraheringsplikt etter finansregelverket, særskilt for å tilby grunnleggende banktjenester og forsikringsprodukter.

Med grunnleggende banktjenester menes konto, betalingskort uten bilde (debetkort) og tilgang til nettbank. Banktjenestene kan underlegges bruks- og beløpsbegrensninger for å redusere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Den rapporteringspliktige må foreta en konkret risikovurdering om skal settes en maksimal grense for innskudd og uttak fra konto, forby kontantuttak, og om banktjenestene skal begrenses til kun innenlandsoverføringer.

De rapporteringspliktige må håndtere gjennomføringen av kundetiltak som oppfyller minstekravene, selv der disse er mer kostnadskrevenne eller byrdefulle enn tjenesteyterens ordinære prosedyrer for å inngå kundeforhold.

Kunder som innebærer høyere risiko, må håndteres basert på konkrete risikofaktorer. Finansforetak som er underlagt krav til kontraheringsplikt og finansiell inkludering må påse at det ikke utvikles en diskriminerende praksis basert på flyktningstatus e.l. Kunden må vurderes ut fra den konkrete risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering som kunden representerer.

4.3.2 Personer som handler eller disponerer på vegne av kunden

4.3.2.1 Bekreftelse av identitet

Rapporteringspliktig skal bekrefte identiteten til den eller de som faktisk handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett, ved gyldig legitimasjon, jf. hvitvaskingsloven § 12 annet ledd og § 13 annet ledd. Kravet er ufravikelig, med unntak av kundeforhold som skal underlegges forenklede kundetiltak, jf. hvitvaskingsloven § 16 og hvitvaskingsforskriften § 4-7.

Opplysninger om identiteten til personer som handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot skal bekreftes ved gyldig legitimasjon. Dette gjelder også ved enhver senere endring av disponentforhold.

4.3.2.2 Bekreftelse av retten til å handle på vegne av kunden

Retten til å handle på vegne av kunden skal bekreftes ved skriftlig dokumentasjon, jf. hvitvaskingsloven § 12 annet ledd siste punktum og 13 annet ledd siste punktum. Skriftlig fullmakt er eksempelvis:

- Fremvisning av firmaattest for å dokumentere styremedlem, daglig leder eller prokurist. Bekreftelsen kan gjøres mot offentlige registre eller sendes elektronisk.
- Konkret skriftlig fullmakt fra kunden.
- Vergemålsoppnevning fra Fylkesmannen.

- Skifteattest mv.

4.3.2.3 Plikt til å bekrefte rett kopi av mottatte legitimasjonsdokumenter

Rapporteringspliktige skal ta kopi av legitimasjonsdokumenter som er fremlagt i original, jf. hvitvaskingsforskriften § 6-2. Den utførende ansatte hos den rapporteringspliktige må bekrefte at kopien av dokumentet er korrekt og at signerende person har foretatt kundekontrolltiltaket. Dato for gjennomføringen av kundetiltaket og "rett kopi bekrefte" skal påføres kopien.

I stedet for signatur og påføring som nevnt over, kan det på annen måte sikres tilsvarende notoritet om bekreftelsen, herunder hvem som har foretatt bekreftelsen og når bekreftelsen. Eksempelvis ved bruk av elektroniske systemer som oppfyller kravet til bekreftelse. Den rapporteringspliktige er ansvarlige for at de alternative fremgangsmåtene oppfyller lovens krav.

4.4 Bekreftelse av identitet – juridiske personer

4.4.1 Oppslag mot eller utskrift fra register eller firmaattest

Rapporteringspliktige skal innhente og bekrefte identiteten til kunder som er juridiske personer, jf. hvitvaskingsloven § 13. Omfanget og intensiteten av kundetiltaket, er imidlertid risikobasert.

Opplysningene som skal *innhentes* om kunde som er juridisk person, er:

- a) foretaksnavn
- b) organisasjonsform
- c) organisasjonsnummer
- d) adresse
- e) navnet på daglig leder og styremedlemmer, eller personer i tilsvarende stilling

Innhenting av informasjon skal være risikobasert. For å innhente informasjonen kan eksempelvis rapporteringspliktig be kunden om å legge frem firmaattest, eller registerutskrift, herunder elektronisk utskrift i form av skjermbilde.

For å bekrefte informasjonen kan rapporteringspliktige verifisere opplysningene ved selv å ta utskrift, skjermbilde, eller gjøre oppslag mot offentlig register eller firmaattest.

Både norske og utenlandske offentlige registre kan benyttes. Den rapporteringspliktige må ha en risikobasert bruk av utenlandske offentlige registre.

Gyldig legitimasjon for juridisk person vil i praksis være:

- Oppslag mot eller utskrift av firmaattest som ikke er eldre enn tre måneder. Dette gjelder foretak som er registrert i Foretaksregisteret. De fleste norske foretak og selskaper som driver næringsvirksomhet i Norge er registrert her; det samme gjelder utenlandske foretak som driver næringsvirksomhet i Norge.

- Oppslag mot eller utskrift fra Enhetsregisteret som ikke er eldre enn tre måneder. Dette gjelder for enheter som ikke er registrert i Foretaksregisteret, men som har plikt eller rett til å registrere seg i Enhetsregisteret.
- Oppslag mot eller utskrift fra andre offentlige registre. Dette gjelder enheter som ikke er registrert verken i Foretaksregisteret eller Enhetsregisteret. I praksis gjelder dette utenlandske foretak som ikke driver næringsvirksomhet i Norge. Rapporteringspliktige må i slike tilfeller kreve oppslag mot eller utskrift fra utenlandsk offentlig register og eventuelt utenlandsk firmaattest.

Rapporteringspliktige kan benytte tjenesteleverandører for å fremskaffe nødvendig informasjon om juridiske personer i forbindelse med kundetiltakene. En forutsetning er at opplysningene er de samme opplysningene som fremkommer av aktuelle registre. Rapporteringspliktige må selv påse at kravene etter hvitvaskingsloven § 13 annet ledd er oppfylt.

Firmaopplysninger bør, uavhengig av lovens frister, være så oppdatert som mulig. Der kundetiltakene baseres på oppslag i Foretaksregisteret, Enhetsregisteret, eller tilsvarende utenlandske registre, bør oppslag gjøres når kundeforholdet etableres. Der kontrollen må baseres på firmaopplysninger som fremlegges av kunden, bør opplysningene ikke være eldre enn 1 måned.

De rapporteringspliktige må ha en risikobasert tilnærming ved bruk av utenlandske offentlige registre. Den rapporteringspliktige må blant annet vurdere registerets pålitelighet og om registeret er i et land med risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering etter hvitvaskingsforskriften §§ 4-9 eller 4-10. Rapporteringspliktige kan ikke legge til grunn *oppslag* mot offentlig register som det eneste tiltaket for å bekrefte opplysninger om juridisk person. I noen situasjoner kan det være naturlig å kreve bekreftelse av en offentlig instans, advokat eller notarius publicus der det er vanlig, i tillegg.

Det må registreres opplysninger som sikrer notoriteten om oppslaget og evt. andre tiltak som er gjennomført, for å oppfylle kravene til dokumentasjon, jf. hvitvaskingsloven § 30.

4.4.2 Plikt til å bekrefte rett kopi av legitimasjonsdokumenter

Rapporteringspliktige skal ta kopi av legitimasjonsdokumenter som er fremlagt i original, jf. hvitvaskingsloven 13 annet ledd. Den utførende ansatte hos den rapporteringspliktige må bekrefte at kopien av dokumentet er korrekt og at signerende person har foretatt kunde-kontrolltiltaket. Dato for gjennomføringen av kundetiltaket og "rett kopi bekrefte" skal påføres kopien.

I stedet for signatur og påføring som nevnt over, kan det på annen måte sikres tilsvarende notoriteten om bekreftelsen, herunder hvem som har foretatt bekreftelsen og når den er foretatt. Eksempelvis ved bruk av elektroniske systemer som vil oppfylle kravet til bekreftelse. Den rapporteringspliktige er ansvarlige for at de alternative fremgangsmåtene oppfyller lovens krav.

4.4.3 Krav til organisasjonsnummer og registreringsplikt

Etter hvitvaskingsloven § 13 første ledd bokstav c skal det innhentes og bekrefte organisasjonsnummer til den juridiske personen. Dette gjelder uavhengig av om kunden har norsk eller utenlandsk organisasjonsnummer. Organisasjonsnummer for utenlandskregistrerte

enheter inkluderer også registrerings- og registernummer eller tilsvarende, i henhold til fremlagt bekreftelse av opplysningene.

Med innføring av ny hvitvaskingslov i 2018 ble det innført et krav om at rapporteringspliktige må registrere juridiske personer med et organisasjonsnummer. Juridiske personer som ikke er registrert, vil derfor ikke kunne ha kundeforhold i rapporteringspliktige foretak.

4.4.3.1 Enheter og foretak med registreringsrett, men ikke registreringsplikt

De fleste norske foretak og selskaper, samt utenlandske foretak som driver næringsvirksomhet i Norge, har registreringsplikt i det norske Foretaksregisteret. En rekke andre juridiske personer som er registreringspliktige i ett av de relevante statlige registrene, som ikke har registreringsplikt i Foretaksregisteret, har registreringsplikt i Enhetsregisteret. Øvrige juridiske personer som ikke har slik registreringsplikt i Enhetsregisteret, har rett og mulighet til kostnadsfritt å registrere seg i Enhetsregisteret. Dette vil typisk gjelde enkelte lag, foreninger eller sammenslutninger som ikke har registreringsplikt. Rapporteringspliktige må kreve at denne typen enheter registrerer seg i Enhetsregisteret for å kunne inngå kundeforhold i enhetens navn, slik at rapporteringspliktig kan registrere kunden på organisasjonsnummer.

4.4.3.2 Selskap under stiftelse

For norske og utenlandske juridiske personer som ennå ikke er registrert i norsk offentlig register, skal rapporteringspliktige innhente dokumentasjon på at den juridiske personen eksisterer. I tillegg skal det innhentes skriftlig erklæring fra den fysiske personen som representerer kunden om at innhentede opplysninger om den juridiske personen er riktige. For juridiske personer underlagt frist for registrering i offentlig register skal rapporteringspliktig gjøre oppslag mot eller innhente utskrift eller firmaattest fra offentlig register innen fire uker etter registrering eller utløpet av fristen for registrering.

Dersom de angitte kravene til etterfølgende innhenting av legitimasjon ikke etterkommes, skal kundeforholdet avvikles, jf. hvitvaskingsloven § 21 første ledd.

4.4.3.3 Foretak uten organisasjonsnummer

Dersom det unntaksvis foreligger utenlandske juridiske personer som ikke har eller kan få utenlandsk organisasjonsnummer, vil rapporteringspliktige måtte innhente dokumentasjon for at den juridiske personen eksisterer, samt skriftlig erklæring fra en fysisk person som representerer kunden om at innhentede opplysninger om den juridiske personen er riktige. Den rapporteringspliktige må også innhente gyldig legitimasjon for kontaktpersonen.

Det skal innhentes lignende identifiserende opplysninger som organisasjonsnummer, eksempelvis TIN (Tax Identification Number), LEI (Legal Entity Number) eller annet unikt registreringsnummer.

4.4.3.4 Styremedlemmer og daglige leder

Etter hvitvaskingsloven § 13 første ledd bokstav e skal navnene på styremedlemmer og daglig leder eller personer i tilsvarende stillinger innhentes. Navnene på disse personene må registreres og være søkbare i rapporteringspliktiges systemer. Det er ikke tilstrekkelig å lagre firmaattest eller dokumentasjon på oppslag hvor disse navnene fremkommer. Navn på styremedlemmer og daglig leder skal holdes oppdatert.

4.4.4 Fysiske personer som handler på vegne av kunden eller har disposisjonsrett

Opplysninger om fysiske personer som handler på vegne av juridisk person, herunder personer som har disposisjonsrett over konto eller depot, skal innhentes og bekreftes i samsvar med hvitvaskingsloven § 12 første og annet ledd, se nærmere kapittel 4.3.2. Retten til å handle på vegne av den juridiske personen skal bekreftes i samsvar med § 12 annet ledd, se nærmere kapittel 4.3.2.

4.5 Bekreftelse av identitet – reelle rettighetshavere

4.5.1 Formål

Rapporteringspliktige skal vite hvem kundens reelle rettighetshavere er. Dette innebærer:

- 1) å identifisere reelle rettighetshavere,
- 2) bekrefte identiteten til reelle rettighetshavere ved egnede tiltak,
- 3) gjennomføre egnede tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen hos kunde som ikke er en fysisk person.

Kravet om identitetskontroll er en videreføring av "kjenn-din-kunde"-prinsippet. Korrekte opplysninger om identiteten til reelle rettighetshavere er nødvendig for å kunne avdekke om det er kriminelle som skjuler seg bak kunden, f.eks. i en komplisert selskapsstruktur. Opplysningene er også viktige for å avdekke reelle rettighetshavere som er politisk eksponerte personer samt for å unngå kundeforhold med personer som står på internasjonale sanksjonslister eller avdekke forhold som av andre grunner har betydning for risikoklassifiseringen av kunden.

4.5.2 Definisjon av reelle rettighetshavere

Hvem som er reell(e) rettighetshaver(e) i kunden, er definert i hvitvaskingsloven § 2 e): fysisk person som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon eller aktivitet gjennomføres på vegne av.

Definisjonen av reell rettighetshaver må holdes atskilt fra formelt eierskap og formell kontroll. Kun fysiske personer kan være reelle rettighetshavere. Når den rapporteringspliktige skal identifisere hvem som er reelle rettighetshavere, skal den vurdere hvilke fysiske personer som innehar en tilstrekkelig andel av eierandelene eller av kontrollen.

4.5.3 Risikobasert tilnærming

Rapporteringspliktige skal ha en risikobasert tilnærming når det gjelder identifisering av reelle rettighetshavere og bekreftelse av identiteten. I de fleste tilfeller er vurderingene nok så enkle, ved at reelle rettighetshavere og fysiske personer er de samme, eller ved at eierskapsstrukturen er oversiktlig. Det er særlig ved kompliserte eierskapsstrukturer og forgreninger til land med lav gjennomsiktighet at identifisering og bekreftelse av reelle rettighetshavere kan utgjøre et omfattende og komplisert arbeid.

I situasjoner med lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, vil rapporteringspliktige ha anledning til å anvende forenklede kundetiltak, og det er anledning til å lempe på kravet til bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere. Dette kan for eksempel gjelde kunder som

tilhører bransjer forbundet med lav risiko, land forbundet med lav risiko og høy transparens e.l. Motsatt vil det for høyrisikokunder være en krav til bekreftelse av informasjonen mot andre troverdige kilder.

4.5.4 Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden er en fysisk person

Når kunden er en fysisk person, skal det avgjøres om det finnes en reell rettighetshaver i tillegg til kunden, jf. hvitvaskingsloven § 12 tredje ledd. Dersom det er en reell rettighetshaver, skal det innhentes opplysninger som er tilstrekkelige til å vite hvem vedkommende er.

Når det gjelder privatpersoner, vil kunden selv i de fleste tilfeller være reell rettighetshaver. Hvis det ikke er indikasjoner på at kunden opptrer på vegne av en annen, vil det i utgangspunktet være tilstrekkelig å stille kunden et kontrollspørsmål for å avdekke om kundeforholdet etableres til fordel for en annen eller vil bli benyttet til å utføre transaksjon(er) eller annen aktivitet på vegne av tredjeperson(er). Rapporteringspliktige må være oppmerksom på problemstillinger knyttet til bruk av stråmenn. Et eksempel kan være en forelder som oppretter konto i barnets navn. Hvis hensikten er å benytte kontoen til å utføre forelderens transaksjoner, vil foreldereren være reell rettighetshaver. Det skal innhentes opplysninger som er tilstrekkelige til å vite hvem den reelle rettighetshaveren er. Normalt bør den rapporteringspliktige innhente samme informasjon om den reelle rettighetshaveren som den skal innhente om kunden etter § 12 første ledd. Det avgjørende må imidlertid være at opplysningene som innhentes er tilstrekkelige til å skille vedkommende person fra andre.

4.5.5 Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden ikke er en fysisk person

For kunde som ikke er fysisk person, skal det innhentes opplysninger om reelle rettighetshavere som er identifisert i samsvar med hvitvaskingsloven § 14. Opplysningene skal entydig identifisere den eller de reelle rettighetshaverne, jf. § 13 tredje ledd. Det kan legges til grunn at navn, adresse og fødselsdato normalt vil være tilstrekkelig til å gi en entydig identifikasjon av en reell rettighetshaver, men dette må vurderes konkret ut fra en risikovurdering. Som nevnt ovenfor, må det avgjørende være at opplysningene er tilstrekkelige til å skille vedkommende fra andre.

Fremgangsmåten for å komme frem til reelle rettighetshavere vil være avhengig av kompleksiteten i selskapsstrukturen og hvilke selskapsformer strukturen består av. Det kan være en kjede av fysiske og/eller juridiske personer som leder til de(n) fysisk(e) person(ene) som er reelle rettighetshaver(e).

Identifiseringen av reell rettighetshaver og bekreftelse av identiteten kan ikke overlates i sin helhet til kunden. Når det gjelder identifiseringen, er det ikke tilstrekkelig å spørre kunden om hvem reell rettighetshaver er, og så bygge på dette svaret uten egne bekreftelser av opplysningene som gis. Egne bekreftelser kan eksempelvis være i form av bekreftelse av opplysninger hos vedkommende myndigheter eller offentlige registre.

Dersom en reell rettighetshaver er umyndig, må det undersøkes om det er noen som står bak den umyndige (som regel en verge) og i hvilken grad sistnevnte kontrollerer kunden gjennom vergemålet. I så tilfelle skal både den umyndige og vergen registreres som reelle rettighetshavere.

4.5.5.1 Forståelse for eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden

Rapporteringspliktige må gjennomføre egnede tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden, jf. hvitvaskingsloven § 13 første ledd.

Hva som er «egne tiltak», skal tilpasses risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Som et minimum må opplysninger om det juridiske eierskapet innhentes. For et aksjeselskap vil dette i praksis være aksjeeierboken. Andre relevante opplysninger for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen kan for eksempel være om kundens ledelse, selskapsstruktur, aksjonæravtaler og andre avtaler mellom eierne samt om ulike aksjeklasser. Stiftelsesdokumentene og vedtektene kan også gi relevant informasjon. Videre kan tredjemansavtaler, herunder pantsettellesavtaler og kreditoravtaler, være relevante dersom de regulerer innflytelse på kontrollen over virksomheten, for eksempel ved at de omfatter stemmerettigheter.

I utgangspunktet vil det være mest aktuelt å etterspørre relevante opplysninger fra kunden. Det beror på en risikovurdering om det er nødvendig å foreta ytterligere undersøkelser og/eller bekrefte innhentet informasjon mot andre kilder. Eksempler på åpne kilder kan være internettsider som tilgjengeliggjør informasjon fra regnskapsrapporteringen, eller nyhetskilder som kaster lys over eierskaps- og kontrollstrukturen i relevante foretak, slik som aksjonæravtaler.

4.5.5.2 Identifikasjon av reelle rettighetshavere når kunden er en juridisk person eller sammenslutning

Dersom kunden er en juridisk person eller sammenslutning, angir hvitvaskingsloven § 14 første ledd seks ulike situasjoner som gir grunnlag for å anse en person som reell rettighetshaver. «Juridisk person eller sammenslutning» omfatter i denne sammenheng blant annet stat, kommune, fylkeskommune, selskap (både privateide og offentlig eide), institusjon, samvirke, forening og lag.

I § 14 første ledd bokstav a til e er det angitt situasjoner der en fysisk person har direkte kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen, mens det i § 14 første ledd annet punktum er angitt når en person indirekte anses å ha tilstrekkelig kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen. Ved identifisering av reell rettighetshaver skal man ta utgangspunkt i fordelingen av eierandeler og stemmerettigheter i den aktuelle kunden. Man må være oppmerksom på tilfeller der fordelingen av eierandeler og stemmerettigheter ikke er det samme, eksempelvis fordi aksjer er gitt ulik stemmevekt eller det er inngått aksjonæravtaler om utøvelsen av stemmerettigheter, jf. b) og d) like nedenfor. Det følger av § 14 første ledd at man må avgjøre om det er fysiske personer, alene eller sammen med nære familiemedlemmer, som:

- a) eier mer enn 25 prosent av eierandelene i den juridiske personen eller sammenslutningen
- b) på grunn av innehav av aksjer, andeler eller medlemskap kontrollerer mer enn 25 prosent av det totale antallet stemmer i den juridiske personen eller sammenslutningen
- c) har rett til å utpeke eller avsette mer enn halvparten av den juridiske personens eller sammenslutningens styremedlemmer eller tilsvarende
- d) på grunn av avtale med eiere, medlemmer, den juridiske personen eller sammenslutningen, vedtekter eller tilsvarende, kan utøve kontroll i samsvar med bokstav a, b eller c

- e) på annen måte utøver kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen.

Bokstav b kan bl.a. være aktuell dersom en person har stemmerettigheter i kunden utover de som følger av eierandelen, f.eks. hvis det er utstedt ulike aksjeklasser med ulik stemmerett (f.eks. A- og B-aksjer).

Bokstav c omfatter kontroll som innebærer rett til å utpeke eller avsette mer enn halvparten av den juridiske personens styremedlemmer. I juridiske personer uten styre, vil kriteriet gjelde utpeking eller avsetting av medlemmer av et organ med tilsvarende ansvar og kompetanse som styret har i aksjeselskaper. Rettigheten kan f.eks. være regulert i aksjonæravtale/ selskapsavtale eller i vedtektene.

Bokstav d omfatter tilfeller der det er inngått avtale, bestemt i vedtektene e.l., om at en person kan utøve kontroll på samme måte som nevnt i bokstav a til c. Et eksempel kan være at én aksjonær på grunnlag av avtale med en annen aksjonær kontrollerer flere stemmerettigheter enn eget formelle innehav gir grunnlag for. Et eksempel kan være at A og B, som eier henholdsvis 10 prosent og 30 prosent av aksjene i selskapet, har inngått en aksjonæravtale som gir A kontroll over Bs stemmerettigheter. A skal da registreres som reell rettighetshaver i henhold til bokstav d), jf. bokstav b). Selv om B har gitt fra seg stemmerettighetene, skal vedkommende registreres som reell rettighetshaver i henhold til sin eierandel, jf. bokstav a). Dette innebærer at aksjer som eies av B, men kontrolleres av A, blir «talt med» to ganger.

Bokstav e er en «sekkebestemmelse» som omfatter tilfeller der man på annet grunnlag enn det som er angitt i bokstav a til d, eventuelt sett i sammenheng med indirekte kontroll (jf. nedenfor), mener at en bestemt fysisk person utøver kontroll over kunden.

Dersom ingen fysisk person eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene eller stemmene, bør den rapporteringspliktige vurdere om en av de fysiske personene med lavere eier- eller kontrollandel, likevel utøver faktisk kontroll.

Når det gjelder kriteriene om eierskap av eierandeler (jf. bokstav a) og kontroll over stemmerettigheter (jf. bokstav b), må alle reelle rettighetshavere identifiseres, eventuelt må det avklares at det ikke er rom for flere reelle rettighetshavere som følge av eierskap eller kontroll over stemmerettigheter.

Rapporteringspliktig må vurdere, i lys av risikoen tilknyttet kunden, om alle kriteriene skal undersøkes i tilfeller der minst ett av dem allerede er oppfylt. Når det gjelder kriteriene om eierskap av eierandeler og kontroll over stemmerettigheter, må alle reelle rettighetshavere identifiseres, eventuelt må det avklares at det ikke er rom for flere reelle rettighetshavere som følge av eierskap eller kontroll over stemmerettigheter. Dette er eksempelvis aktuelt i tilfeller der eierskap eller kontroll over stemmerettigheter er fordelt på direkte og indirekte innehav.

Nære familiemedlemmer

Nære familiemedlemmers innehav av aksjer mv. skal regnes samlet. Dette innebærer at der flere nære familiemedlemmer f.eks. eier aksjer i kunden, skal eierandelene summeres. Dersom de samlet eier og/eller kontrollerer mer enn 25 prosent av aksjene, skal samtlige registreres som reell rettighetshaver. På samme måte må nære familiemedlemmer regnes samlet ved indirekte kontroll.

«Nære familiemedlemmer» er definert i hvitvaskingsloven § 2 g). Dersom relasjonen er tilstrekkelig nær, kan det i konkrete tilfeller være grunn til å vurdere andre relasjoner i sammenheng, jf. § 14 første ledd e).

4.5.5.3 Identifikasjon av reelle rettighetshavere ved indirekte kontroll

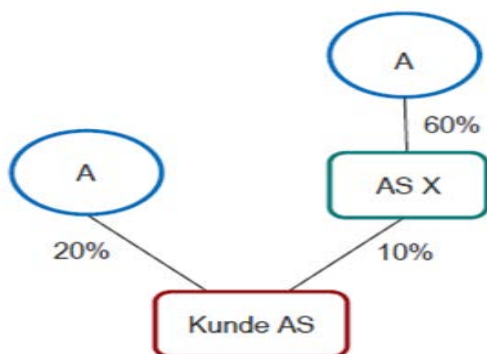
Rapporteringspliktige må også vurdere om det er reelle rettighetshavere på bakgrunn av *indirekte kontroll* over kunden, eventuelt i kombinasjon med direkte eierskap og/eller direkte kontroll. Hvitvaskingsloven § 14 første ledd siste punktum regulerer hvem som er å anse som reelle rettighetshavere dersom det utøves kontroll gjennom flere ledd:

Dersom en eller flere fysiske personer gjennom kontroll over en eller flere juridiske personer, stiftelser, utenlandske juridiske arrangementer eller andre sammenslutninger utøver kontroll over en annen juridisk person eller sammenslutning på en måte som angitt i første ledd, skal den eller de fysiske personene anses å utøve kontroll også over den sistnevnte juridiske personen eller sammenslutningen.

«Kontroll» skal forstås slik at en fysisk person skal være å anse som reell rettighetshaver dersom vedkommende eier mer enn 25 prosent av et foretak som igjen eier mer enn 25 prosent av kunden. En slik tilnærming kan gi et meget stort antall reelle rettighetshavere. Plikten er å *avgjøre* om det foreligger slik kontroll, noe som innebærer at avgjørelsen er vurderingsstyrt heller enn regelstyrt. Med andre ord kan det, avhengig av omstendighetene og vurdert risiko, være anledning til å gjøre en enklere vurdering i lavrisikosituasjoner, mens eier- og kontrollstrukturer forbundet med faktorer som tilsier høyere risiko (bransje, produkt, geografi) tilsier en grundigere vurdering.

Indirekte kontroll skal avgjøres på bakgrunn av hvilken innflytelse den fysiske personen har over den eller de juridiske personene som direkte eier eierandelene eller innehar stemmerettighetene i kunden. Enhver form for eierskap og kontroll kan være relevant, også en kombinasjon av direkte og indirekte eierskap/kontroll. § 14 første ledd bokstav e) kan her være relevant.

Eksempel på direkte kontroll:

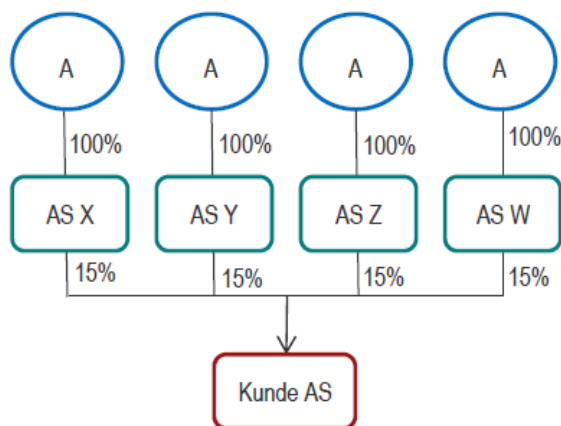

Person As direkte eierandel på 20 prosent i Kunde AS er ikke tilstrekkelig til at Person A er å anse som reell rettighetshaver på bakgrunn av direkte kontroll, jf. § 14 første ledd a) – e).

Person A eier også 60 prosent av AS X, og har dermed kontroll over AS X. AS X' eierandel på 10 prosent i Kunde AS er imidlertid ikke tilstrekkelig til at AS X anses å utøve kontroll over Kunde AS som angitt i § 14 (1) a) – e).

Her må det imidlertid ses på Person As faktiske innflytelse i Kunde AS, jf. § 14 første ledd e).

Eksempel på indirekte kontroll:

Eksemplet illustrerer at den rapporteringspliktige må forstå eier- og kontrollstrukturen for å avgjøre hvem som er reelle rettighetshavere:

Siden ingen av selskapene X, Y, Z eller W har en eierandel i Kunde AS som overstiger 25 prosent, utøver ingen av selskapene kontroll over Kunde AS på en måte som angitt i § 14 (1) a) – e).

Her viser det seg imidlertid at det er samme person A som eier alle fire selskapene. På den måten kontrollerer Person A 4×15 prosent = 60 prosent av Kunde AS. Så selv om kravet på indirekte kontroll i § 14 (1) andre punktum ikke er til stede, ser vi at Person A likevel kontrollerer Kunde AS, jf. § 14 (1) e). Person A er dermed å anse som reell rettighetshaver.

4.5.5.4 Når det ikke finnes reelle rettighetshavere, eller det er tvil om de identifiserte er reelle rettighetshavere

Hvitvaskingsloven tar som utgangspunkt at kunden har reelle rettighetshavere og at disse kan identifiseres. Dette vil imidlertid ikke alltid være tilfelle. Det følger av hvitvaskingsloven § 13 tredje ledd at *[d]ersom rapporteringspliktige etter å ha gjennomført alle rimelige tiltak enten mener det ikke finnes en reell rettighetshaver, eller mener det er tvil om at den eller de personene som er identifisert, er reelle rettighetshavere, kan opplysninger om styret og daglig leder eller tilsvarende innhentes, forutsatt at det ikke er mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.*

Dette er en unntaksregel som først kommer til anvendelse når alle rimelige tiltak er gjennomført for å identifisere reell rettighetshaver i samsvar med § 14. Identifisering av reelle rettighetshavere skal skje i samsvar med en risikobasert tilnærming, jf. hvitvaskingsloven § 9. Det skal være en høy terskel før unntakene kan anvendes. Samtlige kriterier i hvitvaskingsloven § 14 må være tilstrekkelig undersøkt før det kan fastslås at det ikke finnes en reell rettighetshaver.

Kravet til «egnedede tiltak» forutsetter at dersom det er tvil om en identifisert person faktisk har tilstrekkelig kontroll eller innflytelse, eksempelvis fordi vedkommende fremstår som en stråmann, vil det normalt være nødvendig å gjøre ytterligere undersøkelser.

I slike tilfeller skal man innhente opplysninger om, og registrere, daglig leder og styremedlemmene som reelle rettighetshavere, såfremt det ikke er mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering. Daglig leder og styremedlemmer skal i disse tilfellene ikke håndteres som reelle rettighetshavere for øvrig, men avhengig av omstendighetene vil en eller flere kunne utgjøre personer som handler på vegne av kunden, jf. § 13 første ledd. For sammenslutninger som ikke har styremedlemmer og/eller daglig leder, skal personer i tilsvarende posisjoner registreres. Dersom situasjonen er at det er tvil om den identifiserte faktisk er reell rettighetshaver, må forannevnte opplysninger innhentes/registreres også om de(n) som er identifisert som reell(e) rettighetshaver(e).

Et eksempel på at det *ikke finnes en reell rettighetshaver* kan være dersom det er flere aksjonærer hvor ingen eier eller kontrollerer 25 prosent eller mer, og hvor det ikke foreligger avtale eller annet grunnlag som gir noen person rett til å utpeke eller avsette styremedlemmer eller for øvrig utøve kontroll utover det egen eierandel tilsier. Et eksempel på at det kan være *tvil om at en person som er identifisert, er reell rettighetshaver*, kan være dersom man har identifisert svært mange reelle rettighetshavere etter beregningsmåten i § 14 første ledd andre punktum, og det er opplagt at en eller flere av de identifiserte, ikke har en slik kontroll som § 2 e) omtaler.

Forutsetningen for å inngå kundeforhold uten at det blir identifisert noen reell rettighetshaver, eller der det er tvil om at den identifiserte personen er reell rettighetshaver, er at det ikke foreligger indikasjoner som gir mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering. I tilfelle mistanke, må forholdet rapporteres til Økokrim, jf. hvitvaskingsloven § 26. Normalt vil det i slike tilfeller ikke være aktuelt å etablere kundeforholdet.

4.5.5.5 Unntak for børsnoterte selskaper

Hvitvaskingsloven § 14 andre ledd fastslår at rapporteringspliktige ikke skal identifisere reelle rettighetshavere når kunden er et selskap med eierandeler opptatt til handel på regulert marked i EØS-stat eller er underlagt tilsvarende informasjonsplikt som det som gjelder ved notering

på regulert marked i EØS-stat. Det samme gjelder når kunden er et majoritetseid datterselskap av et børsnotert foretak.

Unntaket medfører ikke unntak fra plikten til å gjennomføre egnede tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden.

4.5.5.6 Identifikasjon av reelle rettighetshavere i en stiftelse eller et utenlandsk juridisk arrangement

Hvitvaskingsloven § 14 tredje ledd angir hvem som er å anse som reelle rettighetshavere i stiftelser. Alle fysiske personer som innehar en av de nevnte rollene, skal registreres. Hvitvaskingsloven § 14 fjerde ledd angir ulike roller i utenlandske trusters og lignende juridiske arrangementer, der innehaverne av rollene skal anses som reelle rettighetshavere. I «lignende juridiske arrangementer» kan posisjoner/roller avvike fra det som er angitt. Reelle rettighetshavere vil da omfatte de fysiske personene som har lignende posisjoner/roller som beskrevet i tilknytning til trusters.

4.5.5.7 Reelle rettighetshavere – noen eksempler

Fond og lignende juridiske arrangementer

Siden et fond ikke har eiere, må man vurdere hvem som i siste instans, direkte eller indirekte, kontrollerer fondet. Normalt vil reelle rettighetshavere i et fond minst inkludere de fysiske personene som har lignende posisjoner som beskrevet i tilknytning til utenlandske trusters og lignende juridiske arrangementer (fiducie, treuhand, fideicomiso).

Lag og foreninger mv.

For kunder som ikke har eierandeler, eksempelvis lag og foreninger, vil § 14 første ledd bokstav a) om krav til identifisering av eierandeler ikke være relevant.

Offentlig myndighet mv.

Dersom staten eller kommunen er kunde, eller kunden eies av staten eller kommunen, vil det ikke være noen fysisk person som eier eller kontrollerer kunden på en slik måte at vedkommende faller inn under definisjonen av reell rettighetshaver. Det må foretas en konkret vurdering i det enkelte tilfelle, da de administrative strukturene vil variere fra kommune til kommune, og fra virksomhet til virksomhet.

Ved kundeforhold med en kommune, må det foretas en konkret vurdering av hvem som ivaretar den daglige ledelsen. Dette kan være rådmannen, eller den fysiske personen som ivaretar den daglige ledelsen av den del av kommunen/enheten som inngår avtalen. For offentlig eid virksomheter vil det normalt være riktig å registrere daglig leder. Det er ikke nødvendig å registrere for eksempel medlemmer av et kommunestyre e.l.

4.5.6 Register over reelle rettighetshavere

Det vil bli innført register over reelle rettighetshavere i EØS-landene. Oppslag i registeret vil være et av flere tiltak som kan inngå i identifiseringen av reell rettighetshaver. Dette kan imidlertid ikke være det eneste tiltaket.

Andre europeiske land har andre definisjoner av hva som er reell rettighetshaver. Dette innebærer at oppslag i utenlandsk register ikke nødvendigvis vil gi informasjon om alle som møter den norske definisjonen. En risikobasert tilnærming tilsier at det ikke må søkes

ytterligere bekreftelser i tilfeller med lav eller normal risiko der en person møter den norske definisjonen, men ikke definisjonen i det det land registeret tilhører. Ved høyere risiko bør det innhentes annen dokumentasjon utover kundeerklæring når personen ikke er å få finne i det aktuelle registeret. For øvrig må rapporteringspliktige i situasjoner med høyere risiko gjøre en kritisk vurdering av kvaliteten og korrektheten på det utenlandske registeret over reelle rettighetshavere, for eksempel ved å konsultere evalueringsrapporter fra FATF og/eller andre troverdige kilder.

4.5.7 Bekreftelse av identiteten

For kunde som er fysisk person skal opplysninger om reell rettighetshavers identitet bekreftes ved egnede tiltak, jf. § 12 tredje ledd. Dersom kunden ikke er en fysisk person, skal det gjennomføres egnede tiltak for å bekrefte reelle rettighetshaveres identitet, jf. § 13 tredje ledd. Ulik ordlyd her er ikke ment å innebære noen realitetsforskjell.

Det vil bero på en risikovurdering hvilke tiltak som er egnede og tilstrekkelige, om det er forsvarlig å legge til grunn de opplysningene kunden gir eller om det er behov for å søke informasjon fra annet hold, herunder om opplysningene må dokumenteres og/eller kontrolleres mot troverdige og uavhengige kilder.

Det stilles ikke krav om gyldig legitimasjon, slik det gjøres ved kontroll av kundens identitet. I tilfeller med høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering kan det likevel være aktuelt å kreve gyldig legitimasjon.

4.5.8 Dokumentasjon

Tiltakene som gjøres for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden, skal dokumenteres, jf. hvitvaskingsloven § 13 første ledd.

Rapporteringspliktige skal oppbevare dokumentasjon på hvem som er reelle rettighetshavere, herunder dokumentasjon på de undersøkelser som er foretatt for å kartlegge reelle rettighetshavere og resultatet av undersøkelsene. Dokumentasjonskravet gjelder også for de tiltakene som er gjennomført for å bekrefte reelle rettighetshaveres identitet. Dette gjelder også om undersøkelsene viser at kunden ikke har reelle rettighetshavere. Tilsvarende må man, om det er tvil om hvorvidt den eller de som er identifisert, er reelle rettighetshavere, alltid dokumentere hva som er gjort for å avklare hvem som er reell rettighetshaver. Dersom den som i utgangspunktet er identifisert som reell rettighetshaver, likevel ikke skal anses som reell rettighetshaver, må dette begrunnes.

4.6 Forenklede kundetiltak

4.6.1 Innledning

Forenklede kundetiltak kan gjennomføres ved lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, jf. hvitvaskingsloven § 16 og hvitvaskingsforskriften §§ 4-6 og 4-7. Det kan ikke benyttes forenklede kundetiltak i tilfeller hvor det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

Hvitvaskingsloven av 2018 snevrer inn muligheten til å anvende forenklede kundetiltak i forhold til hvitvaskingsloven av 2009. Forenklet kundekontroll ble etter gammel lov til dels

praktisert som et unntak fra kravene til å gjennomføre kundekontroll. En slik tilnærming er ikke forenlig med hvitvaskingsloven av 2018.

Forenklete kundetiltak innebærer at rapporteringspliktige etter en objektiv og konkret vurdering kan redusere omfanget av kundetiltakene når det gjelder bekreftelse av reelle rettighetshavers identitet og rett til å handle på vegne av kunden, samt innhenting og vurdering av nødvendige opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Foretakets virksomhetsrettede risikovurdering gir grunnlaget for vurderingen av når forenklete kundetiltak kan anvendes. Den rapporteringspliktige må i tillegg vurdere momentene i hvitvaskingsforskriften § 4-6.

Hvitvaskingsforskriften § 4-7 slår fast at krav til bekreftelse av identiteten til personer som handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett over en konto eller et depot, kan lempes når kunden er underlagt forenklete kundetiltak. Opplysningene skal innhentes, men det stilles lempeligere krav til *bekreftelse* av opplysningene. Etter en konkret vurdering kan bekreftelse av opplysningene helt eller delvis unnlates.

Hvitvaskingsforskriften § 4-6 angir momenter som i den konkrete vurdering av kundeforholdet kan gi en indikasjon på om risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering er lav. De rapporteringspliktige må foreta en konkret vurdering av om risikobildet totalt sett tilsier at kunden kan underlegges forenklete kundetiltak. Det er eksempelvis ikke tilstrekkelig at ett eller flere av momentene i hvitvaskingsforskriften § 4-6 er oppfylt, dersom det er øvrige risikomomenter som tilsier en høyere risiko.

Vurderingen som ligger til grunn for risikoklassifiseringen, må bygge på objektive og relevante forhold og kunne dokumenteres. For den løpende oppfølgingen må vurderingen også baseres på blant annet på opplysninger om det aktuelle produktet eller den aktuelle transaksjonstypen, herunder transaksjonsmønster, beløp og kundehistorikk. Det må også ses hen til formål, omfang, regelmessighet og varighet av kundeforholdet.

4.6.2 Nærmere om forenklete kundetiltak

Eksempler på forenklete kundetiltak kan være at:

- Det utføres mindre omfattende tiltak for å bekrefte reelle rettighetshavers identitet. Bekreftelse kan også etter en konkret vurdering unnlates. Det vil i praksis si at rapporteringspliktige etter en konkret vurdering kan legge til grunn opplysninger i Brønnøysundregistrene og aksjeeierregisteret uten ytterligere undersøkelser eller bekreftelse. I tilfeller hvor opplysninger ikke er tilgjengelige i offentlige registre, kan opplysninger innhentet fra kunden legges til grunn.
- Det gjennomføres mindre omfattende tiltak for å få bekreftet retten (fullmakten) til å handle på vegne av kunden.
- Det lempes på kravene til bekreftelse av identiteten til den som handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett.
- Rapporteringspliktige unnlater ytterligere undersøkelser om kundeforholdets formål og tilsiktede art fordi det fremstår som klart på bakgrunn av de begrensninger som

følger av de tjenestene kunden ønsker. Oppstår det uklarhet rundt forholdet, må imidlertid kunden spørres.

- Rapporteringspliktige gjennomfører løpende oppfølging sjeldnere enn for kunder med middels eller høy risiko. Overvåking for å avdekke avvik i transaksjoner og aktiviteter må imidlertid skje kontinuerlig.

Finanstilsynet forventer at de aktuelle rapporteringspliktige konsulterer [EBAs retningslinjer for forenklede og forsterkede kundetiltak](#).

4.6.3 Risikomomenter i hvitvaskingsforskriften § 4-6

4.6.3.1 Risikomomenter knyttet til typen kunde

Ved vurderingen av om det foreligger lav risiko for hvitvasking og terrorfinansiering kan følgende risikomomenter tilknyttet typen kunde vurderes:

Selskaper notert på regulert marked som er underlagt informasjonsplikt som sikrer tilstrekkelig kunnskap om reelle rettighetshavere.

Et moment som indikerer lav risiko er om kunden er et selskap notert på regulert marked som er underlagt informasjonsplikt som sikrer tilstrekkelig kunnskap om reelle rettighetshavere.

I verdipapirhandelloven § 2-7 fjerde ledd defineres "regulert marked" som "et multilateralt system som regelmessig legger til rette for kobling i systemet av flere tredjeparters kjøps- og salgsinteresser i finansielle instrumenter som er tatt opp til handel på markedet, i samsvar med objektive handelsregler fastsatt av markedet selv og kravene fastsatt i denne lov [verdipapirhandelloven] med forskrifter, slik at det kan inngås bindende handel."

I vurderingen av om en handelsplass i EØS-området er å anse som et "regulert marked", kan det tas utgangspunkt i den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndighetens (ESMA) [register over handelsplasser](#) mv.

Den rapporteringspliktige må vurdere hvorvidt det regulerte markedet er underlagt informasjonsplikt som sikrer tilstrekkelig kunnskap om reelle rettighetshavere.

Vurderingen må begrunnes og dokumenteres. Dersom den rapporteringspliktige er usikker på hvorvidt vilkårene er oppfylt, kan det ikke gjennomføres forenklede kundetiltak.

Offentlige forvaltningsorganer eller selskaper

Dersom kunden er et offentlig forvaltningsorgan eller offentlig eid selskap kan dette være et moment som indikerer lav risiko.

Et offentlig forvaltningsorgan defineres i forvaltningsloven som «et hvert organ for stat eller kommune». Norske statlige forvaltningsorgan som treffer eller forbereder statlige forvaltningsvedtak er blant annet regjeringen, departementer, direktorater, kemner, ligningsvesenet, statlige nemnder og trygdeforvaltningen. Norske kommunale forvaltningsorgan er blant annet fylkeskommuner, kommuner, kommunestyret, fylkesting samt kommunale og fylkeskommunale nemnder.

Offentlige selskaper omfatter statlige, kommunale og interkommunale selskaper. For selskaper som er delvis eid av det offentlige, må det ses hen til hvilken kontroll det offentlige

innehar. Det vil være lavere risiko tilknyttet kunden hvis det offentlige eier mer enn 50 prosent eller på annen måte har reell kontroll over selskapet.

Om utenlandske forvaltningsorganer og offentligeide selskaper kan regnes som forbundet med lavere risiko, beror på en risikobasert vurdering, der det konkrete landets korrupsjonsrisiko står sentralt.

Kunder som er bosatt i stater som anses å innebære lavere risiko

Dersom kunden er bosatt i en stat som anses å innebære lavere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, kan dette være et moment som indikerer lav risiko.

Kundens geografiske tilhørighet kan aldri være tilstrekkelig grunnlag for å fastslå lav risiko. Momentet kan imidlertid være et tilleggselement som forsterker vurderingen av at kunden kan underlegges forenklete kundetiltak.

Stater som anses å innebære lavere risiko fremkommer av hvitvaskingsforskriften § 4-6 annet ledd bokstav c:

- EØS-stater,
- tredjeland som er identifisert som land som har gjennomført tilfredsstillende og effektive tiltak for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering, og
- tredjeland som er identifisert som land med lavt nivå av korrupsjon og annen kriminalitet.

Hvilke stater som inngår i disse kategoriene kan endre seg over tid og de rapporteringspliktige må vurdere og dokumentere hvilke stater de anser som å utgjøre lavere og høyere risiko.

4.6.4 Risikomomenter knyttet til produkt, transaksjon, tjenesteytelse eller leveringskanal

Hvitvaskingsforskriften § 4-6 annet ledd bokstav b oppstiller momenter knyttet til produkt, transaksjon, tjenesteytelse eller leveringskanal som kan indikere lav hvitvaskingsrisiko. Flere av momentene knytter seg til *forsikrings- og pensjonsprodukter*.

Et annet moment er *begrensede finansielle produkter* og tjenester som gis til visse kundegrupper med det formål å fremme finansiell inkludering. Begrensede finansielle produkter knytter seg eksempelvis til begrensede banktjenester som bankkonto, bankkort uten bilde (debetkort), samt tilgang til begrensede betalingstjenester. Finansiell inkludering er nærmere omtalt under punkt 4.3.1.7.

Videre peker bestemmelsen på produkter hvor risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering styres av andre faktorer som beløpsgrenser eller gjennomsiktighet med hensyn til eierskap. Den rapporteringspliktige må vurdere sine produkter, transaksjoner, tjenesteytelser og leveringskanaler dersom de anser noen av disse å ha lav risiko. Eksempelvis kan forhåndsbetalte betalingskort med lave månedlige beløpsgrenser være et produkt med lav risiko.

4.6.4.1 Geografiske risikomomenter

Loven angir at geografi kan ha betydning for risikovurderingen. Risikomomentene kan eksempelvis være knyttet til kundens tilhørighet (jf. 4.6.3.3), transaksjoner eller eksponering mot land. Følgende land er oppgitt som momenter som kan tilsi lav risiko:

- EØS-stater,
- tredjeland som er identifisert som land som har gjennomført tilfredsstillende og effektive tiltak for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering, og
- tredjeland som er identifisert som land med lavt nivå av korrupsjon og annen kriminalitet.

Lavere geografisk risiko kan aldri være tilstrekkelig som grunnlag for å fastslå lav risiko. Momentet kan imidlertid være et tilleggselement som forsterker vurderingen av at kunden kan underlegges forenklede kundetiltak.

Hvilke stater som inngår i disse kategoriene kan endre seg over tid og de rapporteringspliktige må vurdere og dokumentere hvilke stater de anser som å utgjøre lavere og høyere risiko. Generelt vil land som har blitt vurdert til å ha gjennomført tilfredsstillende og effektive tiltak for å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering av Financial Action Task Force (FATF) anses å oppfylle kravet i andre kulepunkt.

4.7 Kundetiltak i skadeforsikring og livsforsikring

4.7.1 Skadeforsikring – unntak fra krav om kundetiltak

Hvitvaskingsforskriften § 4-2 bokstav a gir unntak fra plikten til å foreta kundetiltak ved tegning av skadeforsikring. Med skadeforsikring menes produkter som omfattes av konsesjonsklassene i finansforetaksforskriften § 2-12.

Et skadeforsikringsforetak kan gis tillatelse til å tilby enkelte produkter som omfattes av finansforetaksforskriften § 2-11 (livsforsikringsklasser) og et livsforsikringsforetak kan gis tillatelse til å tilby personforsikringer som er klassifisert som skadeforsikring (klasse 1 og 2 i § 2-12). Finanstilsynet legger til grunn at det vil være det konkrete produkt som tilbys som vil avgjøre om forholdet omfattes av unntaket eller ikke, uavhengig av om det tilbys av et skadeforsikringsforetak eller et livsforsikringsforetak.

Unntaket i hvitvaskingsforskriften § 4-2 gjelder for kundetiltak etter hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav a og b. Ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering etter bokstav c gjelder ikke unntaket.

For å foreta løpende oppfølging av kundeforholdet, som overvåking av transaksjoner etter § 24 første ledd, og for å vurdere om det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering etter hvitvaskingsloven § 10 bokstav c, må foretaket ha en viss kunnskap om kunden (kjenn-din-kunde-prinsippet). Hvis det ikke er foretatt noen form for kontroll av kunden ved starten av kundeforholdet, vil det være vanskelig å vurdere om det foreligger en mistanke om hvitvasking. Finanstilsynet legger derfor til grunn at det må gjennomføres en viss grad av kundetiltak, selv om forsikringen som tegnes medfører at det isolert sett foreligger et unntak fra plikten til å gjennomføre kundetiltak. For å kunne kjenne kunden i tilstrekkelig grad anser Finanstilsynet at foretaket minst må gjennomføre kundetiltak som

angitt i hvitvaskingslovens § 12 første ledd bokstav a–c og § 13 første ledd, bokstav a–e. Dette medfører eksempelvis at bekreftelse på identitet etter § 12 andre ledd i utgangspunktet ikke kreves. For juridiske personer bør den rapporteringspliktige også vite i hvilken bransje kunden driver sin virksomhet.

Finanstilsynet legger til grunn at reglene om reelle rettighetshavere i hvitvaskingsloven § 14 og forsterkede kundetiltak overfor politisk eksponerte personer i § 18 er omfattet av unntaket for kundetiltak.

Når foretaket skal vurdere om det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering etter hvitvaskingsloven § 10 bokstav c, kan dette eksempelvis gjøres ved å vurdere momenter som er oppstilt i forskriftens §§ 4-9 og 4-10. Indikatorlister kan gi tilsvarende momenter. Eksempelvis kan store premieinnbetalinger som "feilbetalinger", som fører til raske tilbakebetalinger fra forsikringsforetaket, være en indikator som gir grunnlag for mistanke i den løpende oppfølgingen.

Plikt til å gjennomføre kundetiltak med bakgrunn i mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering vil også innebære en plikt til å foreta nærmere undersøkelser etter hvitvaskingsloven § 25.

4.7.2 Livsforsikring

Hvitvaskingsforskriften § 4-6 om forenklede kundetiltak angir i andre ledd, bokstav b, nummer 1, at livsforsikring med lav årlig premie er et moment i vurdering av om risikoen for hvitvasking er lav. Finanstilsynet legger til grunn at en årlig premie som ikke overstiger 8000 kroner, er å anse som lav.

4.8 Forsterkede kundetiltak

4.8.1 Innledning

Dersom det er høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, skal rapporteringspliktige gjennomføre forsterkede kundetiltak, jf. hvitvaskingsloven § 17. I disse tilfellene skal de rapporteringspliktige iverksette ytterligere nødvendige tiltak for å sikre kjennskap om kunden, reelle rettighetshavere og kundeformålts formål og tilsiktede art, utover det som følger av hvitvaskingsloven §§ 12 til 15.

Kravet om å gjennomføre forsterkede kundetiltak gjelder både ved kundeopprettelsen og ved løpende oppfølging.

Forsterkede kundetiltak skal også gjennomføres for politisk eksponerte personer og mot korrespondentforbindelser utenfor EØS etter reglene i hvitvaskingsloven §§ 18 og 19.

4.8.2 Hvilke tiltak skal gjennomføres?

Kunder som underlegges forsterkede kundetiltak er ikke en ensartet gruppe. De rapporteringspliktige må håndtere høyrisikokunder ut fra den konkrete arten og risikograden kunden representerer. Hvilke kundetiltak som vil være tilstrekkelige og etter hvilken hyppighet må vurderes ut fra den konkrete risikoen. *Grunnlaget* for å underlegge en kunde forsterkede tiltak er følgelig førende for *hvilke* forsterkede tiltak som forventes. For eksempel vil mistanke om terrorfinansiering kreve forsterkede tiltak knyttet til midlenes anvendelse,

heller enn midlenes opprinnelse. Et annet eksempel er kunder som vurderes å ha høyere risiko på grunn av mistanke om bruk av stråmenn, i hvilket tilfelle det er naturlig å innrette de forsterkede tiltakene mot å kontrollere om det er oppgitt korrekt informasjon om kontroll av kunden. Et ytterligere eksempel er kunder med iboende høy risiko grunnet virksomhet i kontantintensive næringer, noe som bør utløse konkrete tiltak for å avdekke mulig skattekriminalitet. Følgelig vil forsterkede tiltak variere både i type og omfang for forskjellige kunder.

Finanstilsynet forventer i alle tilfeller at den rapporteringspliktige øker graden og arten av overvåkingen av kundeforholdet, for å kunne oppdage transaksjoner og aktiviteter som synes uvanlige eller mistenkelige. Andre tiltak den rapporteringspliktige bør iverksette dersom den konkrete risikoen tilsier det, er:

- å innhente ytterligere informasjon om kunden (f.eks. yrke, formuesforhold, informasjon tilgjengelig i offentlige databaser, internett osv.), og oppdatere informasjonen om kunden og reelle rettighetshavere oftere enn ellers,
- å innhente ytterligere informasjon om formålet og den tilsiktede arten av kundeforholdet,
- å innhente informasjon om opphavet til midlene og formuen til kunden,
- å innhente informasjon om årsakene til planlagte eller gjennomførte transaksjoner,
- å påse at beslutningstakere innhenter godkjenning fra overordnet nivå for å påbegynne eller fortsette kundeforholdet,
- å gjennomføre forsterket overvåking av kundeforholdet, ved å øke antallet og hyppigheten av kontroller, og å velge ut mønstre av transaksjoner som krever nærmere undersøkelser. Rapporteringspliktige underlagt krav til elektroniske overvåkingssystemer, jf. § 38, forventes å ha egne regler for høyrisikokunder, og
- å kreve at den første betalingen som gjennomføres, blir gjort via en konto i kundens navn med en bank underlagt tilsvarende krav om gjennomføring av kundetiltak (som den rapporteringspliktige selv)

Kjennskap til kunden er sentralt for å gjennomføre kundetiltak, og da særlig ved forsterkede kundetiltak. Der kunden er en juridisk person er det av særlig betydning å ha kunnskaper om blant annet kundens bransje, forretningsmodell, formålet og arten med virksomheten, og geografiske risikoer for å kunne avdekke hvitvasking eller terrorfinansiering, eller annen ulovlig virksomhet (for eksempel omgåelse av FN's og EU's sanksjonsregimer). Det er likevel ingen krav om at den rapporteringspliktige må drive kundetiltak mot sin kundes kunde. Særlig når kunden selv er rapporteringspliktig vil det som utgangspunkt kunne legges til grunn at kunden gjennomfører egne kundetiltak i henhold til hvitvaskingsloven, med mindre det er indikasjoner på noe annet. I situasjoner med høyere risiko vil det kunne være aktuelt å forsikre seg mer generelt om at kunden har tilfredsstillende systemer for å sikre god regelverksetterlevelse. Likeledes vil det for kunder som ikke er rapporteringspliktige kunne være aktuelt å forsikre seg om at kunden har nødvendige kunnskaper og systemer for å hindre at de driver med uakseptabel risiko for hvitvasking, terrorfinansiering, eller annen kriminalitet.

4.8.3 Risikofaktorer

I hvitvaskingsforskriften § 4-9 opprampses momenter som kan gi indikasjon på hvitvasking og terrorfinansiering. Denne er ikke uttømmende og må suppleres med oppdaterte eksterne kriminalitetsanalyser, eksempelvis NTAES utarbeidede rapporter og indikatorlister.

Finanstilsynet forventer også at de aktuelle rapporteringspliktige konsulterer [EBAs retningslinjer for forenklede og forsterkede kundetiltak](#).

Hvitvaskingsforskriften § 4-9 må også suppleres med den rapporteringspliktiges vurderinger i risikovurderingen, jf. hvitvaskingsloven § 7. De rapporteringspliktige skal foreta en risikovurdering av foretakets risikoeksponering mot blant annet risikofaktorer tilknyttet kundemassen, produkt- og tjenestetilbud og geografiske forhold. Denne skal gjenspeiles i foretakets rutiner og gi grunnlag for risikoklassifiseringen av kundene, herunder de som underlegges forsterkede kundetiltak.

4.8.3.1 Risikomomenter knyttet til kunde

Hvitvaskingsforskriften § 4-9 bokstav a gir eksempler på momenter som kan gi indikasjoner på hvitvasking og terrorfinansiering. Eksempelvis vil selskaper der eierstrukturen synes unødvendig kompleks for virksomhetens art. Finanstilsynet forventer at de rapporteringspliktige innhenter informasjon om den fullstendige selskapsstrukturen for å danne seg et bilde over eierstrukturen og andre risikomomenter som geografisk risiko som følger eierstrukturen.

Et annet risikomoment er at det er uvanlige omstendigheter tilknyttet kundeforholdet. Dette forutsetter at den rapporteringspliktige har god kjennskap til kundens virksomhet og formål med kundeforholdet. Det forutsetter også at den rapporteringspliktige har kunnskap om kundens aktivitet hos den rapporteringspliktige.

4.8.3.2 Risikomomenter knyttet til produkt, transaksjon, tjenesteytelse eller leveringskanal

Risikomomenter tilknyttet produkt, tjeneste, transaksjon og leveringskanal omfattes av forskriftens § 4-9 b).

Eksempelvis vil produkter og transaksjoner som fremmer anonymitet være sårbare for hvitvasking og terrorfinansiering. For tilbydere av vekslings- og oppbevaringstjenester av virtuell valuta vil kundens bruk av såkalte "privacy coins" eller tjenester som tilslører opprinnelsen (såkalte tumblers/mixers) være en indikasjon. Bruk av produkter eller tjenester hvor bakenforliggende investorer eller rettighetshavere er vanskelig å få oversikt over er en annen indikasjon.

Nye produkter og tjenester, inkludert nye leveringsmekanismer og bruk av ny teknologi for utvikling av nye og eksisterende produkter er et annet moment som de rapporteringspliktige må håndtere. I slike tilfeller vil foretakene ha mindre erfaring og færre kilder å bygge på for å avdekke risikoen tilknyttet produktet eller tjenesten. Nye produkter og tjenester må derfor også risikovurderes før de tas i bruk, jf. hvitvaskingsloven § 7 tredje ledd.

4.8.3.3 Geografiske risikomomenter

Hvitvaskingsforskriften § 4-10 fastsetter hvilke land hvor det er pliktig å gjennomføre forsterkede kundetiltak dersom kunden eller reelle rettighetshavere er etablert i disse landene.

Finanstilsynet forventer at de rapporteringspliktige gjennomfører forsterkede kundetiltak når en kunde har en stor del av virksomheten sin i slike land, eller det gjennomføres store eller hyppige transaksjoner til eller fra landet.

Hvitvaskingsforskriften § 4-9 bokstav c ramser opp øvrige geografiske indikatorer på mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering, herunder land som støtter terrorvirksomhet

eller der kjente terrororganisasjoner operer i landet. Finanstilsynet forventer at de rapporteringspliktige vurderer den geografiske risikoen tilknyttet alle land kundene har eksponering mot, herunder EØS-land. Vurderingen av den geografiske risikoen kan endre seg med endrede faktiske forhold, som politiske endringer, kjente kriminalsaker med videre.

I EUs femte hvitvaskingsdirektiv er det inntatt krav om forsterkede kundetiltak ved alle transaksjoner til og fra de angitte høyrisikolandene. Kravet er ennå ikke inntatt i hvitvaskingsforskriften § 4-10, men Finanstilsynet legger til grunn at gjeldende § 4-9 langt på vei oppstiller samme forventning for transaksjoner med høyrisikolandene i forskriften, også der kunde eller reell rettighetshaver ikke er etablert i høyrisikolandene som sådan.

4.9 Forsterkede kundetiltak – politisk eksponerte personer (PEP)

4.9.1 Formål

Når kunden, personer som handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot, eller reell rettighetshaver er en politisk eksponert person ("PEP"), skal rapporteringspliktige gjennomføre forsterkede kundetiltak, både ved innledende kundetiltak og i den løpende oppfølgingen. Det samme gjelder når nevnte personer er nært familiemedlem eller kjent medarbeider («nærstående») til en PEP. I norsk rett omfattes også PEP-er som handler på vegne av en kunde eller er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot.

Kravet om å undersøke om ovennevnte personer er PEP eller nærstående er et innledende ordinært kundetiltak som må gjennomføres for alle kunder. Dersom kunden, personer som handler på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot, eller reell rettighetshaver er en PEP, må kunden underlegges forsterkede kundetiltak.

Formålet med lovreguleringen om PEP-er er å motvirke at midler som har opphav i korrupsjon blir plassert i foretak underlagt hvitvaskingsregelverket, da det er internasjonalt stadfestet at kundeforhold med PEP-er på generelt grunnlag antas å innebære økt korrupsjonsrisiko. Nærstående, som er kunder hos den rapporteringspliktige, skal identifiseres da de også kan dra fordel av eller bli misbrukt i forbindelse med hvitvasking. At en kunde identifiseres som PEP eller nærstående skal ikke være stigmatiserende.

Selv om det er regelstyrt at PEP-er skal underlegges forsterkede tiltak, vil det variere hvilke forsterkede tiltak som er nødvendige. De konkrete korrupsjonsrisikoene som hefter ved forskjellige land vil også påvirke det forventede omfanget og intensiteten i de forsterkede tiltakene.

4.9.2 Hvem er PEP?

Det er kun fysiske personer som kan være PEP.

Hvilke stillinger og verv som medfører at en fysisk person anses som PEP er uttømmende listet opp i § 2 bokstav f. Hvitvaskingsloven av 2018 utvidet definisjonen av PEP til også å omfatte nasjonale PEP, samt medlem av styrende organ i politisk parti og flere funksjoner i internasjonale organisasjoner. Definisjonen er ikke tidsbegrenset. En person er PEP så lenge personen innehar eller har innehatt en av de opplistede stillingene eller vervene. Ingen stillinger på mellomnivå eller lavere nivå omfattes PEP-definisjonen.

Selv om selve PEP-definisjonen ikke lenger er tidsbegrenset, ligger det en tidsbegrensning i at de forsterkede tiltakene skal gjennomføres i minst ett år etter at PEP-en avsluttet stillingen eller vervet. Etter denne tidsperioden beror det på en risikobasert vurdering om og hvor lenge forsterkede tiltak skal gjennomføres. Eksempelvis har det betydning i hvilken utstrekning personen fortsatt kan utøve uformell innflytelse og om personens nåværende funksjoner på noe vis henger sammen med tidligere funksjoner. Det må foretas en konkret vurdering av hvilken posisjon eller innflytelse personen har etter stillingen har opphørt. Momenter i vurderingen vil kunne være hvorvidt personen har en relasjonsbyggende funksjon, eksempelvis ambassadør, om personen i praksis fortsetter å ha samme rolle, om personen har vært PEP i særlig utsatte land eller om personens nye stilling eller oppdrag gir makt og innflytelse på en måte som muliggjøre utilbørlig vinning.

I tillegg vil nært familiemedlem eller kjent medarbeider av PEP, jf. hvitvaskingsloven § 2 bokstav g og h, også måtte underlegges forsterkede kundetiltak som PEP.

Dersom nær familie eller kjent medarbeider mister tilknytningen til den politisk eksponerte personen, kan dette bety at personen ikke lenger skal anses som PEP. Denne vurderingen må imidlertid også være risikobasert. En separasjon eller skilsmisse på papiret kan være proforma for å påse at ektefellen ikke lenger underlegges forsterkede tiltak. Det at en kjent medarbeider skifter jobb til en stilling uten tilknytning til den politisk eksponerte personen vil imidlertid bety at personen ikke lenger anses som kjent medarbeider.

4.9.3 Nasjonale stillinger som anses som PEP

Følgende spesifikke *nasjonale* stillinger og verv medfører status som PEP i tråd med opplistingen i hvitvaskingsloven § 2 bokstav f:

Statsoverhode, regjeringssjef, minister eller assisterende minister:

- Kongen
- Statsminister
- Minister i regjering (statsråd)
- Assisterende minister = statssekretær

Medlem av nasjonalforsamling:

- Stortingsrepresentanter
- Faste eller varige vararepresentanter

Medlem av styrende organ i politisk parti:

- Hovedstyre eller tilsvarende høytstående organ i henhold til partiets vedtekter, i politiske partier som er representert på Stortinget

Medlem av høyere rettsinstans som treffer beslutning som ikke eller bare unntaksvis kan ankes:

- Dommere i Høyesterett, midlertidige og faste stillinger
- Dommere i lagmannsretten
 - Kun ansatte i domstolsapparatet – ikke lekdommere/meddommere
 - Midlertidige og faste stillinger
- Norske dommere ved internasjonale domstoler, f.eks.:
 - Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)

- EFTA-domstolen
- FN-domstolen (ICJ)

Medlem av styre i riksrevisjon, revisjonsdomstol eller sentralbank:

- Medlemmer og varamedlemmer av riksrevisjonskollegium i Riksrevisjonen
- Styret i Norges Bank

Ambassadør, chargé d'affaires eller militær offiser av høyere rang:

- Norsk ambassadør / chargé d'affaires ved norsk ambassade (Konsul omfattes ikke)
- Militær offiser av høyere rang
 - Forsvarssjefen
 - Øverste ledere i de ulike forsvarsgrenene: general, generalløytnant og generalmajor (som tilsvarer admiral, viseadmiral og kontreadmiral i sjøforsvaret)

Medlem av administrativt, ledende eller kontrollerende organ i «statlig foretak»:

- Styret og administrerende direktør i statlige foretak.
 - «Statlige foretak» er statlige selskaper som ivaretar offentlige oppgaver som hører inn under den offentlige administrasjonen. Det avgjørende er om det dreier seg om statlige myndigheter, selv om disse representeres ved et foretak. Statseide selskaper som ikke utfører oppgaver som omfatter offentlig forvaltning faller utenfor definisjonen.
 - Datterselskap av slike selskaper omfattes ikke, ei heller selveiende institusjoner (typisk stiftelser) som helt eller delvis er finansiert av offentlige midler.
 - Lokale foretak, slik som fylkeskommunale og kommunale foretak, er ikke omfattet.

Direktør, styremedlem eller annen person i øverste ledelse i internasjonal organisasjon:

- Personer som er innstilt, utpekt eller ansatt av regjering, departement eller minister i en internasjonal organisasjon som er opprettet ved inngåelse av en formell internasjonal politisk avtale.
 - Eksempelvis slike stillinger i EFTA, NATO og FN.
 - Ideelle organisasjoner er ikke omfattet.

EUs medlemsland skal innen 2020 utarbeide lister over hvilke nasjonale stillinger og verv som gir status som PEP i det aktuelle landet, som så skal konsolideres av EU-kommisjonen.

Selv om en person ikke klassifiseres som PEP, kan personen likevel etter en konkret risikobasert vurdering omfattes av øvrige krav om forsterkede kundetiltak i henhold til hvitvaskingsloven § 17. Dette kan for eksempel gjelde for kunder med tilknytning til land som er kjent for høy forekomst av korrupsjon, organisert kriminalitet eller tilsvarende. Det kan også gjelde for andre offentlige stillinger og nivåer som etter en konkret risikovurdering må underlegges forsterkede kundetiltak.

4.9.4 Håndtering av PEP

Forsterkede kundetiltak etter reglene om PEP skal gjennomføres ved følgende kundeforhold:

Kunden er PEP

Dette gjelder kun der kunden er en fysisk person. Personer som handler på vegne av kunden, er PEP. Det er kun fysiske personer som faktisk representerer kunden og er aktive overfor den rapporteringspliktige som anses å handle på vegne av PEP etter denne bestemmelsen. Bestemmelsen anses altså ikke å gjelde alle som har en teoretisk mulighet til å representere en PEP, dersom disse ikke gjør det overfor den rapporteringspliktige.

Personer som er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot, er PEP

Personer som er gitt disposisjonsrett over en konto eller depot til en PEP, skal forstås på samme måte som i hvitvaskingsloven §§ 12 og 13. Dersom en person kun har innsynsrett på en konto eller depot, vil ikke personen behandles som PEP.

Reell(e) rettighetshaver(e) er PEP

Dersom kundens reelle rettighetshavere er en eller flere politisk eksponert personer, må det gjennomføres forsterkede kundetiltak. Hvem som skal anses som reell rettighetshaver fremkommer av hvitvaskingsloven §§ 2 e, 13 og 14.

Nært familiemedlem er PEP

Nære familiemedlemmer omfatter foreldre, ektefelle, registrert partner, samboer og barn, samt barns ektefelle, registrert partner eller samboer. Søsken, stebarn og steforeldre omfattes ikke av definisjonen. Adoptivbarn er likestilte med biologiske barn.

Kjent medarbeider er PEP

Kjente medarbeidere defineres som fysiske personer som er kjent for å være reell rettighetshaver i juridisk person, sammenslutning eller utenlandsk juridisk arrangement *i fellesskap med politisk eksponert person*.

Kjente medarbeidere defineres også som personer som har nær forretningsforbindelse til en PEP. Det kan tenkes tilfeller hvor graden av nærhet mellom kunden og den politisk eksponerte personen ikke fremkommer i dokumentasjon, men andre forhold tilsier at det må være en forretningsforbindelse og at denne er kjent. Eksempelvis kan tenkes der en person opptrer som reell rettighetshaver i kunden. Denne personen har mange andre forretningsforbindelser med en PEP på en slik måte at det er sannsynlig den reelle rettighetshaveren er en nær forretningsforbindelse også i den aktuelle sammenhengen.

Andre nære forbindelser enn forretningsforbindelser omfattes ikke. Eksempelvis der personene er medlemmer i det samme politiske parti eller dersom kunden har en fast advokatforbindelse som representerer dem i saker.

Kjente medarbeidere defineres også som tilfeller der medarbeideren er eneste reelle rettighetshaver i juridisk person, sammenslutning eller utenlandsk juridisk arrangement som i realiteten er etablert for å begunstige politisk eksponert person. Dette er ment å være en snever regel. Det kreves først at personen er reelle eier i den juridiske personen, deretter at denne juridiske person eksisterer for å tjene en politisk eksponert person, og avslutningsvis at denne informasjonen er kjent.

4.9.5 Systemer for å avgjøre om kundeforholdet involverer PEP

Som ett av de generelle kundetiltakene rapporteringspliktige må gjennomføre ved etablering av kundeforhold og ved løpende oppfølging av kunden er å ha «systemer» for å avgjøre om relevante personer er PEP.

Loven angir ikke hvilke systemer rapporteringspliktige skal ha. Omfanget og arten i undersøkelsene av om det foreligger PEP-er må avgjøres basert på en risikobasert vurdering.

Spørsmål til kunden

De rapporteringspliktige må minimum innhente en egenerklæring fra kunden hvor det spørres kunden om en PEP er involvert i kundeforholdet. Kunden må bekrefte om kunden, personer som er gitt disposisjonsrett, personer som handler på vegne av kunden eller reell rettighetshaver, er PEP, eller nært familiemedlem eller kjent medarbeider til en PEP.

Kunden må spørres på en slik måte at det er mulig for kunden å forstå hva spørsmålet gjelder og hvordan en PEP er definert. Rapporteringspliktige kan benytte egenerklæringer ved etablering av kundeforholdet.

Den rapporteringspliktige bør vurdere å spørre om det er øvrige rolle innehavere som er PEP, men da må dette være klart og tydelig forankret i risikovurderingen.

I enkelte tilfeller vil det være opplagt at kunden er PEP, eksempelvis der kunden er statsråd eller stortingsrepresentant. I slike tilfeller er det ikke påkrevet med egenerklæringer eller bruk av egne systemer.

I mange tilfeller vil det være tilstrekkelig å innhente egenerklæring fra kunden, men en risikobasert vurdering kan tilsi at den rapporteringspliktige må iverksette ytterligere tiltak, eksempelvis i hvilken utstrekning opplysningene fra kunden skal *bekreftes eller suppleres* beror på en risikobasert tilnærming.

Screening/lister

Rapporteringspliktige plikter ikke å benytte kommersielle lister for screening av politisk eksponerte personer, og identifiseringen av PEP-er kan ofte gjøres ved søk i åpne kilder. Det er flere kommersielle tilbydere av elektroniske lister med oversikt over PEP-er, herunder nære familiemedlemmer og kjente medarbeidere med tilknytning til PEP-er. Listene har begrenset positiv og negativ troverdighet, og det ofte er mange falske treff og mangler i listene. Slike lister kan benyttes av rapporteringspliktige som del av undersøkelsene av om kundeforholdet vil inkludere en relasjon til en PEP. Den rapporteringspliktige må kjenne til hva tjenesten inkluderer og hvilke svakheter den har, eksempelvis hvor ofte de oppdateres, hvorvidt det er større treffsikkerhet tilknyttet typer PEP, land mv. Rapporteringspliktige må ha rutiner på hvordan tjenesten skal brukes og i hvilke tilfeller man må ha øvrige manuelle undersøkelser og bekreftelse på informasjon.

Andre tiltak

Etter en risikovurdering kan det være nødvendig med ytterligere tiltak utover å *spørre kunden*. Det kan eksempelvis benyttes åpne kilder, som internettsøk, eller å kontakte utenlandske myndigheter for klargjøring av faktiske forhold.

Tidspunkt for undersøkelse av om det foreligger et PEP-kundeforhold

Plikten til å avgjøre om det foreligger et PEP-kundeforhold inntreffer før etablering av kundeforhold etter hvitvaskingsloven § 10 annet ledd bokstav a, eller utføring av transaksjonen etter samme bestemmelse bokstav b. Det samme gjelder hvis det foreligger mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

I enkelte tilfeller kan den rapporteringspliktige ha behov for å foreta ytterligere undersøkelser av hvorvidt en kunde skal klassifiseres som PEP. Kundetiltakene kan gjennomføres i ettertid av kundeopprettelsen dersom det skjer uten ugrunnet opphold og før kunden kan benytte seg av den rapporteringspliktiges tjenester. Det kan ikke skje i etterkant ved gjennomføring av en enkeltstående transaksjon.

Løpende oppfølging – avdekke om relevante personer har blitt PEP

Rapporteringspliktige skal etter en risikobasert tilnærming gjennomføre løpende oppfølging for å undersøke om relevante personer har blitt PEP eller fått tilknytning til PEP etter loven. For større virksomheter med mange kunder bør kundemassen kontrolleres for PEP-er månedlig eller oftere.

I tillegg til gjennomgang med jevnlige intervaller bør rapporteringspliktige gjennomgå kundebasen sin ved offentlige hendelser hvor det er normalt gjøres endringer i hvem som kan anses som PEP, eksempelvis ved stortingsvalg, utnevning av regjeringsmedlemmer og relevante utnevnelser i statsråd.

Rapporteringspliktige må også gjennomføre løpende kundetiltak dersom de blir oppmerksom på informasjon som tilsier at det foreligger et PEP-kundeforhold. For eksempel kan man få inn en ny kunde som er PEP hvor det er indikasjoner på slektskap med en eksisterende kunde.

4.9.6 Forsterkede kundetiltak ved kundeforhold der PEP er involvert

4.9.6.1 Informasjon som skal innhentes om PEP

Hvitvaskingsloven oppstiller krav til hvilken informasjon som minimum skal innhentes om en kunde, den som handler på vegne av kunden, disponenter og reell rettighetshaver. I tilfeller kunden er PEP eller med tilknytning til PEP etter loven, må det i tillegg innhentes:

- PEPs posisjon, stilling eller verv.
- Dato for opphør av PEPs posisjon, stilling eller verv, dersom denne er kjent.
- Land som personen er definert som PEP i.

4.9.6.2 Informasjon som skal innhentes om PEP der kunden er nærstående, kjent medarbeider eller en juridisk person

I tilfeller der kunden er nærstående eller kjent medarbeider til en PEP, eller der kunden er en juridisk person skal rapporteringspliktige minimum innhente:

- Navn
- Fødselsnummer, D-nummer eller organisasjonsnummer. Hvis ikke vedkommende har slike numre, skal fødselsdato, fødested og kjønn oppgis.
- Adresse

4.9.6.3 Forsterkede kundetiltak

Når et kundeforhold involverer PEP skal det gjennomføres forsterkede kundetiltak, jf. hvitvaskingsloven § 18. Det innebærer at det må gjøres ytterligere tiltak for å sikre kunnskap om kunden, reelle rettighetshavere og kundeforholdets formål og tilsiktede art. Rapporteringspliktige må innhente utfyllende opplysninger om kundeforholdet eller transaksjonen.

I tillegg til øvrige forsterkede kundetiltak må rapporteringspliktige gjennomføre følgende kundetiltak overfor PEP:

- Påse at det innhentes godkjenning fra overordnet før etablering eller opprettholdelse av kundeforholdet. Godkjenningen må dokumenteres.
- Gjennomføre tilstrekkelige tiltak for å fastslå formuens og midlenes opprinnelse.

Rapporteringspliktiges risikovurdering avgjør hvilke konkrete forsterkede tiltak som skal gjennomføres utover disse.

Forsterket kontroll kan også innebære skjerpet elektronisk og manuell oppfølging av kundeforholdet og transaksjoner.

Nærmere om formuens og midlenes opprinnelse

Rapporteringspliktige må gjennomføre tilstrekkelige tiltak for å fastslå formuens og midlenes opprinnelse. "Formuen" er en PEPs totale økonomiske situasjon før kundeforholdet ble inngått. "Midlene" er det som kommer inn i kundeforholdet om som den rapporteringspliktige skal befatte seg med.

Det er opprinnelsen til PEP-ens midler, og ikke kundens midler som skal avklares ved gjennomføring av forsterkede kundetiltak overfor PEP. Undersøkelsen av PEPs formue og midlenes opprinnelse begrenser seg til midlene inngår i kundeforholdet eller den enkeltstående transaksjonen, ikke PEP-ens formue og midler generelt.

Arten og omfanget av kundetiltak tilknyttet andre personer omfattet av PEP-bestemmelsen må bero på en risikobasert tilnærming. Eksempelvis vil det være relevant å fastslå formuens og midlenes opprinnelse for en PEPs nære familiemedlem, men ikke for en person som er gitt disposisjonsrett over en PEPs konto eller depot når disponenten ikke skyter inn midler.

4.9.7 Løpende oppfølging av PEP

Det skal gjøres forsterket løpende oppfølging av kundeforholdet der kundeforholdet involverer PEP. Forsterkede kundetiltak skal gjennomføres i minst ett år etter at PEP trådte ut av stillingen eller vervet. Deretter må det gjøres det ut fra en risikovurdering avgjøres om PEP skal omklassifiseres eller fortsatt være underlagt forsterkede kundetiltak. Den løpende oppfølgingen må være tilpasset risikoklassifiseringen kunden er underlagt.

Løpende oppfølging av personer som handler på vegne av PEP, disponenter, nære familiemedlemmer og kjente medarbeidere må foretas ut fra kundens risikoklassifisering

4.9.8 De-risking av PEP-er

Det er ikke anledning til å avvise en kunde med begrunnelse i at vedkommende er PEP. En eventuell økt risiko skal identifiseres og håndteres. Det kan imidlertid være andre forhold ved

kunden som gir grunnlag for avvisning eller avvikling av kunden, basert på den konkrete risikoen personen utgjør.

4.10 Forsterkede kundetiltak – korrespondentforbindelser

4.10.1 Generelt

Korrespondentforbindelser defineres som yting av tjenester fra en institusjon som korrespondent til en annen institusjon som respondent, herunder opprettelse av en foliokonto eller annen trekkonto med tilknyttede tjenester, som likviditetsstyring, internasjonale pengeoverføringer, sjekkavregning, oppgjørskontoer og valutajenester. Definisjonen er utvidet sammenholdt med 2009-loven, som kun omfattet korrespondentbankforbindelser.

Korrespondentforbindelsene kan inngås mellom banker, kredittforetak, finansieringsforetak, e-pengeforetak, verdipapirforetak, betalingsforetak og andre med rett til å yte betalingstjenester, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forsikringsforetak, foretak som driver forsikringsformidling, verdipapirsentraler, forvaltere av AIF-fond og låneformidlere seg imellom, herunder der lignende tjenester ytes av en korrespondentinstitusjon til en respondentinstitusjon, samt forbindelsene som er opprettet med sikte på verdipapirtransaksjoner eller pengeoverføringer. Inngåelsen av en korrespondent-/respondentavtale innebærer etablering av et kundeforhold, og er således gjenstand for kundetiltak. Ved inngåelse av avtale om korrespondentavtale med institusjon utenfor EØS, vil det jf. § 19 alltid måtte gjennomføres forsterkede kundetiltak.

4.10.2 Korrespondentforbindelser utenfor EØS

Korrespondenttjenester som er grensekryssende er internasjonalt vurdert å ha høy iboende risiko for hvitvasking og terrorfinansiering.

Hvitvaskingsloven § 19 stiller krav til gjennomføring av kontrolltiltak der rapporteringspliktige har inngått en korrespondentavtale med en institusjon fra stat utenfor EØS-området.

Korrespondentavtaler kan for eksempel inneholde tjenester som:

- internasjonale bankoverføringer
- oppgjørskontoer
- valutavekslingstjenester

Som korrespondentforbindelse skal den rapporteringspliktige overvåke respondentbankens transaksjoner og blant annet vurdere om dens risikoprofil endres, om den har endret hvilke risikoreducerende tiltak den gjennomfører, om respondentens aktiviteter eller transaksjoner er uvanlige, eller om det er avvik fra den avtalen som er inngått om korrespondentbankforholdet. Dersom slike forhold avdekkes skal korrespondentbanken følge det opp overfor respondentbanken. I denne sammenheng kan det også være aktuelt å be om informasjon om spesifikke kunder. Det er ikke et krav at den rapporteringspliktige, i rollen som korrespondentforbindelse, skal gjennomføre kundekontroll av respondentforbindelsens kunder.

4.10.3 Korrespondentforbindelse innenfor EØS

Korrespondentforbindelser innenfor EØS må risikovurderes for å fastslå om den konkrete risikoen tilknyttet forbindelsen tilsier at forsterkede tiltak også må gjennomføres for disse. Dette gjelder også innad i Norge.

4.10.4 RMA-nøkler

Enkeltransaksjoner eller utveksling av SWIFT Relationship Management Application keys (RMA) *der det ikke etableres et kundeforhold*, faller ikke inn under definisjonen av korrespondentforbindelser.

4.10.5 Respondentforbindelser

Der den rapporteringspliktige kun er respondentinstitusjon, er kravene til tiltak vesentlig færre, grunnet den lavere risikoen. Den rapporteringspliktige må minimum ha en skriftlig avtale med korrespondentforbindelsen som regulerer og dokumenterer institusjonenes ansvar, og rutiner for håndteringen av respondentforholdet.

4.10.6 Underliggende korrespondentforhold ("nested accounts" / "downstream banking")

En rapporteringspliktig må gjøre nødvendige tiltak for å forstå hvordan deres respondentrelasjon vil tilby tjenester gjennom korrespondentavtalen. Dette kan skje ved at det opprettes underliggende korrespondentrelasjoner, hvor respondentinstitusjonen lar andre finansinstitusjoner benytte sin avtale med den rapporteringspliktige for å gi tilgang til dennes tjenester. I slike tilfeller må korrespondentinstitusjonen påse at slike relasjoner er kjent, herunder forretningsvirksomhet og dens geografiske tilstedeværelse og type transaksjoner som skal gjennomføres. Videre må det påses at respondentforbindelsen er transparent med tanke på transaksjonsmonitorering og screening.

Korrespondentinstitusjonen må påse at de har rutiner for å avdekke underliggende korrespondentforhold og rutiner for tiltak for når slike avdekkes. Ved å formidle overføringer fra andre rapporteringspliktige utsettes korrespondenten for en risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, ved at de ikke kjenner kundene og midlenes opprinnelse.

Korrespondentinstitusjonen må dermed ha forståelse for og vurdere respondentinstitusjonens rammeverk for oppfølging og kontroll av sine respondentinstitusjoner, for eksempel ved å stille krav og forventninger til etterlevelsen i avtaleverk og oppfølging, samt å kontrollere deres rutiner.

4.11 Løpende oppfølging

Hvitvaskingsloven stiller krav til løpende oppfølging av kundeforholdet. Rapporteringspliktige skal oppdatere kundeopplysninger og annen relevant dokumentasjon, samt overvåke kundeferd, herunder transaksjonsmønstre. Plikten omfatter også screening mot FNs og EUs sanksjonslister, se punkt 10.3.4, samt Frysveilederen.

Den rapporteringspliktige skal løpende følge med på kundenes aktivitet og påse at de kjenner kunden tilstrekkelig til å gjennomføre nødvendige kundetiltak og vurderinger for å kunne håndtere risikoen som den enkelte kunde innebærer. Formålet med oppfølgingen er å oppdage

avvikende eller endret adferd fra kunden. Etter hvitvaskingsloven § 24 skal oppfølgingen blant annet omfatte å overvåke at transaksjoner som utføres i kundeforholdet er i samsvar med innhentede opplysninger om kunden, kundens virksomhet og risikoprofil, midlenes opprinnelse og kundeforholdets formål og tilsiktede art. Rapporteringspliktiges kjennskap til kunden og dennes forhold er sentral for å kunne oppdage eventuelt avvikende transaksjonsmønstre. Det er derfor ikke tilstrekkelig at transaksjonsovervåkingen kun følger generelle regler for mistenkelige transaksjoner. Transaksjonsovervåkingen må også kunne koble sammen transaksjonen med kunnskapen om den enkelte kunden. Denne informasjonen må inngå i en fornyet vurdering av kunden som kan føre til en re-klassifisering av kundens risikonivå.

For å kunne vurdere dette, må den rapporteringspliktige ha oppdatert, korrekt og tilstrekkelig informasjon om kunden. Den rapporteringspliktige må jevnlig gjennomføre kundetiltak, eksempelvis oppdatere reelle rettighetshavere og endringer i disponenter og verger. Hvor hyppig det er behov for å gjennomføre kundetiltak vil bero på kundens risikoklassifisering og kundens adferd. Normalt vil det være tilstrekkelig å oppdatere informasjon og dokumentasjon når det gjelder endrede forhold. Kundetiltak skal i alle tilfeller gjennomføres dersom det er tvil om de tidligere innhentede opplysningene er korrekte eller tilstrekkelige.

Avvik fra forventet kundeforhold kan være en indikator på mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering og utløse undersøkelsesplikt og rapporteringsplikt. Hva som innebærer et avvik må vurderes mot kunnskapen foretaket allerede besitter om kunden. Finanstilsynets oppfatning er at den rapporteringspliktige må foreta konkrete og kritiske vurderinger til om den informasjonen de allerede besitter er korrekt. Det kan eksempelvis tenkes at en kunde melder fra om at det vil gjennomføres større transaksjoner fra et tredjeland til sin norske konto grunnet et arbeidsopphold i tredjelandet. Den rapporteringspliktige kan ikke legge dette til grunn uten nærmere undersøke hva slags arbeidsforhold det er snakk om, hva som er antatt lønn og om overførselene stemmer med hva som vil være naturlig for en slik situasjon.

I tilfeller hvor den rapporteringspliktige oppdager at kunden har avvikende transaksjonsmønstre, må den rapporteringspliktige innhente opplysninger om bakgrunnen for dette med mindre det er klart mistenkelige forhold. Som regel vil endret adferd ha en naturlig forklaring, som at kunden har byttet jobb eller at kundens virksomhet har ekspandert eller endret formål. I slike tilfeller må det innhentes nødvendige oppdaterte opplysninger og dokumentasjon.

Hvis en transaksjon er usedvanlig ut fra rapporteringspliktiges kjennskap til kundens inntekts- og formuesforhold, herunder likviditet, skal rapporteringspliktige innhente nødvendig informasjon og dokumentasjon på midlenes opprinnelse. Dokumentasjon kan eksempelvis være salgsavtale, lønnseddell, booppgjør eller lignende.

Ønsker en kunde å eksempelvis sette inn et større beløp, som rapporteringspliktig vurderer som usedvanlig for kunden, kan rapporteringspliktig innhente opplysninger og dokumentasjon for opprinnelsen av de midler som kunden ønsker å sette inn. I forhold til kunder med forhøyet risiko, kan det være nødvendig å innhente opplysninger om midlenes opprinnelse innen rapporteringspliktige foretar en transaksjon eller en aktivitet på vegne av kunden.

Ved kontant innbetaling på klientkonto skal betalingsmåten registreres i tillegg til betalers navn.

Da kravet om overvåking både gjelder for transaksjoner og aktiviteter, kan det være relevant å både ha en manuell og en systembasert overvåking.

Etter hvitvaskingsloven § 24 tredje ledd skal det gjennomføres forsterket løpende oppfølging der kunden eller reell rettighetshaver er en politisk eksponert person eller nært familiemedlem eller kjent medarbeider til en politisk eksponert person. Dette gjelder også i tilfeller hvor kunden eller reell rettighetshaver blir en politisk eksponert person i løpet av kundeforholdet. Forsterket løpende oppfølging må gjennomføres for alle kunder som er vurdert å ha høyere risiko og således er underlagt forsterkede kundetiltak.

Foretaket må ha operative rutiner for hvordan løpende oppfølging skal gjennomføres tilknyttet forskjellige risikoklasser, herunder om hyppigheten og innholdet av oppfølgingen. Rutinen må også tydeliggjøre at løpende oppfølging kan føre til en omklassifisering av hvilke kundetiltak kunden skal underlegges. Videre må rutinen klargjøre undersøkelses- og rapporteringsplikten tilknyttet den løpende oppfølgingen.

Den løpende oppfølgingen må dokumenteres og lagres i henhold til hvitvaskingsloven § 30. Det må både dokumenteres at det er gjennomført løpende kundetiltak og at hvilke endringer som er gjennomført dersom tiltakene fører til oppdatert eller endret dokumentasjon på kunden.

Dersom løpende kundetiltak ikke kan gjennomføres skal kundeforholdet avvikles.

5 Avvisning og avvikling av kundeforhold

5.1 Avvisning av kunde eller transaksjon

Dersom kundetiltak, herunder eventuelle påkrevde forsterkede kundetiltak, ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige ikke etablere kundeforholdet eller utføre transaksjonen, jf. hvitvaskingsloven § 21. Med «utføre transaksjonen» siktes det til hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav b) som gjelder «transaksjoner for kunder som rapporteringspliktig ikke har et etablert kundeforhold til». Dette innebærer imidlertid ikke at rapporteringspliktige er pålagt å gjennomføre transaksjoner hvor det er forhold ved den aktuelle transaksjonen som krever at den rapporteringspliktige innhenter mer informasjon eller gjennomfører ytterligere kundetiltak før transaksjonen gjennomføres. Det er heller ingen plikt til å gjennomføre transaksjoner som klart er forbundet med kriminalitet, og som ved gjennomføring kan sette den rapporteringspliktige i et strafferettslig medvirkningsansvar. Slike tilfeller vil typisk være overføringer til kjente muldyr-konti, eller forhold der kunden åpenbart har befatning med utbytte fra kriminalitet eller hensikt om å finansiere terror.

Ved ordinære mistenkelige forhold er det kun Økokrim som har hjemmel til å nekte å gjennomføre transaksjoner i etablerte kundeforhold.

Det må bero på kundens forhold at kundetiltak ikke kan gjennomføres. Det er ikke tilstrekkelig at det vil være mer byrdefullt eller kostnadskrevenende for den rapporteringspliktige å identifisere og bekrefte identiteten til kunde, reell rettighetshaver med videre.

Rapporteringspliktige har ikke anledning til å stille strengere krav til gjennomføringen av kundetiltak med mindre dette følger av en konkret risikovurdering.

Ved gjennomføring av forsterkede kundetiltak vil den rapporteringspliktige ha anledning til å be kunden om all relevant informasjon vedrørende de forhold som ikke er besvart eller dokumentert tilfredsstillende. Grensene for hvor langt man kan gå i undersøkelser knyttet til gjennomføring av kundetiltakene begrenses av hva som kan sies å være saklig begrunnet i den konkrete risikoen kunden representerer.

Det kan eksempelvis gjelde:

- Utdyping av kundeforholdets art og formål,
- Dokumentasjon for midlenes og/eller formuens opprinnelse,
- Dokumentasjon på omsetningstall,
- Dokumentasjon på forretningsforbindelser,
- Dokumentasjon som bekrefter identiteten til reelle rettighetshavere,
- Begrunnelse for komplisert selskapsstruktur,
- Dokumentasjon på tilknytning til Norge og behovet for kontoforhold, dersom kunden ikke er bosatt her,

Dersom kunden ikke kan eller vil fremskaffe den informasjonen eller dokumentasjonen som etterspørres i de forsterkede kundetiltakene, eller om svarene eller dokumentasjonen kunden gir ikke er tilstrekkelige eller tilforlatelige, skal kundeforholdet ikke opprettes.

Om kontraheringsplikten

Hvitvaskingsregelverket tillater ikke at hele grupper og/eller sektorer nektes finansielle tjenester utelukkende på grunn av gruppen/sektorens iboende hvitvaskingsrisiko (såkalt de-risking).

Finansforetak har kontraheringsplikt og et ansvar for finansiell inkludering. Finansiell inkludering innebærer eksempelvis å gi grunnleggende tjenester innen bank og forsikring. Ved tjenester som omfattes av kontraheringsplikt, må det foreligge saklig grunn for forretningsnektelse.

Det vises til rundskrivet punkt 4.3.1.7 om krav til finansiell inkludering. Kravet til finansiell er imidlertid ikke ubegrenset. Dersom formålet med kundeforholdet fremstår som illegitimt, eksempelvis ved at en konto skal misbrukes til å motta penger innbetalt som følge av bedrageri, og den rapporteringspliktige ikke kan håndtere den økte risikoen for at vedkommende misbrukes til hvitvasking eller terrorfinansiering, vil kundeforholdet kunne avvises.

I tilfeller der mistanken ikke er knyttet til en enkeltstående indikator, men der karakteren av kundeforholdet og mengden og type dokumentasjon og opplysninger fra kunden gjør det svært vanskelig og ressurskrevende å vurdere om kunden opptrer legitimt, vil det kunne være grunnlag for avvising av kunden etter en konkret vurdering. Et eksempel kan være en kunde med tilknytning til høyrisikoland, med komplisert struktur og transaksjonsmønster, der dokumentasjon er på fremmedspråk og det ellers er svært vanskelig å gjøre seg opp en mening om for eksempel drift og markedsforhold.

Avvisningsplikten i hvitvaskingsloven må sees i sammenheng med øvrig regulatorisk regelverk som gir rammer for når kunder lovlig kan avvises, eksempelvis finansavtaleloven og forsikringsavtaleloven. Det klare utgangspunktet er at manglende mulighet til å gjennomføre av kundetiltak utgjør saklig grunn til avvisning etter finansavtaleloven § 14 og forsikringsavtalelovens bestemmelser.

5.2 Avvikling av løpende kundeforhold

Dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet, jf. hvitvaskingsloven § 24. I motsetning til tidligere hvitvaskingslov, er det ikke lenger krav om å påvise at fortsettelse av kundeforholdet medfører risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller terrorfinansiering, og det har heller ingen betydning om kundeforholdet er inngått før gjeldende hvitvaskingslovs ikrafttredelse.

Det må foretas tilsvarende vurdering om kundetiltakene ikke lar seg gjennomføre som ved avvisning av kunder behandlet i rundskrivets punkt 5.1. Eksempelvis kan det være endringer i kundens eierforhold, uten at den rapporteringspliktige får tilgang til nødvendige opplysninger til å forstå den nye eierskaps- og kontrollstrukturen. Tilsvarende kan det være at kunden har endret virksomhet og transaksjonsmønster uten at det gis tilstrekkelig informasjon og dokumentasjon som begrunner slik endring.

I vurderingen av om kundeforholdet må avvikles, må det også vurderes hva slags kundeforhold det er snakk om. Det vil være en høyere terskel for å avvikle et kundeforhold som bare inneholder grunnleggende bank- eller forsikringstjenester enn eksempelvis en forretningskonto eller en konto som tilsynelatende hovedsakelig anvendes til den mistenkelige aktiviteten.

Det må videre gjøres en vurdering av om risikoen kan avhjelpest med å begrense kundens tjenestetilbud. Rapporteringspliktige kan etter en risikobasert tilnærming ha saklig grunn til å nekte transaksjoner og eller sperre bestemte produkter eller tjenester fremfor å avvikle kundeforholdet i påvente av mulighet til å gjennomføre kundetiltak. Dette kan gjelde både inaktive kunder som ikke svarer på henvendelser fra den rapporteringspliktige og for aktive kunder som over tid ignorerer den rapporteringspliktiges henvendelser om oppdatering av informasjon.

Avviklingsplikten i hvitvaskingsloven må sees i sammenheng med øvrig regulatorisk rammeverk for den rapporteringspliktige samt de aktuelle kundeavtalene som gir hjemmelsgrunnlag for når kundeforhold lovlig kan avvikles.

I tilfeller der kunder har kundeforhold til foretakets avdelinger/filialer i ulike land, vil hver enkelt filial måtte foreta en selvstendig vurdering av om det er grunnlag for å avvikle kundeforholdet, herunder de enkeltstående kundeavtalene, etter lokal rett.

Ved kundeforhold med flere selskap innen samme konsern, må den rapporteringspliktige vurdere i hvert enkelt foretak eventuelt grunnlag for helt eller delvis avvikling. Avviklingsgrunnlag mot ett selskap vil ikke uten videre kunne være anvendelig ovenfor de øvrige selskap innenfor samme gruppe med mindre det gjelder alvorlige forhold som gjelder hele gruppen.

5.3 Forholdet til rapporteringsplikten

Rapporteringspliktige skal vurdere om det er grunnlag for nærmere undersøkelser og rapportering i samsvar med hvitvaskingsloven §§ 25 og 26 både ved vurdering av avvisning og avvikling av kundeforhold.

Rapportering til Økokrim, eller kjennskap til at Økokrim har tatt en rapportert sak inn til analyse, vil i seg selv ikke danne grunnlag for å avvikle et kundeforhold. Det må bero på en konkret vurdering av det enkelte kundeforholdet. For enkelte kunder kan det innebære at det må gjennomføres tettere overvåking av kundeforholdet og eller begrensning av tjeneste- og produkttilbudet. I noen tilfeller kan risikoen anses å være så høy at den er uhåndterlig slik at kundeforholdet må avvikles.

Rapporteringspliktig skal ha rutiner for håndtering av kunder som er rapportert til Økokrim.

5.4 Håndtering av kundens innskudd ved avvikling

Ved avvikling av kundeforhold, kan kunden ikke nektes å få ut sitt tilgodehavende. I tilfelle det er mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering skal forholdet rapporteres til Økokrim, og med mindre Økokrim forbyr gjennomføring av transaksjonen i medhold av hvitvaskingsloven § 27, skal kunden få utbetalt sitt tilgodehavende. Den rapporteringspliktige kan imidlertid nekte å imøtekomme kundens ønskede utbetalingsmåte når det er grunn til å tro at transaksjonen vil være ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. I slike tilfeller kan det gjennomføres utbetaling på en måte som reduserer risikoen for hvitvasking eller terrorfinansiering, for eksempel ved å nekte kontantutbetaling eller overføring til utenlandsk konto.

6 Undersøkelse og rapportering

6.1 Undersøkelsesplikt

I hvitvaskingsloven av 2018 ble undersøkelsesplikten utvidet fra å gjelde mistenkelige transaksjoner, til å omfatte alle mistenkelige forhold. Dersom den rapporteringspliktige avdekker forhold som kan indikere at midler har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering, skal det foretas nærmere undersøkelser. Terskelen er lav. Enhver indikasjon kan i utgangspunktet være tilstrekkelig.

Indikasjoner kan komme som resultat av flere forhold som hver for seg ikke fremstår som mistenkelige, men som samlet indikerer at midler kan ha tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Tilsvarende kan transaksjonsmønstre gi tilstrekkelig indikasjoner til å iverksette undersøkelsesplikten, uten at den enkelte transaksjon i seg selv gjør det.

Undersøkelser skal alltid gjennomføres dersom det avdekkes forhold som avviker fra den rapporteringspliktiges kjennskap til kunden og kundeforholdets formål og tilsiktede art, jf. hvitvaskingsloven § 25. Et eksempel kan være at transaksjoner ikke stemmer med det transaksjonsmønster som forventes på bakgrunn av mottatte opplysninger om kundeforholdets formål.

Hvitvaskingsloven § 25 oppstiller momenter knyttet til forhold, transaksjonen som alltid skal utløse undersøkelsesplikt:

- Transaksjonen synes å mangle et legitimt formål. Det kan eksempelvis være et oppdrag hvor pengesummen skal gå frem og tilbake mellom ulike konti, at samme beløp går frem og tilbake mellom ulike institusjoner eller at en større sum splittes i flere mindre summer som samles igjen på en ny konto.
- Transaksjonen er usedvanlig stort eller komplekst. Dette kan eksempelvis dreie seg om gjennomføringen av en eller flere transaksjoner. Det kan også dreie seg om foretakets eierstruktur eller andre store og komplekse forhold.
- Transaksjonen er uvanlig ut fra kundens kjente forretningsmessige eller personlige mønster av transaksjoner, eksempelvis at en kunde begynner å overføre midler av en viss størrelse eller med en viss hyppighet til utlandet, når kunden ikke har gjort dette før.
- Transaksjonen foretas til eller fra person i et land eller område som ikke har tilfredsstillende tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Rapporteringspliktige må håndtere slike tilfeller i tråd med hvitvaskingsforskriften § 4-9 bokstav c og § 4-10.
- Transaksjon som på annen måte har en uvanlig karakter.

Det er ikke gitt at det er tale om ulovlige forhold selv om det foreligger en eller flere indikatorer. Formålet med indikatorlistene er ikke å utpeke situasjoner hvor det nødvendigvis er snakk om hvitvasking eller terrorfinansiering, men situasjoner som kan kreve ekstra oppmerksomhet.

Undersøkelsesplikten gjelder alle mistenkelige forhold den rapporteringspliktige kommer i befatning med. Den omfatter blant annet fremtidige, pågående og gjennomførte transaksjoner. Dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres mot mulig ny kunde eller som ledd i løpende oppfølging, skal det alltid vurderes om det er grunnlag for nærmere undersøkelser og rapportering. Rapporteringspliktige kan videre bli oppmerksom på mistenkelige forhold gjennom kontakt med kunden hvor kunden oppfører seg mistenkelig eller uttrykker seg om forhold som er ulovlige.

Undersøkelsesplikten er imidlertid ikke begrenset til forhold ved kunden. Den gjelder eksempelvis dersom en rapporteringspliktig får mistanke om at en tredjeperson gjennomfører, planlegger å gjennomføre eller har gjennomført en transaksjon som indikerer mistenkelige forhold.

Undersøkelsene vil normalt ta utgangspunkt i de opplysninger den rapporteringspliktige har om kunden, samt annen tilgjengelig informasjon, herunder tilgjengelige offentlige opplysninger og internettsøk. Både alminnelige og forsterkede kundetiltak vil kunne være relevante ved gjennomføring av undersøkelser. Ved tvil om det er grunn til mistanke, kan kunden underlegges en tettere oppfølging for å se om mistanken avkrefte.

I visse tilfeller kan det være naturlig å stille spørsmål til kunden. På bakgrunn av avsløringsforbudet i hvitvaskingsloven § 28, må det utvises varsomhet når kunden kontaktes. Spørsmålene kan knyttes opp mot at man gjennomfører lovpålagte kundetiltak eller løpende oppfølging, uten å avsløre at man gjennomfører undersøkelser om mistenkelige forhold. Rapporteringspliktige skal avstå fra å gjennomføre undersøkelser dersom det leder til at kunden på denne måten blir kjent med at det foretas slike.

Undersøkelsene skal være risikobaserte. Dette innebærer at indikasjoner relatert til høyrisikoforhold bør undersøkes før lavrisikoforhold.

Formålet med undersøkelsene er å avkrefte mistanken, og rapportere det mistenkkelige forholdet dersom mistanken ikke avkreftes.

Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) har utarbeider lister over indikatorer på mistenkkelige forhold. Medlemmer av Finans Norge kan henvende seg til organisasjonen for å få tilgang til listene. Andre rapporteringspliktige kan kontakte Økokrims enhet for finansiell etterretning på e-post: efe.okokrim@politiet.no.

EU og FATF utarbeider jevnlig ulike rapporter om metoder og trender som gir nyttig input i forhold til mistenkkelige forhold. De rapporteringspliktige forventes å være kjent med relevante rapporter for sitt område.

6.2 Rapporteringsplikt

Rapporteringsplikten inntreffer dersom undersøkelser av et eller flere mistenkkelige forhold ikke blir avkreftet. Mistankegrunnlaget er lavt, og det kreves ikke sannsynlighetsovervekt for at det foreligger noe mistenkkelig før rapporteringsplikten inntreffer.

Hvitvaskingsansvarlig er ansvarlig for å oversende opplysninger som nevnt i hvitvaskingsloven § 26 til Økokrim, jf. hvitvaskingsforskriften § 5-1. Hvitvaskingsansvarlig kan delegere utførelsen av rapporteringen til en eller flere bestemte ansatte hos den rapporteringspliktige. Rapporteringsplikten kan ikke utkontrakteres.

Rapporteringsplikten og opplysningsplikten gjelder også personlig for styremedlemmer, ledere, ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av den rapporteringspliktige, jf. hvitvaskingsloven § 26. Personlig rapporteringsplikt innebærer ikke at alle enkeltpersoner hos den rapporteringspliktige må settes i stand til å vurdere alle mistenkkelige forhold. Den personlige rapporteringsplikten inntreffer der den enkelte blir gjort kjent med et mistenkkelig forhold, men som ikke rapporteres av den rapporteringspliktige virksomheten. Eksempelvis vil den personlige rapporteringsplikten inntreffe der det foreligger uenighet om et mistenkkelig forhold skal rapporteres eller ikke, og uenigheten ikke er rimelig forankret i mistankegrunnlaget. Dersom den ansatte instrueres til å ikke rapportere vil det likevel foreligge en personlig plikt til dette. Den ansatte, ledere og andre bør i slike tilfeller også rapportere til høyere nivåer i den rapporteringspliktige slik at en overordnet kan treffe en beslutning. Den personlige rapporteringsplikten kan også inntreffe for ledere og styremedlemmer som ikke får seg forelagt konkrete enkeltsaker vedrørende mistenkkelige forhold, men som er kjent med, eller burde vært kjent med, at den rapporteringspliktige er utsatt for mistenkkelige forhold som ikke er rapportert.

Rapportering til Økokrim skal inneholde utfyllende opplysninger om grunnlaget for mistanken, om undersøkelsene og transaksjonene i tillegg til personalia og kundeforhold for den eller de som det rapporteres på. Kopi av dokumentasjon for den mistenkkelige transaksjonen vedlegges. Økokrim har publisert [tips for bedre rapportering](#).

Formålet med rapporteringsplikten er å gjøre det enklere å avdekke profittmotivert kriminalitet og å hindre at finansforetak og andre rapporteringspliktige misbrukes i tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering.

6.2.1 Plikt til å gi Økokrim ytterligere opplysninger på forespørsel

Den rapporteringspliktige skal gi Økokrim andre nødvendige opplysninger på forespørsel, uavhengig av om vedkommende har rapportert det aktuelle forholdet på forhånd, jf. hvitvaskingsloven § 26 første ledd andre punktum. Opplysningene Økokrim ber om må være «nødvendige». Dette innebærer at de må ha tilknytning til konkret informasjon om hvitvasking eller terrorfinansiering som Økokrim sitter på. Det er Økokrim som vurderer nødvendigheten, og det skal dermed ikke foretas noen selvstendig vurdering hos rapporteringspliktige ved slike forespørsler.

6.2.2 Ansvarsfrihet

Oversendelse av opplysninger til Økokrim i god tro medfører ikke brudd på taushetsplikt og gir ikke grunnlag for erstatningsansvar eller straffansvar, med mindre det foreligger grov uaktsomhet, jf. § 26 fjerde ledd. Dette gjelder både taushetsplikt som følger av kontrakt, lov og administrative bestemmelser. Bestemmelsen skal forhindre at den rapporteringspliktige avstår fra å rapportere når det er tvil om en rapportering vil krenke taushetsplikten. Den innebærer at det blant annet er ansvarsfrihet når følgende uriktige vurderinger ligger til grunn for en rapportering:

- Uriktige vurderinger av grunnlaget for mistanke eller en uriktig tolking av hva som ligger i kravet til mistanke.
- Uriktig vurdering av at det foreligger straffbar hvitvasking eller terrorfinansiering, eller en feiltolking av disse straffebudene.
- Man har feilaktig vurdert at hvitvaskingsloven kommer til anvendelse.

Kravet til «god tro» innebærer at man kan stilles til ansvar dersom man vet at rapporteringen til Økokrim er uriktig. Det samme gjelder dersom man opptrer grovt uaktsomt. Det er en høy terskel, og ansvarsfriheten rekker langt. Ansvarsfriheten gjelder alle opplysninger oversendt Økokrim i medhold av både rapporteringsplikten og plikten til å gi tilleggsopplysninger og nødvendige opplysninger.

6.3 Avsløringsforbudet

6.3.1 Avsløringsforbudets innhold

Det følger av hvitvaskingsloven § 28 første ledd at rapporteringspliktige, herunder styremedlemmer, ledere, ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av rapporteringspliktige, har taushetsplikt overfor kunden og tredjepersoner om følgende:

- At det foretas undersøkelser etter hvitvaskingsregelverket.
- At det er gitt opplysninger til Økokrim.
- At det er iverksatt etterforskning.

Avsløringsforbudet omfatter også det å gi informasjon om at man vurderer å igangsette

undersøkelser, for eksempel der den rapporteringspliktige fortsatt ikke har konkludert på om undersøkelser skal igangsettes.

Avsløringsforbudet vil ikke bare omfatte det å gi konkrete opplysninger om at det foretas undersøkelser, rapportering eller etterforskning, men også det å gi kunden eller tredjeperson slik informasjon at de vil eller må forstå at så er tilfelle.

Avsløringsforbudet er ikke tidsbegrenset. Det gjelder følgelig også etter at det aktuelle kundeforholdet er avsluttet, og tilsvarende også etter at den ansatte har sluttet hos den rapporteringspliktige.

Dersom en rapporteringspliktig mottar informasjon om undersøkelser, rapportering eller etterforskning fra en annen rapporteringspliktig, vil dette være informasjon omfattet av avsløringsforbudet.

6.3.2 Avsløringsforbudets formål

Avsløringsforbudet har flere formål:

- Forhindre at uvedkommende, herunder kunden, får informasjon som kan vanskeliggjøre en eventuell strafforfølgelse.
- Ivareta den mistenktes personvern, der dette innebærer fysiske personer.
- Bidra til at den som igangsetter undersøkelser og eventuelt rapporterer, ikke blir utsatt for represalier, jf. hvitvaskingsloven § 37.

6.3.3 Hvem er underlagt avsløringsforbudet?

«Kunder» omfatter samtlige som gjennomfører transaksjoner ved hjelp av den rapporteringspliktige, uavhengig av om den rapporteringspliktige har etablert et kundeforhold med vedkommende eller ikke. Det inkluderer også kunder som avvises uten at det blir etablert et kundeforhold.

«Tredjepersoner» omfatter i utgangspunktet alle andre personer enn kunden, herunder også ansatte hos den rapporteringspliktige som ikke har behov for slik informasjon. Ansatte som jobber med kunden eller som på annet grunnlag har tjenstlig behov for informasjonen, vil ikke være å anse som «tredjeperson». Disse omfattes dermed ikke av avsløringsforbudet. Siden informasjon fra undersøkelser kan ha betydning for den videre håndteringen av kundeforholdet, er det viktig at informasjonen distribueres til de med tjenstlig behov og at den forvaltes og brukes i den rapporteringspliktige virksomheten. Den kan blant annet ha betydning for vurderingen av om det er nødvendig med forsterket oppfølging av kundeforholdet og hvilke forsterkede tiltak som er egnete samt om vilkårene for avvikling er til stede.

6.3.4 Unntak fra avsløringsforbudet

Hvitvaskingsloven § 28 andre ledd følgende angir flere unntak fra avsløringsforbudet. Unntak fra avsløringsforbudet medfører ikke nødvendigvis hjemmel til å utveksle opplysninger på tvers av eventuelle regler om taushetsplikt og behandling av personopplysninger. De rapporteringspliktige må vurdere dette i hvert konkrete tilfelle.

De rapporteringspliktige må vurdere taushetsplikter angitt i den konkrete sektorlovgivningen. For foretak som er underlagt finansforetaksloven vil eksempelvis § 16-2 tredje ledd bokstav a) kunne være en relevant hjemmel for deling av opplysninger om forhold tilknyttet

hvitvasking og terrorfinansiering. Hvitvaskingsloven gir også hjemmel for behandling av personopplysninger. De rapporteringspliktige må likevel påse at det ikke er særlig taushetsplikt tilknyttet det konkrete tilfellet som tilsier en begrenset deling eller at den rapporteringspliktige må avstå fra deling.

Den rapporteringspliktige som mottar opplysninger om undersøkelser fra andre rapporteringspliktige, kan benytte denne informasjonen ved gjennomføring av egne kundetiltak, løpende oppfølging og som grunnlag for egne undersøkelser og rapportering. De kan imidlertid ikke legge informasjonen til grunn som kundetiltak etter hvitvaskingsloven §§ 22 eller 23.

6.3.5 Meddelelse til påtalemyndigheten og tilsynsmyndigheten

Det er gjort unntak fra avsløringsforbudet for meddelelse av opplysninger til påtalemyndigheten og den myndighet som fører tilsyn med den rapporteringspliktiges etterlevelse av regelverket. Det er ikke snakk om en generell informasjonsplikt, men oversendelse av opplysninger på grunnlag av en anmodning. Slik oversendelse til påtalemyndigheten følger straffeprosessuelle regler. Oversendelse av opplysninger til Finanstilsynet er hjemlet i Finanstilsynsloven.

6.3.6 Konsernforhold

Avsløringsforbudet gjelder ikke mellom følgende rapporteringspliktige som er del av samme konsern og etablert i EØS: bank, kredittforetak, finansieringsforetak, e-pengeforetak, betalingsforetak og andre som har rett til å yte betalingstjenester, verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forsikringsforetak, foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling, forvalter av alternative investeringsfond og låneformidlingsforetak.

Tilsvarende gjelder for filialer og majoritetseide datterselskaper i tredjeland som driver virksomhet som angitt i avsnittet ovenfor. Det er en forutsetning at filialen eller datterselskapet overholder den rapporteringspliktiges rutiner.

Hvilke opplysninger som kan utveksles mellom de angitte konsernselskapene og forutsetningene for utveksling, er nærmere regulert i hvitvaskingsloven § 31 og hvitvaskingsforskriften § 6-5.

6.3.7 Unntak for banker, kreditt-, finansierings- og forsikringsforetak

Norske banker, kreditt-, finansierings- og forsikringsforetak kan uten hinder av taushetsplikten utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i nærmere undersøkelser etter hvitvaskingsloven § 25, jf. § 31 tredje ledd.

Det er et vilkår at både kundeopplysningene som deles er nødvendige og at delingen av dem er nødvendige som ledd i undersøkelser. Hva som anses nødvendig må vurderes og dokumenteres i det enkelte tilfellet.

6.3.8 Unntak for rapporteringspliktige vedrørende felles kunde mv.

Hvitvaskingsloven § 28 sjette ledd gir unntak fra avsløringsforbudet for utveksling av opplysninger mellom visse rapporteringspliktige angående en felles kunde i en transaksjon hvor de aktuelle rapporteringspliktige er involvert. Forutsetningen er at de som utveksler

opplysningene tilhører samme profesjonskategori og er pålagt forpliktelser med hensyn til taushetsplikt og vern av personopplysninger.

Hvitvaskingsloven § 28 sjette ledd angir at unntaket gjelder for utveksling av opplysninger mellom rapporteringspliktige som nevnt i tredje ledd og femte ledd. Hvilke rapporteringspliktige som er omfattet, er angitt under omtale av profesjonskategori nedenfor.

Vilkår om felles kunde

Unntaket fra avsløringsforbudet gjelder opplysninger om en *felles kunde*. Unntaket omfatter både opplysninger relatert til eksisterende kunder og kundeforhold som er avvirket. Opplysninger om kunder som er avvist uten at det ble etablert et kundeforhold vil være omfattet dersom det er gjennomført undersøkelser, jf. hvitvaskingsloven § 21.

I korrespondentrelasjoner vil en transaksjon potensielt gå gjennom to eller flere institusjoner, mens avsender gjerne kun har etablert kundeforhold med avsenderinstitusjonen. Finanstilsynet legger til grunn at vedkommende i denne sammenheng er å anse som *felles kunde* av samtlige institusjoner som bidrar til å få utført transaksjonen.

Vilkår om transaksjon hvor de aktuelle rapporteringspliktige er involvert

Opplysningene må angå en felles kunde i en transaksjon hvor både avgivende og mottakende institusjon er involvert. Begrepet transaksjon skal forstås vidt, jf. definisjon i hvitvaskingsloven § 2 d).

Bestemmelsen gir ikke unntak fra avsløringsforbudet for opplysninger om kunder uten at det er snakk om en transaksjon. Det er imidlertid ikke et krav at transaksjonen er eller blir gjennomført. Bestemmelsen gjelder også i en undersøkelsesfase før transaksjonen eventuelt gjennomføres.

Vilkår om samme profesjonskategori

Den som avgir og den som mottar informasjonen må tilhøre samme profesjonskategori. Hvorvidt dette er tilfelle, må vurderes konkret i det enkelte tilfellet *før* informasjonen utveksles.

Finanstilsynet anser følgende rapporteringspliktige å være i samme profesjonskategori:

Kategori 1: Banker, kredittforetak og finansieringsforetak, betalingsforetak og andre som har rett til å yte betalingstjenester.

Kategori 2: E-pengeforetak

Kategori 3: Foretak som driver valutavirksomhet og betalingsforetak og andre som har rett til å yte betalingstjenester.

Kategori 4: Verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, verdipapirsentral i tilfeller der verdipapirsentralen ikke benytter ekstern kontofører som er rapporteringspliktig. For kontohavere og utstedere som har ekstern kontofører som er rapporteringspliktig, er det kontoføreren som er rapporteringspliktig, samt forvalter av alternative investeringsfond.

Kategori 5: Forsikringsforetak og foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling.

Kategori 6: Foretak som driver depotvirksomhet.

Kategori 7: Låneformidlerforetak

Kategori 8: Statsautoriserte og registrerte revisorer og regnskapsførere, godkjente revisjonsselskaper og revisorer som er ansvarlig for revisjon av regnskap for kommune, fylkeskommune eller kommunalt eller fylkeskommunalt foretak.

Kategori 9: Eiendomsmeglere, eiendomsmeglingsforetak og advokater som yter eiendomsmeglingstjenester.

Kategori 10: Vekslings- og oppbevaringstjenester av virtuell valuta

Det samme gjelder for rapporteringspliktige utenfor EØS, forutsatt at de er underlagt tilsvarende krav som fastsatt i fjerde hvitvaskingsdirektiv. Det må vurderes konkret hvilke tredjeland som antas å ha tilsvarende hvitvaskingsregelverk. Her kan FATFs og FATF Style Regional Bodies (FSRBS) evalueringer av land være til hjelp. Hvitvaskingsforskriften § 4-10 angir land som klart ikke har tilsvarende regelverk. Denne listen kan ikke anses uttømmende, jf. hvitvaskingsforskriften § 4-9 bokstav c.

Vilkår om forpliktelser med hensyn til taushetsplikt og vern av personopplysninger: Det er en forutsetning at den man utveksler opplysninger med, er underlagt forpliktelser med hensyn til taushetsplikt og vern av personopplysninger. Loven krever ikke at institusjonen skal være underlagt *tilsvarende* regler som etter norsk rett på dette området, det er tilstrekkelig at de er underlagt slike regler.

6.4 Gjennomføring av mistenkelige transaksjoner

6.4.1 Stans av mistenkelig transaksjon – underretning til Økokrim

Dersom det er mistanke i tilknytning til en transaksjon, er hovedregelen at transaksjonen ikke skal gjennomføres før Økokrim er underrettet, jf. hvitvaskingsloven § 27. Slik mistanke kan for eksempel oppstå i løpet av den rapporteringspliktige sin dialog med kunden om en forestående transaksjon. Den kan eksempelvis knytte seg til at kunden, som lånsøker, gir uttrykk for at lånet skal betjenes med leieinntekter som urettmessig unndras fra beskatning. Et annet eksempel kan være at en kunde gjennomfører en ekstraordinær betaling til utlandet uten nærmere redegjørelse.

Den rapporteringspliktige må i slike tilfeller foreta nærmere undersøkelser *før* transaksjonen gjennomføres. Hvis mistanken ikke avkreftes, må Økokrim underrettes *før* transaksjonen gjennomføres.

Økokrim kan i særlige tilfeller forby gjennomføring av en transaksjon. Underretningen vil gi Økokrim anledning til å igangsette eventuell verdisikring og etterforskning på et tidligere stadium, og det vil øke mulighetene for å sikre beløpet for senere inndragning.

6.4.2 Gjennomføring av mistenkelig transaksjon før melding til Økokrim

Hvitvaskingsloven § 27 andre ledd åpner opp for at en mistenkelig transaksjon kan gjennomføres før Økokrim er underrettet i to tilfeller:

Det første vilkåret er der det er «umulig å stanse en transaksjon». Terskelen for ‘umulig’ er høy. Det er ikke nødvendigvis umulig å stoppe transaksjoner som forventes å skje raskt, inntil Økokrim er informert. Reglene om stans av mistenkelige transaksjoner går foran generelle regler om eksempelvis overføringstid for betalinger. Fristene om overføringstid for betalingstransaksjoner i finansavtaleloven § 26c innebærer for eksempel ikke at det er umulig å varsle Økokrim før en transaksjon gjennomføres.

Umulighetskriteriet kan særlig være praktisk i tilfeller der mistanken først oppstår etter at transaksjonen allerede er gjennomført, eksempelvis i etterkant av at transaksjonen eller et mønster av transaksjoner har utløst en alarm i overvåkingssystemet.

Mulighetene til å stanse transaksjoner før de gjennomføres vil variere med transaksjonsmetoden og hva slags mistenkelige forhold det er tale om. Dersom transaksjonen gjennomføres ved at det er kontakt mellom den rapporteringspliktige og kunden, vil den rapporteringspliktige manuelt kunne fange opp mistenkelige forhold. For å kunne fange opp transaksjoner i realtid når de er fullstendig elektroniske, må de rapporteringspliktige benytte andre metoder.

For transaksjoner som normalt gjennomføres elektronisk og umiddelbart, eller etter få timer, vil det i mange tilfeller være svært vanskelig å undersøke mistenkelige forhold i realtid. Den rapporteringspliktige må ha risikobaserte rutiner for hvilke typer transaksjoner som kan gjennomføres etter § 27 annet ledd, også for innenlandstransaksjoner. For eksempel vil risikofaktorer eller kombinasjoner av risikofaktorer som indikerer utenlandstransaksjoner med høy risiko, være av en type som må undersøkes i realtid, slik at det er praktisk mulig å rapportere transaksjonen før den gjennomføres, dersom den viser seg å indikere hvitvasking eller terrorfinansiering.

Det andre vilkåret for gjennomføring av en mistenkelig transaksjon før Økokrim er underrettet, er dersom unnlattelse av å gjennomføre transaksjonen kan vanskeliggjøre Økokrims undersøkelser av person som kan dra fordel av en mistenkelig transaksjon. Bakgrunnen er at en forsinket gjennomføring av en transaksjon gjerne vil vekke mistanke hos kunden hvis ikke den rapporteringspliktige gir vedkommende en troverdig forklaring. Dersom kunden får mistanke om at han/hun har Økokrims oppmerksomhet, vil han/hun kunne handle på en slik måte at en eventuell etterforskning kan bli vanskeliggjort.

Unntakene kan også komme til anvendelse der den rapporteringspliktige har underrettet Økokrim, men situasjonen utvikler seg som nevnt mens den rapporteringspliktige venter på tilbakemelding fra Økokrim.

Den rapporteringspliktige må ha rutiner for hvilke tilfeller av mistenkelige transaksjoner som kan gjennomføres før det rapporteres til Økokrim. Vurderingen som ligger til grunn for beslutningen om å gjennomføre den mistenkelige transaksjonen bør dokumenteres.

6.4.3 Etterfølgende melding til Økokrim

Dersom et av unntakene i § 27 andre ledd kommer til anvendelse, skal Økokrim varsles *umiddelbart* etter at den mistenkelige transaksjonen er gjennomført. Som hovedregel skal

undersøkelser og rapportering til Økokrim gjennomføres før den mistenkelige transaksjonen gjennomføres.

Som hovedregel skal det ikke være restanser på undersøkelser av mistenkelige forhold. Undersøkelser skal igangsettes uten ugrunnet opphold, som i praksis betyr umiddelbart eller den påfølgende dagen. Det kan imidlertid være behov for mer omfattende undersøkelser i enkelte saker. Selv om undersøkelsene er igangsatt uten ugrunnet opphold kan gjennomføringen av undersøkelsene ta noe tid. I slike tilfeller skal Økokrim varsles umiddelbart etter rapporteringspliktige har konkludert med at mistanken ikke kan avkreftes.

Rapporteringspliktige må dokumentere årsaken til at undersøkelser ikke er påbegynt eller varslingen skjedd umiddelbart. Manglende kapasitet i behandlingen av alarmer vil ikke være å anse som lovlig grunn til å fravike lovens krav.

Der den rapporteringspliktige har underrettet Økokrim før gjennomføring av transaksjon, men situasjonen utvikler seg som nevnt ovenfor mens den rapporteringspliktige venter på tilbakemelding fra Økokrim, skal Økokrim underrettes uten unødig opphold.

7 Krav til systemer som muliggjør raske og fullstendige svar til myndigheter

Rapporteringspliktige skal ha systemer som muliggjør raske og fullstendige svar på forespørsler fra offentlige myndigheter, om vedkommende har eller i løpet av de siste fem år har hatt kundeforhold til konkrete personer og om kundeforholdets art. Dette inkluderer personer som har vært reelle rettighetshavere. Dette stiller særlige krav til lagringsmåten for opplysninger og dokumenter. Systemet trenger ikke gi alle opplysninger om kundeforholdet, det er tilstrekkelig at det gjør det mulig å finne raskt frem til opplysninger om kundens identitet og type kundeforhold.

Hvor raskt den rapporteringspliktige må besvare henvendelsen fra myndighetene vil bero på omfanget av forespørselen. Formatet på oversendelsen til det offentlig må være i et alminnelig lesbart format.

Forespørsler fra Økokrim er regulert i hvitvaskingsloven § 26 første ledd andre punktum. Forespørsler etter § 26 skal etterkommes. Rapporteringspliktige kan legge til grunn at Økokrim har det nødvendige hjemmelsgrunnlag for å etterspørre opplysningene. Forespørsler fra tilsynsmyndighetene er regulert i finansstilsynsloven § 3. Andre offentlige myndigheter som etterspør opplysninger som nevnt, må angi hjemmel for forespørselen. Slike forespørsler og svar på forespørsler må sendes på betryggende måte.

8 Bruk av tredjeparter

Foretak kan benytte tredjeparter i utførelse av plikter etter hvitvaskingsloven. Dette kan gjøres ved innkjøp eller innleie av systemer, å bygge på enkelte kundetiltak utført av andre eller å

utkontraktere oppgaver. Hvitvaskingsloven regulerer hvilke tiltak som kan utføres av hvem og krav til foretakene i hvordan ansvar og oppfølging skal foretas.

Det er hovedsakelig tre måter å benytte tredjeparter på:

- 1) Innkjøp eller innleie av systemer som støtteverktøy
- 2) Å bygge på kundetiltak utført av tredjeparter
- 3) Utkontraktere kundetiltak eller oppgaver

8.1 Støtteverktøy

Banker, kredittforetak og finansieringsforetak har en forpliktelse til å ha elektroniske overvåkingssystemer for å avdekke forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering. I tillegg velger mange foretak å kjøpe inn tjenester som eksempelvis oppslagslister over hvem som er politisk eksponerte personer, reelle rettighetshavere eller hvem som er oppført på sanksjonslister.

Selv om rapporteringspliktige benytter seg av systemer som støtteverktøy er foretakene likevel ansvarlige for at systemene er egnet til å ivareta pliktene etter regelverket.

Systemene må være tilpasset virksomhetens art og omfang. Generiske verktøy uten mulighet for tilpasninger er lite egnet for å oppfylle regelverket. Foretakene må også kjenne til hvilke svakheter systemet har, slik at den rapporteringspliktige har en oversikt over hvilke undersøkelser og vurderinger som må gjøres i tillegg. De rapporteringspliktige skal ikke la automatiserte beslutninger gå på bekostning av manuelle kontroller der det er nødvendig, blant annet ved oppfølgingen av høyrisikokunder med behov for forsterkede kundetiltak.

Innkjøp av systemer som støtteverktøy må i enkelte sammenhenger anses å være utkontraktering av kundetiltak etter hvitvaskingsloven § 23. Et viktig moment er om systemet kun gir generisk data som grunnlag for en vurdering, eller om vurderingene også foretas i systemet. Et system som eksempelvis innhenter legitimasjonsdata, PEP-screening og oversikt over hvem som er reelle rettighetshavere, vil ikke anses som en utkontraktering. Dersom systemet også foretar en risikoscoreing av kunden, vil det imidlertid anses som utkontraktering.

Foretaket må ha rutiner for bruk av systemet.

8.2 Kundetiltak utført av tredjepart

8.2.1 Generelt

Hvitvaskingsloven åpner for at rapporteringspliktige kan legge til grunn *enkelte* kundetiltak utført av *enkelte* tredjeparter. Kundetiltakene som kan bygges på følger av hvitvaskingsloven § 12 første til tredje ledd og femte ledd, § 13 første til tredje ledd og femte ledd og § 14. Disse knytter seg primært til identifisering og bekreftelse av identiteten til fysiske og juridiske personer, samt identifisering av reelle rettighetshavere. Selv om loven åpner opp for at opplysninger om kundeforholdets formål kan legges til grunn, mener Finanstilsynet at rapporteringspliktige i de fleste tilfeller selv må innhente denne type opplysninger, da

formålet ikke nødvendigvis vil være det samme hos den rapporteringspliktige som hos tredjeparten.

Risikoklassifisering av kunden må den rapporteringspliktige utføre selv. Det kan bety at virksomheten må innhente ytterligere informasjon dersom det er nødvendig for å risikoklassifisere kunden. Videre må virksomheten selv innhente ytterligere opplysninger for å oppfylle kravet om forsterkede kundetiltak, der dette er aktuelt. Når en kunde utgjør høyere risiko, må den rapporteringspliktige selv innhente opplysninger som supplerer opplysningene som er innhentet fra tredjepart, eller utkontraktere disse oppgavene etter hvitvaskingsloven § 23.

Hvitvaskingsloven § 22 angir hvilke rapporteringspliktiges kundetiltak det er anledning til å bygge på. Det er ikke et krav at tredjeparten er samme type rapporteringspliktig som foretaket som skal bygge på informasjonen. Det avgjørende er at tredjeparten som henviser kunden videre til den rapporteringspliktige selv, overholder hvitvaskingsloven.

Den rapporteringspliktige skal umiddelbart innhente opplysningene fra tredjeparten som den rapporteringspliktige skal bygge på. Det er ikke tilstrekkelig med en gjengivelse av de innhentede opplysningene. Den rapporteringspliktige må få kopier av originaldokumenter og vurderinger som tredjeparten har foretatt. Den rapporteringspliktige må ha mottatt disse for å kunne gjøre en tilstrekkelig risikoklassifisering.

Det skal foreligge en skriftlig avtale mellom den rapporteringspliktige tredjeparten og den rapporteringspliktige som mottar opplysningene. Avtalen må minimum sikre at tredjeparten overholder kravene i hvitvaskingsloven, sikre krav til utlevering av dokumentasjonen, herunder om tidspunkt for utlevering og kvaliteten av den, samt at kunden informeres.

Dokumentasjonen må registreres og lagres i henhold til hvitvaskingsloven § 30.

Den rapporteringspliktige må ha en risikobasert tilnærming til den innhentede dokumentasjonen. Dersom det er forhold ved dokumentasjonen som tilsier at den er utilstrekkelig, feilaktig eller annet, må den rapporteringspliktige foreta egne kundetiltak. At den rapporteringspliktige bygger på kundetiltak utført av tredjepart, fritar ikke den rapporteringsansvarlige fra ansvar etter loven.

8.2.2 Kundetiltak utført av utenlandske tredjeparter

Dersom den rapporteringspliktige er et foretak fra en annen stat, må foretaket være underlagt regler om kundetiltak, oppbevaring og tilsyn som svarer til hvitvaskingsloven. Det er ikke anledning til å bygge på kundetiltak utført av tredjeparter i høyrisikoland, jf. hvitvaskingsforskriften § 4-10. En helhetlig vurdering av den geografiske risikoen tilknyttet tredjeparten kan også tilsi at den rapporteringspliktige ikke bør bygge på kundetiltakene utført fra en gitt tredjepart.

8.2.3 Tredjepartskontroll i konsern

Rapporteringspliktige som er del av konsern kan, etter godkjenning fra Finanstilsynet, legge til grunn kundetiltak utført av andre rapporteringspliktige i konsernet. Bestemmelsen gjelder bare for konsern hvor det føres tilsyn på konsernnivå. Et vilkår for godkjenning er at konsernet anvender felles retningslinjer og rutiner for kundetiltak, lagring og registrering av opplysninger og dokumenter og andre tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering i samsvar

med bestemmelser i, eller i medhold av, hvitvaskingsloven. Finanstilsynet foretar en individuell vurdering av om godkjenning skal gis.

Kundetiltakene som kan bygges på følger av hvitvaskingsloven § 12 første til tredje ledd og femte ledd, § 13 første til tredje ledd og femte ledd og § 14. Disse knytter seg primært til identifisering og bekreftelse av identiteten til fysiske og juridiske personer, samt identifisering av reelle rettighetshavere. Selv om loven åpner opp for at opplysninger om kundeforholdets formål kan legges til grunn, mener Finanstilsynet at rapporteringspliktige i de fleste tilfeller selv må innhente denne type opplysninger, da formålet ikke nødvendigvis vil være det samme hos den rapporteringspliktige som hos tredjepart.

Risikoklassifisering av kunden må den rapporteringspliktige utføre selv, som kan bety at virksomheten må innhente ytterligere informasjon for å ha tilstrekkelige opplysninger for å risikoklassifisere kunden. Virksomheten kan heller ikke få bistand til å innhente ytterligere opplysninger for å oppfylle kravet om forsterkede kundetiltak. Når en kunde utgjør høyere risiko, må den rapporteringspliktige selv innhente opplysninger som supplerer opplysningene som er innhentet fra tredjepart.

Rapporteringspliktige i konsern er ikke underlagt kravet om dokumentasjonsinnhenting og skriftlig avtale, men det forutsetter at den rapporteringspliktige sikrer seg tilgang til slik informasjon. Rapporteringspliktige vil også kunne bygge på kundetiltak fra andre rapporteringspliktige konsernselskaper etablert i høyrisikoland.

Rapporteringspliktige må sikre muligheten til å fremskaffe dokumentasjonen på forespørsel av offentlige myndigheter.

8.3 Utkontraktering

Rapporteringspliktige har anledning til å utkontraktere kundetiltak til eksterne tjenesteleverandører.

8.3.1 Hva kan utkontraktes?

Etter hvitvaskingsloven § 23 kan kundetiltak utkontraktes. Kundetiltakene følger av lovens kapittel 4. Etter Finanstilsynets oppfatning kan også plikter som er nært tilknyttet kundetiltakene utkontraktes. Dette gjelder løpende oppfølging, transaksjonsovervåking og lagring av dokumentasjon.

Det uttales spesifikt i forarbeidene til hvitvaskingsloven at etterlevelsesansvarlig etter § 35 kan utkontraktes. Finanstilsynet mener med bakgrunn i dette at også internrevisjonsrollen etter samme bestemmelse kan utkontraktes.

Rollen som hvitvaskingsansvarlig kan ikke utkontraktes, herunder ansvaret som følger med denne rollen, eksempelvis rapportering til Økokrim.

8.3.2 Hvem kan det utkontraktes til?

Det er ikke begrensninger i hva slags type tjenesteleverandør man kan utkontraktere til. Dersom den rapporteringspliktige og tjenesteleverandøren oppfylder vilkårene i loven, anses

tjenesteleverandøren å være "del av den rapporteringspliktige" etter hvitvaskingsloven § 23. Det er ikke krav om at tjenesteleverandøren selv er rapporteringspliktig.

Det er ikke anledning til å utkontraktere kundetiltak til tredjeparter i høyrisikoland, jf. hvitvaskingsforskriften § 4-10. En helhetlig vurdering av den geografiske risikoen tilknyttet tredjeparten kan også tilsi at den rapporteringspliktige ikke bør utkontraktere til tjenesteleverandør fra dette landet. Bruk av tjenesteleverandør fra et risikoeksponert område vil kreve strengere kontrolltiltak fra den rapporteringspliktige.

8.3.3 Kontroll av leverandøren

Den rapporteringspliktige skal både kontrollere tjenesteleverandøren før avtaleinngåelse, samt foreta løpende kontroll av utkontraktert virksomhet.

Ved oppdragsinngåelse skal den rapporteringspliktige påse at tjenesteleverandøren har tilstrekkelig evne og kapasitet til å påta seg oppdraget. Dette betyr blant annet at tjenesteleverandøren skal ha relevant og faglig kjennskap til norske regelverk, samt annet relevant regelverk, for å utføre oppgaven.

Den rapporteringspliktige må også føre jevnlige og tilstrekkelig inngående kontroller av at tjenesteleverandøren utfører oppgaven i henhold til hvitvaskingsloven, samt den rapporteringspliktiges rutiner. Det skal også foretas en vurdering av om utkontrakteringsavtalen er forsvarlig å opprettholde.

Den rapporteringspliktige må derfor ha tilstrekkelig med kompetente ressurser for å følge opp de utkontrakterte oppgavene. I avtalen må den rapporteringspliktige sikre muligheten for gjennomføring av tilsyn. Den rapporteringspliktige må også sikre seg mulighet til å si opp avtalen dersom de ikke lenger anser det forsvarlig at tjenesteleverandøren utfører de utkontrakterte oppgavene. Der utkontrakteringen dreier seg om noe annet enn utkontraktering av lagringsplikten, må den rapporteringspliktige også påse tilgang og overføring av data om de utkontrakterte oppgavene til å oppfylle hvitvaskingslovens bestemmelser om dette.

8.3.4 Ansvar ved utkontraktering

Utkontrakteringen kan aldri omfatte den rapporteringspliktiges ansvar etter hvitvaskingsloven. Utkontraktering har en påvirkning på virksomhetens risiko og kan ha betydning for risikoprofilen til et foretak. Eksempelvis vil utkontraktering til tredjeland kunne ha en slik påvirkning på risikoprofilen.

9 Behandling av opplysninger

9.1 Informasjonsdeling

De fleste rapporteringspliktige er underlagt sektorspesifikke bestemmelser om taushetsplikt etter annet regelverk. I tillegg vil alle rapporteringspliktige være underlagt personvernregelverket for behandlingen av personopplysninger. Hvitvaskingsloven § 31 og hvitvaskingsforskriften § 6-5 oppstiller hjemler for når det likevel vil være tillatt å dele

opplysninger når formålet er å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. Hvitvaskingsloven har også hjemler for informasjonsdeling som unntak til avsløringsforbudet i § 28.

9.1.1 Rett til utveksling innen samme juridiske enhet

Hvitvaskingsloven gir ikke spesifikke hjemler for deling av informasjon innad i en juridisk enhet, slik at det i prinsippet ikke er begrensninger i muligheten til å dele informasjon om kundetiltak mv. Avsløringsforbudet i hvitvaskingsloven § 28 tilsier imidlertid at det gjelder et "need to know"-prinsipp også innad i en juridisk enhet. Finanstilsynets oppfatning er at foretaket bør dele all relevant informasjon med ansatte i foretaket som håndterer den aktuelle kunden. Det vil eksempelvis være relevant å dele opplysninger om undersøkelse og rapportering av en personkunde med ansatte i bedriftsmarkedet, dersom denne kunden også er reell rettighetshaver i en bedriftskunde, og omvendt.

En filial er ikke et eget rettssubjekt og det betyr at opplysninger som nevnt over kan utveksles mellom en norsk filial av utenlandsk foretak, der foretaket er underlagt tilsvarende regler. Adgangen til å utveksle fra utenlandsk filial til norsk foretak eller omvendt kan være begrenset av lokale regler for adgang til deling av informasjon. Filialen har likevel et selvstendig ansvar for å følge hvitvaskingsloven, jf. hvitvaskingsloven § 3.

9.1.2 Utveksling av opplysninger i konsern

Hvitvaskingsloven § 31 første ledd og hvitvaskingsforskriften § 6-5 klargjør retten til å utveksle kundeopplysninger mellom angitte selskaper i konsern.

9.1.2.1 Vilkår for utveksling av opplysninger i konsern

Enkelte rapporteringspliktige som er del av samme konsern og etablert i EØS, kan utveksle opplysninger og dokumenter som er innhentet eller utarbeidet etter hvitvaskingsregelverket, jf. hvitvaskingsloven § 31 første ledd og hvitvaskingsforskriften § 6-5. Dette gjelder banker, kredittforetak, finansieringsforetak, e-pengeforetak, betalingsforetak og andre som har rett til å yte betalingstjenester, verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forsikringsforetak, foretak som driver forsikringsformidling som ikke er gjenforsikringsmegling, foretak som driver depotvirksomhet, forvalter av alternative investeringsfond og låneformidlingsforetak.

Forutsetningen er at det gjøres som ledd i tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering samt at informasjonen gjelder:

- a) felles kunde, eller
- b) kunder som har særlig tilknytning til hverandre, for eksempel tilknytninger som indikerer felles reell rettighetshaver, eller andre forhold som kan tilsi at en transaksjon eller aktivitet gjennomføres på vegne av samme person.

Med «kunde» menes nye kunder, eksisterende kunder eller tidligere kunder som har blitt avvist eller hvis kundeforhold har blitt avvirket.

Etter Finanstilsynets oppfatning vil eksempelvis felles styremedlemmer, nære medarbeidere og familiemedlemmer av PEP, personer med felles forretningsadresse og felles disponenter anses å ha «særlig tilknytning til hverandre» etter hvitvaskingsforskriften. Øvrige eksempler er tilfeller der konsernselskapene har kunder som er forskjellige juridiske personer, men med samme morselskap. Også andre tilknytninger som indikerer felles reell rettighetshaver, bør gi

grunnlag for informasjonsutveksling, herunder indikasjoner på at en transaksjon eller aktivitet reelt gjennomføres på vegne av samme fysiske eller juridiske person.

Tilsvarende gjelder også filialer og majoritetside datterselskaper i tredjeland, dersom rutinene som er fastsatt etter hvitvaskingsloven § 8 sjette ledd, gjelder for filialen eller datterselskapet.

Informasjon som kan utveksles, omfatter alle relevante opplysninger og dokumenter som er innhentet eller utarbeidet etter hvitvaskingsloven med forskrift, herunder informasjon om kunden, reelle rettighetshavere, konti, transaksjoner mv. Finanstilsynet legger til grunn at dette også innbefatter informasjon om rolleinnhavere i kunden, kundens risikoklassifisering og resultatet av eventuelle forsterkede kundetiltak mv. Adgangen til å motta opplysninger fra andre konsernselskap vil ikke endre foretakets eget ansvar for risikoklassifisering, kundetiltak mv. etter hvitvaskingsregelverket. Det innebærer at en rapporteringspliktig ikke uten videre kan legge til grunn kundeinformasjon innhentet av en annen enhet i samme konsern. Eksempelvis vil et konsern som har både bank, finansierings- og forsikringsselskap ha så vidt ulike virksomheter og risikoprofiler at deres risikovurdering og krav til kundetiltak ikke vil være like.

Hvitvaskingsloven § 28 tredje ledd gir unntak fra avsløringsforbudet for informasjonsutveksling i konsern og også opplysninger om undersøkelser og rapporter til Økokrim kan deles.

9.1.2.2 Felles kunderegister

Der konsernet har et felles kunderegister, kan dette benyttes for å avgjøre om det er adgang til å dele opplysninger etter denne bestemmelsen, det vil si om den relevante personen er felles kunde eller om kunder har særlig tilknytning til hverandre etter hvitvaskingsforskriften § 6-5 første ledd.

Informasjonsutvekslingen kan skje ved etablering av kundeforhold. Det innebærer at dersom en kunde kun har kundeforhold med konsernselskap A og på et senere tidspunkt ønsker kundeforhold med konsernselskap B, kan selskap B få tilgang til informasjon fra kunderegistret innhentet og utarbeidet etter hvitvaskingsregelverket av selskap A.

9.1.2.3 Sentralisert funksjon for informasjonsdeling

Rapporteringspliktige, som er del av samme konsern, skal ha en sentralisert funksjon for informasjonsdeling for å håndtere konsernets risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Den sentraliserte funksjonen skal for dette formål få tilgang til alle opplysninger som det er anledning til å dele konserninternt som redegjort for i dette kapittelet og vil således inneholde en fullstendig sammenstilling av informasjon fra kundetiltak for alle konsernets kunder.

Informasjonsdeling på dette nivået vil underbygge og styrke konsernets risikovurdering og implementering av gruppens rutiner på konsernnivå. Videre vil en slik informasjonsdeling ivareta muligheten for å oppdage eventuell direkte eller indirekte tilknytning mellom kunder i ulike konsernselskaper.

For filialer og datterselskaper av utenlandske foretak gjelder kravet om sentralisert funksjon den norske delen av virksomheten så lenge hjemstatens hvitvaskingsregelverk ikke stiller krav om etablering av tilsvarende sentralisert funksjon.

Finanstilsynet legger til grunn at hvitvaskingsloven § 31 og hvitvaskingsforskriften § 6-5 femte ledd hjemler adgangen til å lagre særlige kategorier av personopplysninger gjennom den sentraliserte funksjonen for informasjonsdeling.

9.1.2.4 Plikt til utveksling av opplysninger i konsern

Med mindre Økokrim bestemmer noe annet, skal rapporteringspliktige som nevnt i hvitvaskingsloven § 4 første ledd bokstav a, b, c, e, g, h til k, n og o, uten hinder av taushetsplikt utlevere opplysninger om at det er oversendt opplysninger til Økokrim etter § 26 første ledd første punktum til tilsvarende gruppe rapporteringspliktige i samme konsern som er etablert i EØS. Tilsvarende opplysninger kan gis til filialer og majoritetsede datterselskaper i tredjeland, såfremt rutinene etter § 8 sjettede ledd også gjelder for filialen eller datterselskapet.

Plikten til å utlevere opplysninger konserninternt bør *gjøres innen rimelig tid* etter at opplysninger er oversendt Økokrim. Plikten inntreer kun i tilfeller der opplysningene til Økokrim er basert på egne undersøkelser. Der opplysninger er oversendt Økokrim etter forespørsel fra Økokrim etter § 26 første ledd annet punktum er dette opplysninger som *kan* deles i medhold av § 31 første ledd, jf. hvitvaskingsforskriften § 6-5. Rapporteringspliktige må ha egne rutiner og systemer for å kunne etterleve den interne opplysningsplikten. Plikten til å dele gjelder kun opplysninger om at det er rapportert til Økokrim og gjelder uavhengig av om det er snakk om en felles kunde. Det er ikke en plikt å dele selve rapporten som er sendt Økokrim eller dokumenter utarbeidet eller informasjon brukt som grunnlag for rapporten. Dette er likevel informasjon som *kan* deles hvis vilkårene i forskriften § 6-5 foreligger.

Formålet med å dele informasjon om at det er rapportert, nemlig at konsernet skal kunne benytte informasjonen for å håndtere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering, betyr ikke at enhver person i hvert konsernselskap skal ha denne typen informasjon. Hensynet til avsløringsforbudet i hvitvaskingsloven § 28 kan tilsi at tilgangen til informasjonen bør begrenses til konkrete avdelinger/personer i det enkelte konsernselskap.

9.1.2.5 Utveksling av opplysninger mellom rapporteringspliktige

Banker, kredittforetak, finansieringsforetak og forsikringsforetak kan uten hinder av taushetsplikt utveksle nødvendige kundeopplysninger seg imellom når det anses nødvendig som ledd i nærmere undersøkelser etter § 25. Unntak fra avsløringsforbudet er gitt i hvitvaskingsloven § 28 fjerde ledd. Finanstilsynet legger til grunn at § 28 fjerde ledds henvisning til § 31 annet ledd er ment å henvise til bestemmelsens tredje ledd.

Dette er en hjemmel for å utveksle kundeopplysninger som forutsetter at undersøkelsene er pågående, og at utvekslingen av informasjon er nødvendig for å avdekke om det foreligger transaksjoner som har tilknytning til utbyttet av straffbare handlinger.

Den forespørrende rapporteringspliktige må med andre ord ha et særskilt grunnlag for forespørselen i pågående undersøkelser med hjemmel i hvitvaskingsloven. Undersøkelsene kan i tillegg til kundeinformasjon omhandle transaksjoner og identiteten til avsender eller mottaker.

Avgrensningen av hva man kan spørre en annen rapporteringspliktig om vil måtte bero på en konkret vurdering av hva som er «nødvendig» som ledd i den konkrete undersøkelsen av eventuelle mistenkelige transaksjoner, eksempelvis om midlenes opprinnelse.

9.2 Registrering og oppbevaring av opplysninger

9.2.1 Innledning

Hvitvaskingsloven § 30 krever at alle opplysninger og dokumenter som er innhentet og utarbeidet i forbindelse med kundetiltakene, den løpende oppfølgingen, undersøkelser og rapportering skal registreres og lagres i fem år etter at kundeforholdet ble avsluttet. Der den rapporteringspliktige har utført transaksjon for en kunde uten at det ble etablert et kundeforhold, jf. hvitvaskingsloven § 10 første ledd bokstav b, er oppbevaringsplikten fem år fra transaksjonen ble gjennomført.

Transaksjonsoversikter for øvrig, som gir tilstrekkelig informasjon til å kunne identifisere enkelttransaksjoner, skal oppbevares i fem år etter at transaksjonen er gjennomført.

Dersom det gjelder lengre oppbevaringsplikt enn fem år etter annen lov eller forskrift, vil den lengste fristen gjelde. Samlet lagringstid for personopplysninger kan ikke overstige ti år. Maksimal lagringstid skal beregnes fra kundeforholdet ble avsluttet eller transaksjonen ble gjennomført, jf. hvitvaskingsforskriften § 6-4.

Dokumenter og opplysninger skal oppbevares på et medium som opprettholder lesekvaliteten i hele oppbevaringsperioden, dvs. minimum fem år etter kundeforholdet ble avsluttet eller transaksjonen ble gjennomført. Det skal foreligge sikkerhetskopier av elektronisk materiale. Sikkerhetskopien skal oppbevares atskilt fra originalen.

9.3 Sletting av opplysninger

Personopplysninger som er registrert og lagret i tilknytning til kundetiltakene, den løpende oppfølgingen, undersøkelse og eventuelt rapportering, skal slettes når det har gått fem år etter at kundeforholdet ble avsluttet. Der den rapporteringspliktige har utført transaksjon for en kunde uten at det ble etablert et kundeforhold, er slettefristen fem år etter transaksjonen ble gjennomført.

Rapporteringspliktige må sikre at det er etablert manuelle eller digitale rutiner som sikrer at registrerte personopplysninger og dokumenter som inneholder personopplysninger, slettes når femårsfristen er utløpt, jf. hvitvaskingsloven § 30 andre ledd.

Hvitvaskingslovens regler om sletteplikt begrenser ikke eventuell lagringstid etter andre regelverk.

Hvitvaskingsloven oppstiller ikke krav til sletting av opplysninger og dokumenter som ikke er personopplysninger. Disse opplysningene kan lagres lenger enn fem år, om ikke annet følger av andre regelverk.

10 Øvrige plikter

10.1 Opplæring

De rapporteringspliktige er pålagt å sikre at ansatte og andre som utfører oppdrag for foretaket gis tilstrekkelig opplæring. Hva som er tilstrekkelig vil avhenge av flere forhold. For det første vil omfanget av opplæringen avhenge av typen rapporteringspliktig, herunder hvilke produkter og tjenester som rapporteringspliktige tilbyr, størrelse på foretaket, risikoeksponering, med mer. For det andre vil den enkelte ansattes ansvar, oppgaver og rolle ha betydning for hva som regnes som tilstrekkelig opplæring av den enkelte.

Opplæringen skal gis slik at de ansatte og andre som utfører oppdrag for foretaket er kjent med virksomhetens risikoeksponering og forpliktelser etter hvitvaskingsloven, samt at de gjøres i stand til å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering.

Alle ansatte og andre som utfører oppdrag på vegne av foretaket må gis opplæring i de grunnleggende kravene etter hvitvaskingsloven, hva som er hensynene bak regelverket og hva som er den rapporteringspliktiges rolle i bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering.

I tillegg må de ansatte få spesifikk opplæring som er tilpasset arbeidsoppgavene. Etter Finanstilsynets oppfatning må omfanget og intensiteten av opplæringen tilpasses den ansattes ansvar og arbeidsoppgaver, og oppgaver i nær relasjon til disse. De ansatte må for eksempel få opplæring i hvordan de skal anvende rutiner som berører egne arbeidsoppgaver. De må videre gis opplæring i hvor de kan søke veiledning for å løse konkrete problemstillinger. Ansatte som jobber med elektroniske støtteverktøy må få opplæring i hvordan verktøyene skal benyttes, hvilke svakheter de har og hvilke manuelle kontroller som må utføres i tillegg til støtteverktøyene. Det kan også være nødvendig med ekstern kursing eller opplæring av utviklingstrekk og trender.

Ansatte og andre som utfører oppdrag for foretaket skal gjøres i stand til å gjenkjenne forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering. De rapporteringspliktige må derfor gi opplæring i indikatorlister og kjennetegn som er relevante for den aktuelle rapporteringspliktige. Denne opplæringen må oppdateres ettersom kriminalitetstrendene endrer seg.

Finanstilsynet understreker at også virksomhetens styre og ledelse må gis opplæring som reflekterer deres rolle og ansvar for virksomhetens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Opplæringen skal gis jevnlig slik at kunnskapen vedlikeholdes og oppdateres. Finanstilsynet anser det nødvendig at nyansatte får tilstrekkelig innføring ved oppstart av arbeidsforholdet. Hvilken oppdatering som er nødvendig utover dette, vil bero på rettsutvikling, nye interne rutiner, nytt risikobilde mv. Oppdateringen bør uansett skje med jevne mellomrom for å sikre vedlikehold av kunnskapen. Dette må ikke nødvendigvis skje årlig i alle rapporteringspliktige foretak, forutsatt at ikke nye forhold tilsier ny opplæring. Hvor ofte opplæring skal skje for den enkelte ansatte mv., beror også på dennes ansvar og rolle hos den rapporteringspliktige, eksempelvis dersom virksomheten oppdaterer rutiner, vil opplæring måtte gjøres overfor de personer som berøres av endringene, men ikke nødvendigvis for andre.

Foretaket skal kunne dokumentere etterlevelse av opplæringsforpliktelsene. Etter Finanstilsynets syn innebærer dette at foretaket bør ha en opplæringsplan e.l., og at de kan dokumentere innhold og gjennomføring.

10.2 Vern av ansatte – varslingssystemer

10.2.1 Vern mot negative reaksjoner ved undersøkelser og rapportering

Virksomheten plikter å påse at ansatte som har som oppgave å rapportere til Økokrim ikke blir utsatt for trusler e.l. som følge av rapportering, jf. hvitvaskingsloven § 37 første ledd. Etter Finanstilsynets syn gjelder det samme for ansatte som gjennomfører undersøkelser. Departementet har lagt til grunn at vern mot trusler eller gjengjeldelse ved intern rapportering er ivarettatt av bestemmelser i arbeidsmiljøloven. Plikten etter hvitvaskingsloven § 37 gjelder derfor øvrige situasjoner hvor den ansatte kan bli utsatt for negative reaksjoner.

Hvilke tiltak som må iverksettes for å beskytte de ansatte vil bero på virksomhetens art og omfang. I visse tilfeller vil det for eksempel være vanskelig å anonymisere den ansatte overfor kunden, herunder når undersøkelsene innebærer direkte kontakt med kunden. I slike tilfeller må virksomheten ha rutiner for rapportering og eskalering av en trusselsituasjon, slik at den ansatte fjernes fra situasjonen og kunden håndteres av virksomheten på et høyere nivå.

10.2.2 System for varsling

Dersom en risikovurdering av virksomhetens art og omfang tilsier det, må den rapporteringspliktige opprette et uavhengig system for anonym varsling etter hvitvaskingsloven. Finanstilsynet legger til grunn at uavhengige systemer som er opprettet for varsling av forhold etter andre regelverk kan benyttes, så lenge systemet oppfyller vilkårene etter loven. Det er altså ikke et krav til å opprette en separat uavhengig varslingskanal, der en slik allerede finnes i virksomheten.

Foretaket skal etablere rutiner for varsling, sånn at ansatte har kjennskap til hvordan det kan varsles.

Finanstilsynet understreker at ansatte har anledning til å rapportere om kritikkverdige forhold etter hvitvaskingsloven direkte til Finanstilsynet, hvorpå Finanstilsynet har taushetsplikt om varslingen, jf. arbeidsmiljøloven § 2 A-4.

10.3 Elektronisk overvåkingssystem

10.3.1 Innledning

Banker, kredittforetak og finansieringsforetak plikter å ha elektroniske overvåkingssystemer for å avdekke forhold som kan indikere hvitvasking og terrorfinansiering, jf. hvitvaskingsloven § 38. Systemet skal ha til formål å identifisere indikasjoner på mistanke om hvitvasking og terrorfinansiering. Dette omfatter også å identifisere personer som er underlagt sanksjoner som er gjennomført i norsk rett.

Kravet til overvåkingssystemer har nær sammenheng med kravene til kundetiltak og løpende oppfølging, da elektroniske overvåkingssystemer er nødvendige for å håndtere overvåkingen av transaksjonsvolumene som slike foretakstyper gjennomfører.

De rapporteringspliktige skal ikke la automatiserte beslutninger gå på bekostning av manuelle kontroller der det er nødvendig, blant annet ved oppfølgingen av høyrisikokunder med behov for forsterkede kundetiltak.

10.3.2 Krav til bruk av elektronisk overvåkingssystem

Elektroniske transaksjons- og/eller kundekontroller kan betegnes som regler, filtre, kontroller, risikoparametere eller scenarier. Betegnelsen "regler" er brukt i dette rundskrivet.

Det forventes at regelsettingen er basert på risikovurderinger. Reglene skal speile foretakets risikovurdering og oppdateres i henhold til denne.

Reglene skal være dokumenterte med referanse til risikoen de er ment å redusere. Dokumentasjonen skal være versjonsstyrt slik at det er mulig på et tidspunkt tilbake i tid å se hvilke regler en transaksjon er kontrollert mot.

Foretaket skal ha rutiner for kvalitetssikring og evaluering av effekten av reglene. Dette innebærer rutiner for test av nye og endrede regler og for oppfølging av treffsikkerheten til reglene. Mange falske positive treff på en regel indikerer at regelen bør justeres. Ingen eller svært få treff på en regel kan også bety at regelen bør justeres, men avhenger i større grad av hvor smalt regelen er ment å treffe.

Foretaket skal videre ha rutiner for daglig oppfølging av resultatet av den elektroniske overvåkingen og alle positive treff skal behandles uten at det bygger seg opp restanselister på de positive treffene. Foretaket må ha tilstrekkelig med ressurser til å behandle treffene som genereres fra det elektroniske overvåkingssystemet. Alarmhåndteringen skal skje umiddelbart og må være risikobasert. Dette betyr at treff i det elektroniske overvåkingssystemet må undersøkes innen en til to dager. Det betyr videre at foretakene må behandle treffene ut fra hvilken risiko de utgjør for hvitvasking og terrorfinansiering. Dersom det tar lenger tid enn en til to dager å igangsette undersøkelser av treff i det elektroniske overvåkingssystemet må foretaket ha en risikobasert begrunnelse for dette.

Bruk av det elektroniske overvåkingssystemet er en viktig del av foretakets løpende oppfølging, herunder oppfølgingen av kundens risikoklassifisering. Det skal fungere som et verktøy for å endre risikoklassifiseringen av kunden der transaksjonsmønstrene tilsier dette. Det skal blant annet være egne regler for privat og bedriftsmarkedet, for spesifikke bransjer og for kunder med forsterket kontroll. I tillegg til regler med statiske parametre, må foretaket ha kundespesifikke regler basert på det kunden har oppgitt om kundeforholdets formål og art og/eller kundens transaksjonshistorikk.

10.3.3 Krav til det elektroniske overvåkingssystemet

Transaksjoner fra alle foretakets systemer skal inngå i den elektroniske overvåkingen.

Det er viktig å ha rutiner for å kontrollere at datauttrekket til det elektroniske overvåkingssystemet er komplett. Dette gjelder både kontroll av antall transaksjoner og innholdet i den enkelte transaksjon. Risikoen for mangelfulle uttrekk er spesielt høy etter endringer i kilde-systemer, endringer i uttrekkssystemer eller endringer i selve anti-hvitvaskingsystemet.

Foretaket skal også ha dokumenterte rutiner for å håndtere avvikssituasjoner der det elektroniske overvåkingssystemet ikke fungerer som forutsatt. Rutinene skal beskrive hvordan det sikres at alle transaksjoner etterkontrolleres når systemet fungerer igjen.

Finanstilsynet vurderer det elektroniske overvåkingssystemet som kritisk, og hendelser som fører til avbrudd eller feil som alvorlige. Slike hendelser skal i henhold til forskrift om bruk av kommunikasjons- og informasjonssystemer (IKT-forskriften) rapporteres til Finanstilsynet.

10.3.4 Særlig om screening mot sanksjonslister

De rapporteringspliktige er forpliktet til å screene kunder og transaksjoner mot listeførte personer og foretak etter EU og FNs lister.

Listene fremkommer gjennom Utenriksdepartementets forskriftsverk.

De rapporteringspliktige må gjennomføre screening:

- Når kundeforhold opprettes eller transaksjon gjennomføres etter hvitvaskingsloven § 10.
- Ved gjennomføring av utenlandstransaksjoner.
- Når det gjøres endring i oversikten over listeførte personer.

For juridiske personer skal disponenter og reelle rettighetshavere screenes, i tillegg til formelle representanter av foretaket.

Både mottaker og avsender i transaksjoner skal screenes.

Dokumentet "Finansielle sanksjoner: Veiledning om frysbestemmelsene" (sist oppdatert 16. april 2018) er tilgjengelig på Utenriksdepartementets nettsted:

https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/eksportkontroll/frysveileder_2018.pdf

10.4 Rapporteringspliktiges virksomhet i utlandet

Rapporteringspliktige som driver virksomhet i annen EØS-stat skal sikre at virksomheten drives i henhold til hvitvaskingsdirektivet, jf. hvitvaskingsloven § 39.

For rapporteringspliktige med filialer eller majoritetseide datterselskaper i stater utenfor EØS (tredjeland), skal det påses at disse følger bestemmelsene i hvitvaskingsloven, dersom tredjelandets krav til forebygging og avdekking av hvitvasking og terrorfinansiering er lempeligere enn etter norsk rett.

Dersom tredjelandet ikke tillater at bestemmelser i hvitvaskingsloven følges, skal foretakene iverksette ytterligere tiltak for å forebygge hvitvasking og terrorfinansiering. Finanstilsynet legger til grunn at foretakene minimum gjennomfører tiltakene angitt i EUs "*Technical regulatory standards for the minimum action and the type of additional measures credit and financial institutions must take to mitigate money laundering and terrorist financing risk in certain third countries*" når denne trer i kraft. Finanstilsynet skal underrettes i slike tilfeller.

Dersom foretakene ikke iverksetter tilstrekkelige tiltak som nevnt over, kan Finanstilsynet fatte vedtak om at den rapporteringspliktige i) ikke etablerer kundeforhold, ii) avslutter kundeforhold, eller iii) ikke gjennomfører transaksjoner.

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

post@finansilsynet.no

www.finanstilsynet.no